

**T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ
TEMEL SORUNLARI VE
ÇÖZÜME YÖNELİK DÜZENLEMELER**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Neslin EROĞLU**

2006-NİĞDE

**T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ
TEMEL SORUNLARI VE
ÇÖZÜME YÖNELİK DÜZENLEMELER**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Neslin EROĞLU**

**Danışman
Yrd.Doç.Dr.Tuncay ÇELİK**

2006-NİĞDE

Yrd. Doç. Dr. Tuncay ÇELİK danışmanlığında **Neslin EROĞLU** tarafından hazırlanan “**Türk Bankacılık Sektörü, Temel Sorunları ve Çözümüne Yönelik Düzenlemeler**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

/ /2006

JÜRİ:

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Tuncay ÇELİK

Üye :

Üye :

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

/ /2006

Doç Dr. Selen DOĞAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Ülke ekonomilerindeki mâli sistemin temel unsurlarından birisi olan bankacılık sektörü, Türkiye’de gerek mâli gerekse kurumsal yapısı itibariyle oldukça önemli gelişmeler göstermektedir. Son yıllarda Türk bankacılık sektörü, temel ekonomik koşulların bir uzantısı olarak, 1980’li yılların başlarına göre çok daha istikrarsız ve dalgalı bir dönem yaşamıştır.

Türk bankacılık sektörü yıllar boyunca az sayıda firmanın fakat bu firmalara bağlı çok sayıda şubenin bulunduğu bir gelişim göstermiştir. Sektörde kamu, özel ve yabancı sermayeli bankalar faaliyette bulunurken, son yıllarda kamu banka sayılarının azalmasına rağmen sektördeki ağırlıkları halen devam etmektedir. Özel sektör bankalarının bir çoğu holdinglere bağlıdır. Sektörün kârlılığı reel faiz kazançlarına bağlı olarak yüksek fakat öz kaynakları yetersizdir. Ayrıca az sayıda firmanın piyasaya hakim olduğu bir oligopolist yapı görülmektedir.

Makroekonomik dalgalanmalar ve enflasyondan kaynaklanan belirsizlik ortamına bağlı olarak Türk bankacılığı önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Yaşanan ekonomik krizler sonrası sektör özkaynakları, kullanılan krediler ve toplam mevduat hacmi küçülmüş, sık sık döviz kuru riski yaşanmış ya da banka sahipliğine bağlı olarak kötü yönetilen bankalar ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu olumsuz gelişmelerin Türk ekonomisine yansısı ise, çok yüksek maliyetleri beraberinde getirmiştir.

Türk bankacılık sektörü sorunlarının çözümüne yönelik olarak 2001 krizinin ardından yeniden yapılandırma programıyla sektöre çeki-düzen verilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca son dönemlerde Avrupa Birliği’ne uyum sürecinin de etkisiyle bankacılık sektörünün Basel direktiflerine uyumlandırılması gereği doğmuştur. Bankaların mâli bünyelerinin iyileştirilmesi ve uluslararası kabul görmüş standartlara göre yeniden yapılandırılması ve faaliyetlerinin etkin olarak

denetlenmesi, bilançolarının güçlendirilerek yatırımcılara şeffaf hale getirilmesi, güçlü finansal kuruluşlar için şart olan unsurlar olarak görülmüştür.

Çalışmalarımız sonucunda Türk mâli sistemine hakim unsur olan bankacılık sektörünün yapısı, gelişimi ve ekonomide yaşanan sorunların sektöre etkisi de dikkate alınarak sektör yapısını güçlendirme çalışmaları ve bu çalışmaları yürüten kurumların da abasıyla sektörün diğerk sorunlarıyla baş edebileceğiki ve uluslararası standartları yakalayabileceğiki dşnlmektedir.

ABSTRACT

Banking sector, which is one of the corner stones of the financial systems in country economies, shows significant progress in Turkey both in terms of its financial and organizational structure. In recent years due to the basic economic conditions Turkish banking sector experienced a rather unstable and fluctuating term compared to the beginnings of 1980's.

Throughout the years Turkish Banking Sector progressed under a condition where there are small numbers of firms but a large number of branches connected to these firms. In the sector there exist public, private and foreign equity banks; and although the number of public banks decreased, their weight in the sector still continues. Most of the private sector banks are connected to holding companies. The profitability of the sector is high due to real interest income but the equities are low. Additionally an oligopolistic structure where a few number of firms are dominating the market is seen.

Turkish banking sector faced with serious problems due to conditions of uncertainty stemming from macroeconomic fluctuations and inflation. After the economic crises; sector equities, the credits and the total volume of deposits decreased, exchange rate risk frequently experienced or poor managed banks on account of bank ownership came into scene. The reflection of these adverse events brought along with high costs on the Turkish economy.

In order to solve the problems of Turkish banking sector, after 2001 crises the sector is tried to be reorganized with a restructuring programme. In addition to this recently, with the impact of harmonization process to European Union, there emerged the need of alignment of Turkish banking sector with the Basel directives. Improvement of the financial structure of the banks and restructuring of them in accordance with internationally adopted standards, inspection of their activities,

making their balance sheets transparent to the investors through strengthening them were seen as must conditions for strong financial institutions.

As a result of our studies taking into account the banking sector's structure, its development and the impact of the economic problems to the sector it is considered that sector could cope with all its other problems and catch the international standards through the works for strengthening the sector and the efforts of those institutions conducting these works.

KEY WORDS: economic stability, banking sector, restructuring

ÖNSÖZ

Gelişmekte olan çoğu ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de özellikle 1980’lerden itibaren liberalleşmeye ve finansal sektörün kapılarını açmaya başlamış ve Türkiye’ye yabancı banka girişlerin de artma görülmektedir.

Güçlü bir finansal sistem güçlü finansal kuruluşların varlığını gerektirmektedir. Son yıllarda dünya finans sisteminin karşılaştığı krizler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinin sağlıklı yapılanması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır.

Bu sebeple, bankaların mâli bünyelerinin iyileştirilmesi ve yeniden yapılandırılması büyük önem arz etmektedir.

Bankacılık sektöründe reformdan maksat, sektördeki tüm bankaların ekonomideki olumsuz gelişmelerden mümkün olduğu ölçüde az etkilenmesini sağlayacak çalışma ve kurumların yapılması ve tasarrufu arttırıcı unsurları bünyesinde toplamaları gerekmektedir.

Ülkemizde son yıllarda mâli sektör durum ve yapılanma çalışmaları devam ettiğinden bu konuda henüz istikrar yakalanamamış ve uygulamalar standart hale getirilememiş durumdadır.

Bu bakımdan çalışmalarımızda kesin ve net öngörüler yapılamamış, ancak yaşanmış ekonomik - mâli sektörü analiz ve tespitler yapılarak bankacılık sektörü incelenmiştir.

Yapmış olduğum bu çalışmalarım sürecinde; iş yaşantımdaki çok yoğun çalışma temposu ve zor koşullara karşılık, tez çalışmaya büyük bir sabırla ve hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan destek veren Maliye Bakanlığı Daire Başkanı, sevgili babam Mahmut EROĞLU’na, bana moral kaynağı olan bankamız Müdiresi Sayın Naciye GÜRZ’e, Maliye Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Şube Müdür ve Personeline, Dokümantasyon Şube Müdürü Sayın Yusuf ALTUNDAĞ’a , ayrıca mesai mevhumu gözetmeksizin büyük bir özveri ile yardımlarını esirgemedi, bilgi birikimlerini benimle paylaşan saygıdeğer bilim adamı, danışmanım, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Sayın Tuncay ÇELİK’e, ayrı ayrı teşekkürlerimi arz ediyorum.

Mayıs 2006

NESLİN EROĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	v
GİRİŞ	xii

I. BÖLÜM

	Sayfa
1. TÜRKİYEDE BANKACILIĞIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ	1
1.1. Osmanlı Devleti Döneminde Bankacılık	1
1.2. Cumhuriyet Dönemi Ve Sonrası Bankacılık	5
1.3. 1980 Öncesi Bankacılık	11
1.4. 24 Ocak Kararları Ve 1980 Sonrası Bankacılık	15

II. BÖLÜM

2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL ÖZELLİKLERİ	18
2.1. Sektör Büyüklüğü.....	21
2.2. Mevduat Yapısı	23
2.3. Piyasa Yapısı	26
2.4. Sermaye Yapısı	28
2.5. Aktif Pasif Yapısı	30
2.6. Kredi Yapısı	33
2.7. Kârlılık Yapısı	35

III. BÖLÜM

3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TEMEL SORUNLARI	37
3.1. EKONOMİK İSTİKRARSIZLIKTAN KAYNAKLANAN SORUNLAR	37
3.1.1. Enflasyon.....	39
3.1.2. Riskler	43
3.1.2.1. Finansal Riskler	44
3.1.2.2. Operasyonel Riskler	46
3.1.2.3. Sistemik Riskler	46
3.1.2.4. Diğer Riskler	46
3.2. EKONOMİK KRİZLER	47
3.2.1 Krizlerin Tanımı.....	47
3.2.2 Krize Sebep Olan Nedenler	49

3.2.3 1994 Krizi ve 5 Nisan 1994 Kararları.....	51
3.2.4 Kasım 2000 Krizi	54
3.2.5 Şubat 2001 Krizi	58
3.2.6 Krizlerin Bankacılık Sektörüne ve Ekonomiye Maliyeti	61
3.3.YETERSİZ SERMAYE YAPISI.....	64
3.4. YETERSİZ DENETLEME	65
3.5. YÖNETİM HATALARI	66
3.6. MEVDUATA YÜKSEK GÜVENCELER VERİLMESİ	67
3.7. İŞTİRAKLERE KULLANDIRILAN KREDİLER	67
3.8. KAYNAK VE İŞLEM MALİYETİNİN YÜKSEKLİĞİ	68
3.9. TEKNOLOJİK GELİŞMELER	68

IV. BÖLÜM

4. BANKACILIK SEKTÖRÜ SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK DÜZENLEMELER	70
4.1 YENİDEN YAPILANDIRMA	73
4.1.1 Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması.....	79
4.1.2 TMSF'ye Devredilen Bankaların Yeniden Yapılandırılması	79
4.1.3 Özel Sermayeli Bankaların Yeniden Yapılandırılması.....	80
4.1.4 Yeniden Yapılandırılmaya İlişkin Sonuçlar	81
4.2 BANKACILIK SEKTÖRÜNE YÖNELİK KURUMLAR.....	82
4.2.1.Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu(BDDK)....	83
4.2.1.1.BDDK'nın Temel Hedef ve Stratejileri.....	86
4.2.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu(Tmsf)	88
4.2.2.1. Fon'un Görev ve Yetkileri.....	90
4.2.2.2. Mevduat Sigortacılığı Faaliyetleri	91
4.2.2.3. Çözümleme Faaliyetleri.....	92
4.2.2.4. Stratejik Amaç ve Hedefleri	92
4.3. BASEL I	94
4.4. BASEL II	97

SONUÇ	102
--------------------	------------

KAYNAKÇA	105
-----------------------	------------

TABLÖLER LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1 Osmanlı Devleti Döneminde Kurulan Bankalar	4-5
Tablo 1.2 1923-1960 Dönemi Kurulan Bankalar ve Kuruluş Tarihleri	10
Tablo 1.3 1960-1968 Döneminde Kurulan Bankalar ve Kuruluş Tarihleri	12
Tablo 1.4 Gruplara Göre Bankalar	13
Tablo 1.5 1980-2005 Döneminde Türkiye’de Faaliyet Gösteren Banka Sayıları	17
Tablo 2.1 Finansal Aracılık Göstergeleri	21
Tablo 2.2 Seçilmiş AB Ülkelerinde Bankacılık Sistemine İlişkin Temel Göstergeler	22
Tablo 2.3 Banka Şube ve Personel Sayısı AB Türkiye Karşılaştırması	23
Tablo 2.4 Mevduatın Vâde Yapısı	25
Tablo 2.5 Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma (%)	27
Tablo 2.6 Türk Bankacılık Sektöründe Banka Sayılarındaki Gelişmeler 1990-2005	29
Tablo 2.7 Türk Bankacılığında Aktiflerin Dağılımı (%)	30
Tablo 2.8 Pasiflerin Dağılımı (%)	32
Tablo 2.9 Aktiflerin Banka Gruplarına Göre Dağılımı	32
Tablo 2.10 Bankacılık Sektörü Kredileri Bilgileri (%)	33
Tablo 2.11 Kredilerin Banka Gruplarına Göre Dağılımı (%)	34
Tablo 2.12 Türk Bankacılığında Öz kaynak Verimliliği ve Kârlılık	35
Tablo 3.1 Mevduatın Dağılımı (%)	56
Tablo 3.2 Türkiye’de Bankacılık Krizleri ve Sonuçları	59
Tablo 4.1 Türk Bankacılık Sektörü Kredi Büyüklüğü	75
Tablo 4.2 Sistemik Banka Yeniden Yapılandırılmasında Kullanılan Yöntemler	76
Tablo 4.3 Bankacılık Sistemi Finansal Yeniden Yapılandırma Maliyeti	81
Tablo 4.4 Diğer Ülkelerle Karşılaştırmalı Banka Yapılandırılmalarının Maliyet (GSYİH’nin %’si)	82
Tablo 4.5 Basel I ve Basel II Karşılaştırması	101

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1	Cumhuriyet Döneminde Banka Sayısındaki Gelişmeler..14
Şekil 2 .1	Türk Bankacılık Sektöründe Mevduatın Cinsi 24
Şekil 4.1	BDDK Teşkilat Şeması 84
Şekil 4.2	TMSF Şeması 93

SEMBOL ve KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
BDDK	Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
BIS	Uluslararası Merkez Bankaları Kuruluğu (Bank for International Settlements)
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senedi
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GEGP	Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı
GSMH	Gayri Safi Milli H�sıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi H�sıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
IRB	İçsel Derecelendirmeye Dayalı
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KGP	Kurumsal Gelişim Programı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
SRT	Supplemental Reserve Facilitiv – Ek rezerve imkanı
SYR	Sermaye Yeterliliği Rasyosu

T.A.O	Türk Anonim Ortaklığı
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜSİAD	Türk Sanayi ve İş Adamları Derneği
YP	Yabancı Para
YTL	Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Bankalar, elinde fon fazlası olan bireylerin tasarruflarını yatırımcıların hizmetine sunma konusunda aracılık eden ve bu anlamda ülke ekonomisine son derece önemli katkılar yapan finansal kurumlardır. Bir ekonomide üretimi gerçekleştiren reel sektöre yatırımları ve gerekli fonları sağladığı için bankacılık, Türkiye’de ve dünyanın diğer ülkelerinde düzenli işleyişine çok önem verilen mâli sektörün en önemli unsurudur.

Türkiye’de bankacılık sektörünün modern anlamda gelişimi kamu önderliğinde Cumhuriyet sonrasına, özel sektör önderliğinde de İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastlamaktadır. 1980 yılında başlayan finansal serbestleşme süreci ile de Türk bankacılığı günümüze kadar bir takım yapısal değişme ve gelişmeler göstermiştir. Özellikle serbestleşme ile birlikte sektörde faaliyet gösteren firma sayıları artmış, ürün ve hizmet yelpazesi gelişmiştir.

Türk ekonomisinde son yirmi yılda yaşanan gelişmelere paralel olarak bankacılık sektörü önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu dalgalanmalar siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon, yanlış politik uygulamalar gibi daha arttırabileceğimiz bir çok sebepten dolayı ortaya çıkmıştır. Uzun yıllardır yaşanan yüksek enflasyon belirsizlik yarattığı için bankalar sık sık kur ve faiz riski ile karşılaşmış, yaşanan ekonomik krizlerden son derece olumsuz etkilenmişlerdir. Bunun yanında banka sahipliğine bağlı olarak kötü yönetilen bankalar da ortaya çıkmıştır.

Yukarıda saydığımız sorunların Türk ekonomisine olumsuz yansımaları olmuştur. Özellikle 1994 ve 2001 krizleri sonrası batan bankaların ülke ekonomisine yaklaşık 40 milyar dolara mal olduğu sıkça belirtilmiştir. Bankacılık sektöründe ortaya çıkan bir bunalım, yayılma etkisiyle bütün ekonomiye yayılmakta ve maliyeti yüksek sorunlar doğurmaktadır. Türkiye ekonomisi bu konuda acı tecrübeler yaşadığı için bankacılığın yeniden yapılandırılması ve uluslararası standartlara kavuşturulması

gerekmıştır. Bu amaç doğrultusunda son dönemde yeniden yapılandırma programı uygulamaya konmuştur. Ayrıca daha da önemlisi Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde sektörün uyum çalışmalarını bir an önce tamamlaması gereği doğmuştur. Bu konuda da AB bankacılık sektörü kriterlerini içeren Basel direktiflerine uyum gündeme gelmiştir ve çalışmalar devam etmektedir.

Bu çalışmada yukarıda belirtilen gelişmeler de dikkate alınarak Türk bankacılık sektörünün genel özellikleri, sorunları ve bu sorunların çözümüne yönelik son uygulamaların neler olduğunun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu sayede Türk bankacılığının mevcut yapısı ve durumunun özellikle AB'ye uyum sürecinde ne durumda olduğu görülebilecektir. Bu amaçla çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde Türk bankacılığının doğuşu ve gelişimi dört ana başlık halinde incelenmiştir. Bu başlıklar Osmanlı Devleti sırasında, Cumhuriyet öncesi ve sonrası ile 1980 sonrasında Türk bankacılığında oluşmuştur. Bu bölümde Türk bankacılığının tarihsel süreçteki gelişimi ortaya konmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türk bankacılığının genel özellikleri incelenmiştir. Bu kısım sektörün büyüklüğü, mevduat yapısı, aktif-pasif yapısı, kredi yapısı, piyasa yapısı, sermaye yapısı ve kârlılık yapısı gibi başlıklardan oluşmuştur. Bu bölüm, daha sonraki bölümde sektörün sorunlarının daha iyi analiz edilmesine yardımcı olmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde sektörün temel sorunları ele alınmıştır. Bu sorunların ortaya çıkış nedenleri ve yarattığı olumsuz etkiler bankacılık açısından ayrıntılı olarak incelenmiştir. Özellikle bankacılık sektörümüzü çok olumsuz etkileyen ve kalıcı problemler yaratan ekonomik krizler detaylı olarak verilmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde ise son dönemlerde Türk bankacılık sektörünün sorunlarının çözümüne yönelik olarak uygulamaya konulan düzenleme ve gelişmeler ele alınmıştır. Burada yeniden yapılandırma programı, bu programın uygulanmasında aktif rol oynayan kurumlar ve AB'ye uyumda karşımıza çıkan Basel kriterleri ayrı ayrı incelenmiştir. Çalışmamız genel bir değerlendirmeden oluşan sonuç bölümüyle son bulmuştur.

I. BÖLÜM

1. TÜRKİYE’DE BANKACILIĞIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Türkiye’de modern anlamda bankacılık Cumhuriyet dönemi sonrasında gelişmeye başlamıştır. Osmanlı döneminde ciddi manada milli bankacılık fazla gelişmemişken, bir takım bankalar da yabancı sermayeli kuruluşlardı. Özel sektör bankacılığının hızlı gelişme gösterdiği dönem de İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastlamaktadır. Ülke ekonomisinin dışa açılma sürecine geçiş yaptığı 1980’li yıllardan sonra da bankacılık sektöründe yeni gelişme ve değişimler yaşanmıştır. Sayılan bu gelişmelere bağlı olarak çalışmamızın birinci bölümünde Türk bankacılığındaki gelişim; Osmanlı öncesi, Cumhuriyet dönemi, 1980 öncesi ve sonrası olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir.

1.1. Osmanlı Döneminde Bankacılık

Ülkemizde bankaların gelişimi yavaş bir seyir izlemiştir. 19. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı Devleti’nde modern anlamda bankaya rastlanmamaktadır. Ancak, ülkenin belirli şehirlerinde para değiştirmeyi meslek edinmiş sarraflar faaliyet göstermişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu’nda bankacılık İstanbul’un fethi ile başlar. İstanbul’un fethi, Avrupa ekonomisi ile Osmanlı Devleti’nin ve insanının tanışmasını sağlar. Zira fethedilen İstanbul, Akdeniz ve Karadeniz bağlantılı iki ticaret yolunun ortasında bulunuyordu ve bu ticaretin kalbi, bankalar ya da bankerlerdi. Fatih Sultan Mehmet fetih hazırlıklarına başladığı andan itibaren bu ticaretin içine girmiş, banka ve bankerleri karşısında bulmuştur. Hatta Galata’ya yerleşmiş olan bankerler ile

Venedik Cenova bankalarının temsilcilerinin bir kısmını üstlenmesi koşuluyla Fatih'e her türlü yardım sözü verdikleri yolunda söylentiler yayılmıştır. (Kazgan, 1994:19).

O dönemlerde, halkın büyük çoğunluğu tarımda istihdam edilmekte ve vergilerini mal olarak vermekteydi. Ülkenin büyük kısmı para ekonomisine geçmemiş olduğu gibi, paralı mübadele ekonomisi daha çok kasaba ve şehirlerde görülmekteydi. Bu durum, kasaba ve şehirlerde yaşayan, komisyonculuk, nakliyecilik, poliçe ticareti ve para değişimi gibi işleri yapan sarraflara devlet namına vergi toplama olanağı da sağlamıştır. Sarraflığı daha çok Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler yapmışlardır. Türk toplumu dinsel inanç ve sosyal yapısı nedeniyle bu tür faaliyetlerin dışında kalmıştı. (Kuyucak, 1948: 151-154).

Osmanlı Devleti 17. ve 18. yüzyıllarda sık sık mâli sıkıntılar içine düşmüş, merkezi devletin güçsüzlüğü, ekonomik güçsüzlüğü de beraberinde getirmiştir. Savaşların sıklaşması ve büyüyen ordunun masraflarının artması, mâli yükümlülüğün de artmasına neden olmuştur. Bu sebeple devlet süreklilik kazanan mâli yükümlülüğü durdurabilmek için Galata Bankerleri adı verilen sarraflardan borç para almıştır. Diğer taraftan da tedavüldeki sikkelerin taşıması yoluyla gelir sağlamaya çalışılmıştır¹. Galata Bankerlerinde alınan borç paraların, başlangıcı ile bankacılık faaliyetleri başlamış sayılmaktadır. Bu durum, ülkemizde yurtdışı ile ilişkisi bulunan azınlıkların ekonomik gücünü arttırmıştır.

19. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı Devleti ile Batı Avrupa ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkiler artmaya başlamış, Avrupalılar sanayi mallarını satabilmek için Osmanlı Devletinde piyasalar yaratmaya çalışmışlardır. Bu durum ülkede, özellikle İstanbul da belli derecede para ve sermaye piyasasının oluşmasına yardımcı olmuştur. (Zarakoğlu, 1979:253).

Osmanlı İmparatorluğunun dış borçlarının finansmanı için çıkardığı devlet bonolarının değerini korumak maksadıyla, iki Galata bankerinin

¹ Tağış, altın sikkeye bakır gibi madenlerin karıştırılmasıyla değerinin düşürülmesidir.

görevlendirilmesiyle bugünkü anlamda ilk bankanın temeli atılmıştır. 1847 de kurulan Bank-ı Dersaadet, diğer adıyla İstanbul Bankası 1852’de kapanmak zorunda kalmıştır. (Günel, 2001:20).

Bu gelişmelerin arkasından 1856 yılında Osmanlı Bankası kurulmuştur². Osmanlı’da, bir devlet bankası kurulması fikri, Tanzimat’ın ilk yıllarına kadar gider. Bu fikir ilk defa Reşit Paşa tarafından gündeme getirilmiştir. Reşit Paşa’nın maliye alanında yaptıkları yeniliklerin yanında, Fransa’da olduğu gibi banknot ihracı imtiyazına haiz, bir devlet bankası kurulmasını istediği ve 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankasının ilk temellerini attığı ifade edilebilir. (Al, 1999/9: 1).

1863 yılında tarımın finansmanı için bugünkü Ziraat Bankası’nın temelini oluşturan, Memleket Sandıkları meydana getirilmiştir.

Bu dönemde kurulan bankaların en önemli işlevi, devlet harcamalarının gelirlerini aştığı bir dönemde, dış borç alınması için Osmanlı Hükümeti ile yabancı sermaye arasında aracılık etmektir. Ancak, bu dönemde yerli sermaye ile kurulan bankaların çoğu, yabancı bankalarla rekabet edememiş, dolayısıyla, büyük bir bölümü uzun ömürlü olamamıştır. (Uyar, 2003: 95).

1870 yılında devletin resmi bankası olmak amacıyla kurulan Türkiye Bankası ise, ancak 1 yıl faaliyet gösterebildikten sonra iflas etmiştir. Özellikle Kırım Savaşı’ndan sonra Osmanlı İmparatorluğunun tamamen yabancı sermayeye açık bir duruma gelmesi ve dış borçların gittikçe artması sebebiyle, birçok yabancı bankanın Türkiye’de kurulabilmesi mümkün olmuştur. Osmanlı Devletinin devamlı olarak dışarıya borçlanması nedeniyle dış borçların ödenemeyecek duruma gelmesi sonucunda, 1881 yılında Dûyunu Umumiye İdaresi kurulmuştur. Söz konusu kuruluş bir kısım vergilerin tarh, tahakkuk ve sarfını üzerine almış ve memleketimizde yabancı sermayeli birçok banka kurulmasını da teşvik etmiştir. Credit Lyone İstanbul ve İzmir’de, Alman Deutsche Bank İstanbul’da şube açmış,

² Osmanlı Bankası 1930 yılında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kurulana kadar ülkenin merkez bankası görevini yürütmüştür.

ayrıca Deutsche Orient Bank, Alman Filistin Bankası ve Rus Ticareti Harfciye Bankası kurulmuştur. (Zarakoğlu, 1970:119-120).

Bu arada yerli Galata bankerleri ile bir kısım Türkler de doğrudan ya da yabancı sermaye ile işbirliği yaparak bazı bankalar kurmuşlardır. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde kurulan milli banka sayısı çok azdır. İtfârî Millî Bankası, Adapazarı Bankası ve birkaç mahalli banka istisna edilirse geriye sadece Ziraat Bankası ile Emniyet Sandığı kalmaktadır. Sermayesiz olarak kurulan Emniyet Sandığı da 1907 yılında Ziraat Bankasına bağlanmıştır. (Yazgan, 1969:134).

Görüldüğü üzere ülkemizde Cumhuriyet döneminden önce gerçek bir bankacılık faaliyetinden bahsetmek mümkün değildir. Cumhuriyetten önceki dönemde, yabancı bankaların egemen olduğu, borçlanma bankacılığı olarak nitelenebilecek ve Osmanlı Devletini iflasa götürecek çarpık bir bankacılığın bulunduğu ifade edilmektedir. (Yüzgün, 1982:12-13).

Aşağıda söz konusu dönemde kurulan yabancı ve millî bankalar ile bu bankaların kuruluş tarihlerini gösteren cetvel yer almaktadır.

Tablo 1.1:Osmanlı Devleti Denetiminde Kurulan Bankalar

Yabancı Bankalar:

<u>Kuruluş Tarihi</u>	<u>Bankanın Adı</u>
1864	Şirketi Umumiye Osmaniye Bankası
1866	Şirketi Maliyei Osmaniye Bankası
1869	İtfârî Umumi Osmanî Şirketi
1870	Avusturya-Osmanlı Bankası
1870	Avusturya Türk Bankası
1872	İkinci İstanbul Bankası
1872	Kambiyo ve Esham Şirketi Osmâniyesi
1888	Selanik Bankası
1891	Midilli Bankası
1909	Türkiye Millî Bankası
1910	Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası
1910	Osmanlı Ticaret Bankası

Millî Bankalar:

<u>Kuruluş Tarihi</u>	<u>Bankanın Adı</u>
1913	Türk Ticaret Bankası

1914	Millî Aydın Bankası
1914	Millî Karaman Bankası
1914	Emlâki Gayrimenkule ve İkrazat Bankası
1916	Akşehir Bankası
1917	Manisa Bağlar Bankası
1917	İtibari Millî Bankası
1917	Konya Ahali Bankası
1917	İktisadi Millî Bankası
1919	Eskişehir Çiftçiler Bankası
1919	Adapazarı Emniyet Bankası
1920	Konya Türk Ticaret Bankası
1922	Bor Zürra ve Tüccar Bankası

Kaynak: Yazgan, (1969):15 ve Yüzgün, (1982):21-22

1.2. Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası Bankacılık

Ülkemizde Osmanlı döneminde Dünya ölçüsünde gerçek bir bankacılık faaliyetinden bahsetmek mümkün olmasa da, Cumhuriyetin ilânından günümüze kadar geçen dönem içinde çok önemli adımlar atılmış, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar devlet sermayesi veya devlet sermayesinin iştirakiyle, savaşın sona ermesinden sonra ise özel sektör iştirakiyle birçok banka kurulmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bankalar, çoğunlukla varlıklarını yabancı sermayeye bağımlı olarak sürdürmekteydiler. Bu da Türk sermayesinin ağır bastığı ticaret ortaklıkları ile ülkemizdeki yabancı bankalar arasında büyük bir çelişki yaratmıştır. Bu sebeple Cumhuriyetin ilk yılları bu çelişkiyi giderebilecek ölçüde ulusal bankacılığın geliştirilmesine yönelik çabaların harcandığı yıllar olmuştur. Bu çabalar ilk kez 1923'te İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde dile getirilmiştir. Zamanın İktisat Bakanı olan Celal BAYAR, Osmanlı devrinde ulusal sermaye ile kurulan kredi kuruluşlarının yetersizliği, yabancı bankaların devlete borç para verme, spekülatif döviz işlemlerinden büyük gelirler sağlama ve ülkemizde kurulmuş yabancı sermaye kuruluşlarını kredilendirmeden başka bir işlevleri olmadığı yolundaki gözleme dayanarak; “kredi kuruluşlarından yoksun bir Türkiye ekonomik gelişimini yürütemez ve daha uzun yıllar yabancılar için çalışan bir sömürge niteliğinden kurtulamaz” demiştir. (Ökçün, 1968:355).

1923'te İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde ele alınan kararlara uygun olarak, ekonomik kalkınmanın milli bankalarla gerçekleşebileceği kanaati hakim olmuş, devlet bu dönemde millî bankacılığın gelişimini desteklemiştir.

Cumhuriyetin ilanından 3 yıl sonra 1926 yılında, 1888'de kurulan Ziraat Bankası, esaslı bir şekilde ele alınmış ve anonim şirket haline getirilmiştir. 1937 yılında modern bankacılık prensiplerine göre yenilenen Ziraat Bankası, bu tarihten günümüze kadar T.C. Ziraat Bankası adı altında, gerek teşkilat, gerek mevduat ve gerekse kredi hacmi itibariyle en büyük banka unvanını taşımakta, ülke ve dünya ölçüsünde çok önemli hizmetlerine devam etmektedir.

Türk bankacılığı'ndaki diğer bir gelişme de 1930 yılında 1715 Sayılı Kanunla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kuruluşudur. T.C. Merkez Bankası, Türkiye'de banknot ihracı imtiyazını münhasıran elinde tutmak, Hazîne işlemlerini ifa etmek, iskonto fiyatını tespit ve para piyasasını düzenlemek, hükümetle birlikte Türk parasının istikrarına ilişkin bütün tedbirleri almak amacıyla anonim bir şirket halinde kurulmuştur. (Yazgan, 1969:16).

Cumhuriyetin îlanından sonra ekonomik kalkınmaya önem verilmiş, sınai ve ticari hayatı canlandırmak amacıyla ulusal bankacılık geliştirilmeye başlanmıştır. Ekonomide temel sektörleri desteklemek ve finanse etmek üzere 1924 yılında Türkiye İş Bankası, 1925 yılında Sınai ve Maadin Bankası ve 1927 yılında Emlâk ve Eytam Bankası kurulmuştur. Bu bankalardan Türkiye İş Bankası'nın ticari krediler, Sınai ve Maadin Bankası'nın endüstri kredileri ve Emlâk ve Eytam Bankası'nın konut kredileri üzerine yoğunlaşmaları öngörölmüştür. Bulunduğu yerin tüccarlarının kredi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çok sayıda tek şubeli yerel banka da bu dönemde faaliyet göstermiştir.

1930'lu yıllarda bankacılık yerleşik bir düzene geçmeye başlamıştır. Millî Bankalar 1933 yılında, yeni sermaye birikim modeli içinde yerini bulmuş, bankacılık faaliyetlerinin gerekli yasal çerçeveye kavuşmasıyla birlikte tasarruf ve kredi

işlemleri somut ve rasyonel ilkelere dayanmış ve dış ticaretin finansmanında bankalar devreye girmeye başlamıştır.

Yine 1930’larda ülkemizde ekonomik kalkınma açısından temel politika değişiklikleri yapılmış ve hükümet etkinliğini öne çıkaran 5 yıllık sanayi planları hazırlanmıştır. 1929-1930 dünya ekonomik bunalımı, özel sektörün elindeki sermayenin yetersiz olması gibi olumsuzlukların da etkisiyle devletin ekonomiye müdahalesini zorunlu kılmıştır. Bu durumdan da bankacılık sektörü büyük ölçüde etkilenmiştir. (Uyar, 2003:96).

İktisâdi krizin sebep olduğu kaynak sıkıntısına bağlı olarak ortaya çıkan para darlığı ve artan borçlanma, mâli sektörü ve bu bağlamda bankacılık sektörünü de etkilemiştir. Bu yıllarda bankacılık sektöründe ödenmiş sermaye, mevduat ve kredi hacmi açısından olumlu bir gelişme kaydedilmesine rağmen, ekonomide gelişme düzeyini belirleyen üretim güçlerinin yetersiz olması, feodal veya prekapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu sanayileşememiş geri bir tarım toplumu olmanın etkisi mâli sektöre de yansımış, sanayileşmiş ülkeler ile karşılaştırılmayacak kadar dar kapsamlı bankacılık faaliyeti söz konusu olmuştur. (Kocabaşoğlu, 2001:264).

Cumhuriyetin ilk yıllarında bankacılık alanında kurulan anonim ortaklıkların ikisinin kurucu ortak ve yönetim kurulu üyeleri arasında yabancılar da bulunmaktaydı. Bunlar; Dersaadet Küçük İstikraz Sandığı T.A.O ve Türk Ticaret ve Sanâyi Bankası A.O.’dur. Ulusal sermayenin Anadolu’nun çeşitli kent ve kasabalarında yabancı sermayeye gerek duymadan örgütlenmeye yönelişi önemli bir gelişme olmasına rağmen, bu dönemde ulusal sermaye tarafından kurulan bazı bankaların yabancı sermaye ile işbirliği içinde yeni ortaklıklar kurdukları ya da yabancı ortaklıklara katıldıkları gözlenmiştir. Bu durum, millî bankacılığımızın yabancı sermayeye açık olduğunu ve çeşitli alanlarda yabancı sermaye ile işbirliği eğilimi içinde olduğunu göstermektedir. (Ökçün, 1971:103).

Bankacılık sektörüne yönelik kamu düzenlemelerinin ilki olan 2443 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu, 30 Mayıs 1933 tarihinde kabul edilerek, 5 Haziran 1933 tarih ve

2419 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Aynı Kanunda 28 Mayıs 1934 ve 14 Haziran 1935 tarihlerinde değişiklikler yapılmış, Mevduatı Koruma Kanunu’nun sınırlılıkları dikkate alınarak, 1 Haziran 1936 tarihinde TBMM’nde 2999 sayılı Bankalar Kanunu kabul edilerek bankacılık sektöründe çok daha ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır. Bundan böyle bankalar diğer şirketler gibi şirket olmaktan çıkacaklar, kendi kanunlarına göre kurulup faaliyet göstereceklerdir.

Devletçilik ve devlet bankalarının kuruluş dönemi olarak adlandırabileceğimiz 1933-1944 döneminde birçok devlet bankasının yanı sıra belli sektörleri kredilendirmek için devlet, bazı özel amaçlı bankalar kurmuştur. 1933’te kurulan Sümerbank’tan sonra Belediyeler Bankası daha sonra günümüzdeki adıyla İller Bankası olmuş, 1935 yılında Etibank, 1937 yılında Denizbank, 1938 yılında T.Halk Bankası ve Halk Sandıkları kurulmuştur. Kısaca bu dönem, bir yandan varolan yabancı bankaların uğraşlarını sürdürdüğü ve yeni yabancı bankaların kurulduğu, bir yandan da İkinci Meşrutiyet sonrası kurulmaya başlanan yerel banka sayısının hızla arttığı, Devlet desteği ve önderliğiyle özel amaçlı bankalarla özel ticaret bankalarının kurulduğu bir dönem olmuştur. Türkiye’de bankacılık için; Osmanlı Devleti dönemiyle, 1930’ların sonuna kadar geçen sürenin, çok daha yerleşik yapıya geçişte bir ara dönemi özelliği gösterdiği söylenebilir. (Silier, 1975:526).

Bu döneme genel olarak baktığımızda, 1926 yılı sonunda 3’ü özel yasayla kurulmuş, 3’ü ticaret bankası, 18’i yabancı banka ve 18’i de yerel banka olmak üzere toplam 42 banka faaliyet gösterirken, bu rakam 1929 yılında 59’a yükselmiştir. 1932 yılına gelindiğinde 36 yerel banka, 4’ü özel yasalarla kurulmuş banka, 4’ü ticaret bankası ve 15’i de yabancı banka olmak üzere banka sayısı yine 59’dur. Yabancı bankalar dışında kalan bankaların şube sayısı 370 (yabancı bankalarla beraber 389), sermayeleri 74.1 milyon TL, ödenmiş sermayeleri 57.2 milyon TL, ihtiyatları 6.9 milyon TL, toplam mevduatları 132.8 milyon TL, kredileri de 120.1 milyon TL. idi. (TCMB, 2003, Bülten no 13-14-15).

İkinci Dünya Savaşı dönemi ve sonrasında, özellikle artan savunma giderlerini karşılamak amacıyla, bankacılık sektörü aracılığıyla iç ve dış borçlanma artmıştır.

Devletin özellikle Merkez Bankası'na olan borçlarının yanı sıra, kullandığı kredilerin de arttığı gözlenmiştir. (Artun, 1980:45).

Savaş sonrası içte ve dışta yaşanan ekonomik canlanma sonucu bankacılık sektörü de hareketlenmiş, başta Yapı ve Kredi Bankası, Akbank, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası gibi bankalar olmak üzere, üçü özel kanunlarla, bankalararası birleşmeler dahil 30 yeni banka kurulmuştur. Özel bankaların geliştiği bu dönemin bir özelliği de banka sayısı ile birlikte şube sayılarının da artarak şube bankacılığının yaygınlaşmaya başlamasıdır. Bu dönemde özel yasalarla kurulan üç banka; 1952'de Denizcilik Bankası, 1954'te Türkiye Vakıflar Bankası ve 1959'da Türkiye Öğretmenler Bankası'dır.

Bankacılık sektöründeki gelişmelere paralel olarak, bankacılık mesleğinin gelişmesi, işbirliğinin sağlanması, haksız rekabeti önleyici kararların alınması ve uygulanması amacıyla, tüzel kişiliğe haiz Türkiye Bankalar Birliği kurulmuş ve 1958 yılında faaliyete geçmiştir. Özel bankaların gelişme dönemi olarak adlandırılan 1945-1960 döneminde 30 banka kurulmasına rağmen, 14 banka tasfiye olunmuş ve faaliyetini durdurmuştur. (Günel, 2001:11-12).

1945-1959 yılları arasında iktisadi devletçiliğin yerini özel sektörün desteklenmesi ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılması almış ve bu durum özel bankacılık sektörünü oldukça geliştirmiştir. Ancak getirisi fazla olmadığı için özel sektöre yapılmayan yatırımlar Merkez Bankası kaynaklarının yardımıyla devlet tarafından yüklenilmeye devam etmiştir. Bozulan ekonomik dengeler kendini 1953'ten sonra hızlı enflasyon, dış ticaret açıkları, artan dış borçlar olarak göstermiştir. Artan enflasyonla Türk Lirasının devalüe edilmesi ihtiyacı doğmuş ve 1958 yılında dolar, istikrar programı çerçevesinde 2.8 Liradan 9 lira'ya yükseltilmiştir. 1958 yılında yapılan devalüasyon ve ardından ortaya çıkan enflasyonla Türkiye ekonomisiyle birlikte bankacılık sektörü de yeni bir döneme girmiştir.

Cumhuriyetin ilanından 1960'lara kadar geçen dönem içinde kurulan devlet ve özel bankaların kuruluş tarihleri ve isimleri aşağıda isimleri verilmiştir.

Tablo 1.2: 1923-1960 Dönemi Kurulan Bankalar ve Kuruluş Tarihleri

<u>Kuruluş Tarihi</u>	<u>Bankanın Adı</u>	<u>Merkezi</u>	
1	1924	Türkiye İş Bankası	Ankara
2	1924	Türkiye Tütüncüler Bankası	İzmir
3	1926	Afyon Terakki Servet Bankası	Afyon
4	1927	Eskişehir Bankası	Eskişehir
5	1927	Denizli İktisat Bankası	Denizli
6	1927	Kocaeli Bankası	İzmit
7	1927	Türkiye Emlâk Kredi Bankası	Ankara
8	1928	Türkiye İmar Bankası	İstanbul
9	1928	Egebank	İzmir
10	1928	Şarkî Karaağaç Bankası	Şarkî K.ağaç
11	1929	Elazığ İktisat Bankası	Elazığ
12	1929	Lüleburgaz Bankası	Lüleburgaz
13	1930	T.C Merkez Bankası	Ankara
14	1933	Sümerbank	Ankara
15	1933	İller Bankası	Ankara
16	1932	Egesbank	Zonguldak
17	1935	Etibank	Ankara
18	1938	Türkiye Halk Bankası	Ankara
19	1938	Ankara Halk Sandığı	Ankara
20	1938	İstanbul Halk Sandığı	İstanbul
21	1944	Yapı ve Kredi Bankası	İstanbul
22	1946	Türkiye Garanti Bankası	İstanbul
23	1948	Akbank	İstanbul
24	1948	Türkiye Kredi Bankası	İstanbul
25	1948	Tutum Bankası	Niğde
27	1949	Muhabank	Ankara
28	1950	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	İstanbul
29	1951	Denizcilik Bankası	İstanbul
30	1952	Doğubank	İstanbul
31	1953	Türkiye Ekspres Bankası	İstanbul
32	1953	İstanbul Bankası	İstanbul
33	1953	Demirbank	İstanbul
34	1954	Türkiye Vakıflar Bankası	Ankara
35	1954	Şekerbank	Ankara
36	1954	İşçi Kredi Bankası	Kayseri
37	1955	Buğday Bankası	Ankara
38	1955	Pamukbank	İstanbul
39	1956	Raybank	Ankara
40	1957	Tümsübank	İstanbul
41	1957	Esnaf Kredi Bankası	İstanbul
42	1958	Sanayî Bankası	İstanbul
43	1958	Maden Kredi Bankası	İstanbul
44	1958	Çaybank	Rize
45	1959	Türkiye Öğretmenler Bankası	Ankara

Kaynak: Yazgan, (1969): 16-17

1.3. 1980 Öncesi Bankacılık

1960'lı yılların başları, birçok bankanın faaliyetine son verdiği önemli bir dönem olmuştur. Planlı dönem denilen 1961-1979 döneminin önemli özelliği, plan hedeflerine de uygun olarak çok şubeli büyük bankacılığın ortaya çıkması ve 1970'lere gelindiğinde holdinglerin bankaları ele geçirmesiyle birlikte, holding bankacılığının ve ihtisas bankacılığının gelişmesidir.

Bankacılık sektörü planlı döneme, 1962-1963 döneminde 5 bankanın zorunlu olarak tasfiyeye sokulmasıyla birlikte büyük bir sarsıntı geçirerek girmiştir. 1960 yılında Esnaf ve Kredi Bankası, 1961 yılında Sanayi Bankası ve T.Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası, 1962'de Doğubank ve 1963 yılında Tutum Bankası tasfiyeye tabi tutulmuşlardır. Tasfiyeye tabi tutulan bankaların çokluğu, planlı dönemde mümkün olduğu kadar yeni banka kurulmaması yönündeki politikaya dayanak olmuş ve 1963-1979 döneminde sadece 5 yeni banka kurulmuştur. (Artun, 1980:48-49).

Siyasi ve sosyal yapıda köklü değişikliklerle başlayan bu dönemde 1960'ların ortasından 1970'lerin başına kadar geçen sürede istikrar ve ekonomik büyüme gözlenmiş, plana dayalı kalkınma stratejisinin benimsenip uygulamaya konulmasıyla ithal ikameci sanayinin geliştiği görülmüştür. 1970'lerin ortalarından itibaren de "Dünya Petrol Krizinin" etkileriyle başlayan istikrarsızlık, ülkede ağır sosyal ve ekonomik krize neden olmuştur.

1963'ten başlayan planlı kalkınma döneminde karma ekonomi politikası izlenirken, yatırımlar kamu ve özel sektör işbirliği ile yapılmış, ithal ikâmecî sanayileşme stratejisi doğrultusunda bankacılık sektörü kontrol altında tutulmuş ve faiz oranları Merkez Bankası tarafından belirlenmiştir. Bankaların temel işlevi kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanını sağlamak olduğundan faiz ve döviz fiyatlarından kaynaklanan riskler bulunmamakta, bankaların yalnızca mevduat toplamayı hedeflemelerinden ötürü yeni ürünler geliştirilmemektedir. (Uyar,2003:99).

1960-1968 döneminde kurulan devlet ve özel bankaların isimleri, kuruluş tarihleri ve merkezleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 1.3: 1960-1968 Dönemi Kurulan Bankalar ve Kuruluş Tarihleri

Kuruluş tarihi	Bankanın adı	Merkezi	
1	1962	T.C. Turizm Bankası	İstanbul
2	1962	Anadolu Bankası	İstanbul
3	1962	Sağlık Bankası	Ş.Karaağaç
4	1963	Sınai Yatırım ve Kredi Bank.	İstanbul
5	1964	Devlet Yatırım Bankası	Ankara
6	1964	Amerikan-Türk D.T. Bankası	İstanbul
7	1968	Türkiye Maden Bankası	Ankara

Kaynak: Yazgan (1969), s. 17

1970’li yılların sonlarında çıkarılan “Ödünç Para İşleri Kanunu”na bankaların kredi faiz oranları üzerine getirilen kısıtlamalar bankaları “banker” adı verilen ve piyasa faizi üzerinden çalışan kurumlarla işbirliğine girmeye itmiştir. (www.baskent.edu.tr)

İthal ikâmecî stratejinin, bir başka deyişle içe dönük büyümeye dayalı sermaye birikiminin 1970’lerin sonunda tıkanması, krizin kendisini döviz krizi olarak açığa çıkarmasıyla bu strateji terk edilmiş, sermayenin yeniden yapılanmasını sağlayacak yeni birikim modeline geçilmesi kaçınılmaz olmuştur. Bankalar da bu yeni birikime bağlı olarak yeni fonksiyonlar üstlenmeye başlamışlardır. (Köse, 2003:238).

Bu dönemde kurulan bankaların kendi özel yasaları bulunmakla birlikte, kanunlarında açıkça belirtilmeyen hallerde bankacılık kanununa tâbi bulunmaktaydılar. Denetimler yine kendi özel kanunların el verdiği ölçüde Bankalar Yeminli Murakıpları tarafından yapılmaktaydı. (DPT 2003:11).

1974 yılı sonu itibariyle Türkiye’de, T.C. Merkez Bankası dahil olmak üzere faaliyette bulunan 44 banka bulunmaktadır. Bu bankaları özel kanunlarla kurulmuş bankalar, özel milli bankalar (ticaret bankaları), mahalli bankalar, yabancı bankalar ile kalkınma ve yatırım bankaları olarak 5 grupta toplamak mümkündür. Aşağıda verilen tabloda gruplara göre, banka isimleri yer almaktadır.

Tablo 1.4: Gruplara Göre Bankalar

Özel Kanunlarla Kurulmuş Millî Bankalar

İller Bankası
İstanbul Emniyet Sandığı
T.C.Turizm Bankası
T.C.Ziraat Bankası
Türkiye Emlâk Kredi Bankası
Türkiye Halk Bankası
T.Öğretmenler Bankası
T.Vakıflar Bankası
Denizcilik bankası
Etibank
Sümerbank
Merkez Bankası

Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
Sınai Yatırım ve Kredi Bankası
Türkiye Maden Bankası

Mahalli Bankalar

Afyon Terakki Servet Bankası
Sağlık Bankası

Yabancı Bankalar

Banka Kamerçiyale
Banka di Roma
Hollantse Bank- Uni N.V
Osmanlı Bankası

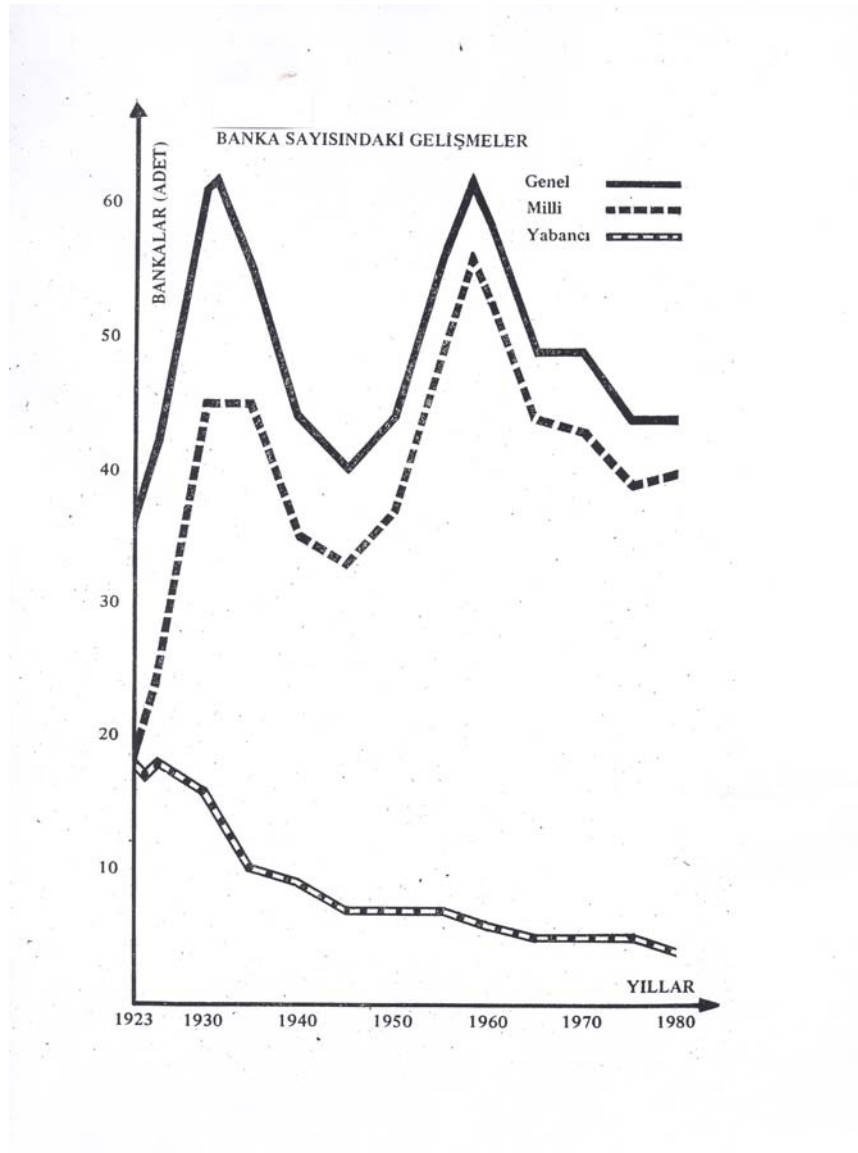
Millî Bankalar

Akbank
Anadolu Bankası
Çaybank
Demirbank
Denizli İktisat Bankası
Egebank
Elazığ İktisat Bankası
Eskişehir Bankası
İstanbul Bankası
İşçi Kredi Bankası
Kocaeli Bankası
Milli Aydın Bankası
Pamukbank
Şekerbank
Türk Dış Ticaret Bankası
Türk Ticaret Bankası
T.Bağcılar Bankası
T.Garanti Bankası
T.İmar Bankası
T. İş Bankası
T.Tütüncüler Bankası
Yapı ve Kredi Bankası

Kaynak: Türk Bankacılığında İstikrar, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını,
No:173,1977

Şekil 1’de de görüldüğü gibi Cumhuriyet sonrası Türk bankacılık sektöründe banka sayıları 1930’ların ilk yarısına kadar kamu bankaları ile hızla artmış, daha sonra azalma göstermiş ve yine 1940’ların ikinci yarısından itibaren bu defa özel sektör bankalarıyla yeniden artış göstermiştir. Bu hızlı artış ivmesi 1960’lı yıllara kadar devam etmiş, bu yıldan sonra ekonomik konjonktüre bağlı olarak banka sayısında yeniden azalma yaşanmıştır. Aşağıda verilen grafikte Cumhuriyet sonrası Türk bankalarının sayısındaki gelişmeler özetlenmiştir.

Şekil 1: Cumhuriyet Döneminde Banka Sayısındaki Gelişmeler

Kaynak: Yüzgün, (1982), s.20

1.4. 24 Ocak Kararları ve 1980 Sonrası Bankacılık

Türkiye’de 1980’li yılların başından itibaren, dışa açılmaya ve ekonomik büyümeye paralel olarak finansal sistem de yapısal değişikliğe uğramıştır. Yerli bankaların sayısı artarken, yabancı sermayeli bankalar da açılmaya başlamıştır. Mâli işlemlerin GSMH içindeki payı yükselmiş, mâli sektörün derinliğinin artmasına paralel olarak, mâli sektör ile reel sektör arasındaki etkileşim hız kazanmıştır. (<http://ekutup.dpt.gov.tr/banka/gonula/denetim1.html>).

Türk bankacılık sektöründe ilk önemli değişim süreci Türkiye ekonomisinde de olduğu gibi 1980’li yıllarda yaşanmıştır. Söz konusu dönemde, mevduat ve kredi faizlerine uygulanan tavanlar kaldırılmış, bankalararası para piyasası oluşturulmuş, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kurulmuş, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) faaliyete geçmiştir. Dolayısıyla finansal sistemin zenginleşmesi ve kurumsallaşması yolunda ciddi adımlar atılmıştır. (www.haber1.com/makale.asp?id/949)

Türk bankacılık sektörünün gelişmesi amacıyla 1980’lerde yapılan yasal, yapısal ve kurumsal değişiklikler temelde bankacılığın daha verimli çalışması ve bankacılıkta rekabetin teşvik edilmesi yönünde olmuştur. (DPT, 2003:12).

1980’li yıllara doğru enflasyon oranının artması, özellikle kısa vadeli dış borç yükünün ağırlaşması, yurtiçi tasarrufların azalması sonucu yatırımların yapılamaması, ihracat yetersizliği nedeniyle gerekli ithalatın yapılamaması, petrol ve enerji yetersizliği, ulaşım darboğazı, ithal girdilerinin yetersizliğinden kaynaklanan finansman sıkıntısının eksik kapasite kullanımına neden olması, ekonomik politika kararlarının alınması ve uygulanmasındaki hata, eksik ve gecikmeler, yurt içine dönük ithal ikamesi tipi endüstrileşmenin bir yandan sanayi tesisleri kurulurken, diğer yandan sanayilerin çalışması sırasında makine, teçhizat, hammadde ve yarı mamul madde ithal etmesiyle ülkemizde zaman zaman döviz darboğazlarının yaşanmış olması 24 Ocak 1980 kararlarının alınmasına sebep olmuştur. (Parasız, 2001: 311).

24 Ocak'ta alınan önlemlerle açılan istikrar paketi, zamanla yeni düzenlemelerle desteklenmiş ve yapısal uyum süreci başlatılmıştır. Ülkede esnek döviz kurunun benimsenmesi, ekonominin uluslararası rekabete açılması, kaynakların dayanıklı tüketim malları sektöründen dayanıksız tüketim malları sektörüne aktarılması, ücretlerin sınırlandırılması, tarımsal desteklemenin azaltılarak zamanla tasfiye edilmesi ve tarım sektörünün vergilendirilmesi, devletin ekonomiye müdahalesi ve düzenleyici rolünün en alt düzeye çekilmesi, yabancı sermayenin teşviki yönünde düzenlemeler yapılması gerekliliği uluslararası etkili ekonomik ve mâli çevreler tarafından açıkça vurgulanmıştır. (Gülalp, 1983:66).

1981 yılında özel sektörün beklediği iki yeni uygulama başlamıştır. Merkez Bankası 30 Nisan'dan itibaren "günlük döviz kuru" ilanına başlamış, 30 Temmuz'da da Sermaye Piyasası Yasası yürürlüğe konmuştur. Mevduat ve kredi faizlerinin serbest bırakılmasıyla "Banka-Banker" rekabeti ortaya çıkmıştır. Kısa vade ile para toplayıp, uzun vadeli plasmanlara paraları aktaran bankerler zor durumda kalmışlardır. Dönemin Maliye Bakanı'nın "Bankere para yatıran vatandaş kumar oynamıştır." beyanatı piyasaları altüst etmiştir. Bankerlere hücum eden yatırımcılar bankerlerin kaçmalarına ve batmalarına neden olmuştur. 1982 yılında yaşanan "Banker Krizi" sonunda 155 bin tasarrufçu 52 milyar TL kaybetmiştir. (Tokgöz, 1999:17).

Bunun üzerine 01.01.1983 tarihinden itibaren faizler yeniden kontrol altına alınmıştır. 1987 yılında tekrar serbest bırakılan faizlere, aşırı rekabetten dolayı artan mevduat faizleri nedeniyle 1989'da üst sınır konulmuştur.

Ekonomideki dışa açılma ve mevzuattaki liberalizasyon sonucu yabancı banka sayısı artmış, birçok yeni ticaret bankası kurulmuştur. 1980-1990 döneminde kurulan 19 ticaret bankasının 8'i yabancıdır. Ayrıca bu dönemde dördü yabancı sermayeli olmak üzere 8 kalkınma ve yatırım bankası kurulmuştur.

Haziran 1984 ve Ağustos 1989'da alınan iktisat politikası kararlarıyla, T.C. vatandaşlarının bankalarda döviz tevdiat hesabı açtırabilmelerine imkan tanımak da

dahil olmak üzere köklü dış finansal liberalizasyon önlemleri yürürlüğe konmuştur. 1989 yılından sonra yüksek kamu kesimi açıkları, yüksek yurtiçi faiz hadleri, hızlı kısa vadeli sermaye girişleri ve düşük kur artışları ile ekonomi daha fazla “sıcak para” bağımlısı durumuna gelmiştir. (Kibritçioğlu, 2001:3-4).

Aşağıda 1980-2005 döneminde Türkiye’de faaliyet gösteren banka sayıları verilmiştir.

Tablo 1.5: 1980-2005 Döneminde Faaliyet Gösteren Banka Sayıları

	1980	1985	1990	1995	2000	2005
Özel Sermayeli Bankalar	24	20	25	32	28	17
Kamusal Sermayeli Bankalar	12	12	8	5	4	3
Yabancı Sermayeli Bankalar	4	15	23	18	18	13
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3	3	10	13	18	13
TMSF’deki Bankalar	–	–	–	–	11	1
TOPLAM	43	50	66	68	79	61

Kaynak : TBB kaynaklarından derlenmiştir.

Görüldüğü gibi modern anlamda Türk bankacılık sektörü devlet bankaları öncülüğünde Cumhuriyetin ilânından sonra gelişme göstermiş, Osmanlı Devleti döneminde faaliyet gösteren az sayıda banka yabancı sermayedarlığında kurulmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşını takip eden dönemde özel sektör girişimciliğiyle Türk bankacılığı hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde Türk bankacılığının genel özellikleri üzerinde durulacaktır.

II. BÖLÜM

2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL ÖZELLİKLERİ

Türk Bankacılık Sektörü; 1923 İzmir İktisat Kongresi'nin ardından “Milli Bankacılık”, 1930’larda “Devlet Bankacılığı”, 1940’lardan itibaren de “Gelişen Özel Bankacılık” olarak adlandırılabilen dönemlerden geçmiş, 1980’li yıllarda ekonominin bütününde hedeflenen liberalleşme ve dışa açılma eğilimlerine paralel olarak önemli yapısal değişiklikler yaşamıştır.

Türkiye’de, özellikle batı ülkelerindeki banka dışı mâli aracılardan gelişmiş olmaması nedeniyle bankalar Türk mâli sisteminin temelini oluşturmaktadır. Bankalar, ekonominin işleyişi, halkın tasarruflarının toplanması ve bunların kullanım alanlarına dağıtılmasına aracılık etmektedirler. Türk bankacılık sektörü temelde mevduat ağırlıklı ve çok şubeli bir yapıya sahiptir. Bankacılık sektöründe piyasa yapısı, oligopolistik piyasa yapısına uygun bir gelişme gösterirken sanayi sermayesi ile bütünleşme olgusu söz konusudur. İşlevsel olarak karma bir yapıda gelişim gösterirken finansal kesimin de en önemli ögesi durumundadır. Fakat Türk bankacılık sektöründe yeterince uzmanlaşmaya gidilememiş ve dış dünyaya açılmada yetersiz kalınmıştır. (<http://72.14.203.104/search?q=cache:pxpOhl39pw0j:www.baskent.edu.tr/~gurayk/fin...>).

Türkiye ekonomisinde, uluslararası rekabete açık ve düzenlemeler itibarıyla Avrupa Birliği’ne uyuma hazır sektörlerin başında gelen bankacılık sektöründe 1980’li yıllarda uygulamaya konulan yapısal değişiklikler sektörün gelişip büyümesini sağlamış, 1990’lı yıllardaki gelişmeler bankacılık sektörünün mâli bünyesinin önemli ölçüde bozulmasına neden olmuştur. Özellikle 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz, bankacılık sektörünü küçültmüş, özkaynakları eritmiştir. 2000’li yıllara gelindiğinde ise, bankacılık sektörü ciddi bir sistemik riske maruz kalmış,

sektörün yeniden yapılandırılması, bankaların mâli bünye sorunlarının çözülmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. (TBB, Bankacılar Dergisi, 2002: 6-7).

2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat ayında yaşanan krizler bankacılık sektörünü farklı kanallardan ve önemli ölçüde etkilemiştir. Yükselen faiz oranları vade uyumsuzluğu olan bankaların fonlama zararlarını artırmış, portföylerinde bulunan menkul kıymetin değeri düşmüştür. 2001 yılı Şubat ayında dalgalı kur sistemine geçilmesiyle birlikte Türk lirası yabancı paralar karşısında değer kaybetmiş, yüksek açık pozisyonla çalışan bankalar önemli boyutta kambiyo zararı ile karşı karşıya kalmışlardır. Ekonomik aktivitenin daralması, takipteki alacakların yükselmesine neden olmuştur. (BDDK, 2001:12).

Türk bankacılık sektörü, 2003 yılının ilk yarısında Irak’a asker göndermeye ilişkin tezkerenin reddedilmesinden, ABD yardımına ilişkin görüşmelerin ve Irak savaşının yarattığı belirsizliklerden olumsuz etkilenmesine rağmen, ekonomik aktivitedeki canlanmaya bağlı olarak, bir önceki yıla göre daha sağlıklı aktif-pasif yapısına kavuşmuş, kârlılık açısından daha iyi bir performans göstermiştir. (BDDK, 2004:32).

Türk bankacılık sektörüne az sayıda banka egemendir. 1995 yılında faaliyet gösteren 68 adet banka arasında aktif büyüklükleri açısından ilk beş banka sırasıyla: T.C. Ziraat Bankası, Türkiye İş Bankası, Türkiye Halk Bankası, Türkiye Emlâk Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası ‘dır. Bu bankalar, sektördeki aktiflerin % 48’ini, kredilerin % 50’sini, mevduatın % 53’ünü, özkaynakların da % 46’sını bulundurmaktadırlar. (TBB,1996:534-535).

Bu durum Türk bankacılık sektöründe aşırı bir yığılma olduğunu göstermekte ve sisteme az sayıda bankanın egemen olduğu oligopolistik bir karakter vermektedir.

Özel ulusal bankalar genellikle belirli kişi, grup veya holdinglerin denetimi altındadır. Türkiye’de özel bankaların - bir iki istisna hariç – hemen hemen hepsi holdinglerin denetimi altında bulunduklarından, ekonomik açıdan bağımsız değildirler. (Akgüç,1989:264).

Türk bankacılık sektöründe özkaynak yetersizliği söz konusudur. Nominal olarak yükseliyor görünmekle beraber reel olarak özkaynaklarda aşınma gözlenmektedir. 1994 yılında yaşanan kriz ile bankaların sermaye yetersizliği rasyosu iyice düşmüş ve zaten uluslararası standartların altında olan rasyo özellikle kamu bankaları için % 5-6 seviyesine gerilemiştir. (Ertuğrul, 1994:105).

Mâli başarısızlık riski ölçütleri yardımıyla, bankaların dayanıklılığının ölçülmesini hedefleyen bir analizin sonucu da göstermiştir ki; Türk mevduat bankaları riski yüksek bir ortamda ve yetersiz bir sermaye ile faaliyet göstermektedir. (Önal,1994:172).

Bankacılık sisteminin temel taşı ticaret bankaları oluşturmaktadır. Türk bankacılık sektöründe, batı ülkelerinde örneklerini gördüğümüz kooperatif bankaları, tasarruf bankaları, tacir bankaları bulunmamaktadır. İhtisas bankası olarak kurulan bankaların büyük bölümü de ticaret bankacılığı yapmaktadır. (Ertuğrul ve Zaim, 1996:22).

Sektörün yarısına yakınının kamu sermayeli bankaların elinde bulunması resmi kuruluşlar mevduatının neredeyse tamamının bu bankalarca düşük bir maliyetle kaynak olarak kullanılması, kamu bankalarının, özel bankaların tabi oldukları denetim yapısına ilave denetimlere de tabi olmaları; yine kamu bankalarının kredi tahsislerinde personel ve şube politikalarında sahip oldukları dezavantajlar, sektöre giriş imkanının kolaylaşmasına karşılık, çıkışın kamuoyunda yaratacağı olumsuz etki nedeniyle pek normal karşılanmaması, serbest piyasa koşullarını bozucu önemli faktörler olmaktadır. (Parasız, 1994: 131).

Sermaye piyasası henüz gelişme aşamasında olan ülkemizde, finansal sistem bankacılık ağırlıklı bir yapıdadır. Son yıllarda banka dışı finansal kurumların sayısında ve büyüklüğünde artma eğilimi olmasına rağmen, bankacılık sektörünün toplam finansal aktifler içindeki payı hala çok yüksek bir düzeydedir. Mâli kaynakların büyük bir bölümü bankalar tarafından toplanmakta ve

kullandırılmakta, yurtdışı kaynakların da önemli bir bölümü bankalar aracılığıyla sağlanmaktadır. (Vergi Konseyi – 2004: 19).

Yukarıda kısaca özetlenen Türk bankacılık sektörünün genel özellikleri, aşağıda belli başlıklar altında özetlenmektedir.

2.1. Sektör Büyüklüğü

Daha önce de belirttiğimiz gibi Türk bankacılık sektörü finans sektörü içinde en büyük paya sahiptir. Toplam aktiflerin gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYİH) oranı sektörün büyüklüğü hakkında bize gerekli bilgiyi sunmaktadır. Aşağıda verilen tablo 2.1’de görüldüğü gibi bu oran 1990 yılında yüzde 43 seviyesinden 2000 yılı sonunda yüzde 84’e yükselmiştir. 2000 yılından sonra, kriz ve mevduatın kamu kağıtlarına yönelmesinin de etkisiyle toplam aktiflerin GSYİH’ya oranı azalmış ve 2003 yılında yüzde 67’ye gerilemişken bu oran ekonomik iyileşmeye de bağlı olarak 2005’de yeniden yüzde 82 seviyesine yükselmiştir. (BDDK, 2004: 15 ve TBB, Bankalarımız 2005).

Tablo 2.1: Finansal Aracılık Göstergeleri (GSYİH’ya oranı, %)

	1990	1995	2000	2002	2003	2005
T. aktifler	43,4	52,8	83,5	77,1	67,2	81,3
T. krediler	20,4	22,5	27,5	19,1	18,4	21,4
T. mevduat	24,3	34,3	54,9	51,6	43,7	50,7

Kaynak: DİE ve TBB, *Bankalarımız 1997-2005*.

Kredi stokunun GSYİH’ya oranı dikkate alındığında bu oran 1990 yılında yüzde 20 düzeyinden 2000 yılında yüzde 28’e yükselmiş, 2003 yılında yüzde 18’e gerilemiş ve 2005’de yeniden artarak yüzde 21’e yükselmiştir. Benzer bir gelişmeyle toplam mevduat stokunun GSYİH’ya oranı 1990-2000 döneminde yüzde 24’den yüzde 55’e yükselmiş, 2003 yılında yüzde 44’e gerilemiş, 2005’de tekrar yüzde 50’lere yükselmiştir.

Türk ekonomisinde 1994 yılında yaşanan krizin ardından o yıl ekonomi -%6 oranında küçülmüştür. Bu küçülmeye birlikte bankacılık sektörünün toplam aktiflerinde bir önceki yıla göre gerileme yaşanmıştır. Krizden bir yıl sonra iyileşen ekonomiyle birlikte bankacılık sektörü toplam aktifleri 1995 yılında ancak kriz öncesi seviyesine yükselebilmektedir. (TBB Bankalarımız 1995: 27-28). Bu gelişmeler, Türk bankacılık sektörünün ekonomik krizlere karşı duyarlı olduğunu göstermiştir.

Türkiye’de bankacılık sektörü finans piyasası içinde en büyük paya sahip olmakla birlikte genel olarak AB ülkeleriyle kıyaslandığında görece olarak küçüktür. AB ülkelerinde tablo 2.2’de de görüldüğü gibi Türk bankacılığının aktif, kredi ve mevduatlarının GSYİH’ya oranı AB’ülkelerinin oldukça gerisinde iken, özkaynakların GSYİH’ya oranı ise AB ülkeleri ortalamasına kısmen daha yakındır.

Tablo 2.2: Seçilmiş AB Ülkelerinde Bankacılık Sistemine İlişkin Temel Göstergeler (Yüzde), 2001

	T.aktifler/ GSYİH	Krediler/ GSYİH	Men. değ./ GSYİH	Özkaynaklar/ GSYİH	Mevduat/ GSYİH
Almanya	288	137	69	12	124
Avusturya	294	142	49	14	110
Fransa	157	99	55	13	80
İspanya	216	116	45	19	123
İtalya	188	89	15	13	52
Hollanda	479	281	111	18	222
Belçika	360	124	114	13	147
Finlandiya	128	70	23	5	68
Yunanistan(*)	154	73	49	14	99
Türkiye	93	23	41	5	65
Türkiye(**)	67	18	29	10	44

Kaynak: TBB, Türk Bankacılık Sektörü Raporu, 2004:21

Türk bankacılık sektörü ticari bankaların ağırlıkta olduğu bir yapıya sahiptir. Bu bankaların toplam fonlarının yaklaşık yüzde 70’i de mevduatlardan oluşmaktadır. (Çolak ve Yiğidim 2001:12). Türk bankacılığı az sayıda bankanın fakat çok sayıda şubelerinin olduğu bir özellik gösterir. Gelişmiş AB ülkelerinde ise banka sayıları tablo 2.3’de görüldüğü gibi oldukça fazladır. Sektörde çalışan sayıları karşılaştırıldığında Türk bankacılık sektörü istihdamının AB’ye göre çok zayıf olmadığı da dikkat çekmektedir.

Tablo 2.3: Banka, Şube ve Personel Sayısı AB-Türkiye karşılaştırması (2001)

	Banka sayısı	Şube sayısı	Personel
Almanya	2.370	37.259	717.000
Avusturya	907	4.546	70.000
Fransa	1.067	25.874	411.500
İspanya	281	38.676	246.000
İtalya	821	29.259	344.000
Hollanda(*)	84	5.968	154.000
Belçika	112	12.173	76.000
Finlandiya	342	1.282	24.700
Yunanistan	20	2.766	52.000
Türkiye	61	6.908	137.495
Türkiye(**)	51	5.968	122.964

Kaynak: TBB, Türk Bankacılık Sektörü Raporu,2004:23

Görüldüğü gibi Türk bankacılık sektörü finans sektörünün en büyük paya sahip üyesi iken, AB ile kıyaslandığında ölçek ve hacim olarak birliğin gerisindedir.

2.2. Mevduat Yapısı

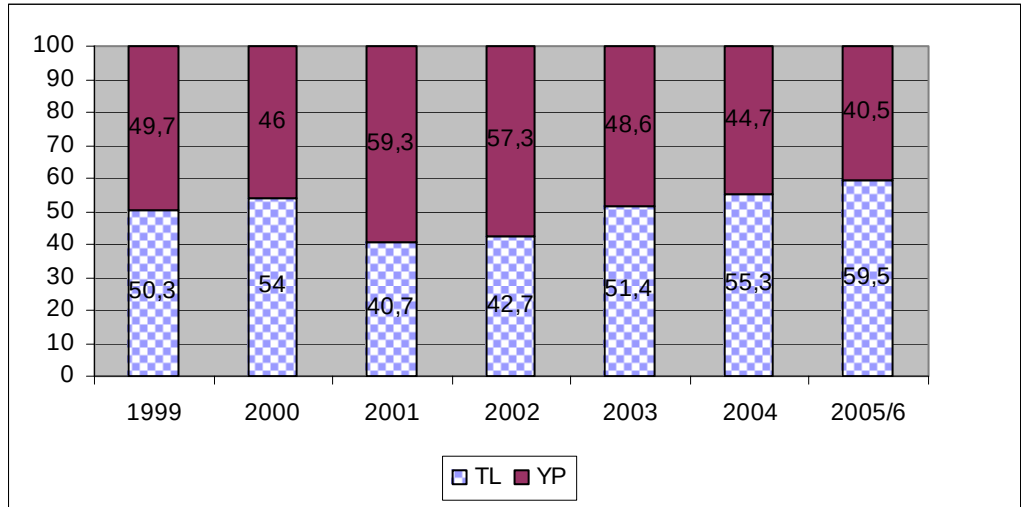
1980 öncesi dönemde Türk mâli sisteminin temel özellikleri; mevduat-kredi faiz oranlarının merkezi otorite kararlarıyla belirlenmesi, negatif faiz uygulaması, sermaye piyasasının gelişmemişliğine bağlı olarak yetersiz kredi hacmi, merkezi otorite tarafından belirlenen döviz kur'u çerçevesinde gerçekleşen döviz işlemleri ve uluslararası mâli piyasalardan büyük ölçüde kopuk içe dönük bir mâli sistem olarak özetlenebilir. Bu yapı içinde bankalar, para ve sermaye piyasalarının gelişmemişliğine bağlı olarak bu piyasalardan yeterince yararlanabilme ve kaynak sağlayabilme olanağına sahip olamamışlar, sermaye kaynağı ise bankalar için sadece marjinal bir kaynak olarak görülmüştür. Dolayısıyla, mevduat bu dönemlerde Türk bankalarının ana kaynağını oluşturmuş ve bankalar faaliyetlerini bu kaynaktan daha fazla pay almak üzerinde yoğunlaştırarak mevduat bankacılığı yapmışlardır. Türk bankacılığı temelde mevduat bankacılığı ağırlıklı bir yapıda gelişme göstermiştir. (<http://72.14.203.104/search?q=cache:pxpOhl39pw0j:www.baskent.edu.tr/~gurayk/f in...>).

Bankacılık sektörünün sahip olduğu mevduat yapısı kısa vâdelidir. Sektörün toplam pasif yapısı içindeki mevduat kaleminin % 90'ından fazlası 90 günden daha kısa

vâdeli mevduattan oluşmaktadır. Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik koşulların da etkisiyle oluşan para ikamesi bankaların pasifini etkilemiş, döviz tevdiat hesaplarının toplam pasif içindeki ağırlığı artmıştır. Toplam mevduatın % 50'sinden fazlası döviz tevdiat hesaplarından oluşmaktadır. Kısa vâdeli mevduat yapısına ek olarak, mevduatların krediye dönüşüm oranı da % 30-35 gibi düşük seviyelerde gerçekleşmektedir. (http://www.alomaliye.com/tolga_oktay_bankacilik.htm).

Türk bankacılık sektörünün toplam mevduatının TL-YP (yabancı para) dağılımına bakıldığında kriz dönemlerinde YP lehine dönen oransal fazlalığın, son iki yılda YTL'ye döndüğü görülmekle birlikte, YTL'nin aşırı değerli olması bir miktar yanılsamaya da neden olmaktadır. Aslında YTL-YP değişimi rakamlarda görüldüğünden daha düşük seviyededir.

Şekil 2.1: Türk Bankacılık Sektöründe Mevduatın Cinsi (%)

Kaynak:BDDK Yay.derlenmiştir.

Aşağıda verilen tablo 2.4'de görüldüğü gibi 1990-2005 yılları arasında TL mevduata baktığımızda vâdesiz TL mevduatta azalma, vâdeli TL mevduat oranında ise bir artış görüyoruz. Özellikle 1990-2000 döneminde kısa vâdeli (1 ve 3 ay) mevduat artarken uzun vâdeli (6 ve 12 ay) mevduatta düşüş olmuştur. 2005 yılında ise 1 ay vâdeli TL mevduat azalmış. 3-6 ve 12 aylık TL mevduat artmıştır.

Tablo 2.4: Mevduatın Vâde Yapısı (%)

	TL Mevduat				YP Mevduat			
	1990	1995	2000	2005	1990	1995	2000	2005
Vadeli	61	77	79	82	75	73	84	76
Vadesiz	39	23	21	18	25	27	16	24
1 ay	8	21	28	21	17	14	31	25
3 ay	21	30	41	46	18	33	35	34
6 ay	15	21	9	11	11	9	8	9
12 ay	18	5	2	5	29	17	11	4

Kaynak: TBB, *Bankalarımız* 1996-2005.

Yabancı para (YP) mevduatta da hemen hemen aynı durum söz konusudur. YP toplam mevduat içinde vâdesiz payı 1990-2000 döneminde azalırken vâdeli de artış olmuştur. Vâdeli YP mevduat içinde en büyük pay 3 ay, daha sonra da 1 ay vâdeli mevduatlarıdır. YP mevduatta da 2005 yılında vâdeli mevduat azalırken vâdesiz artmıştır. Bir yıllık YP mevduatları ise dönem boyunca sürekli azalma göstermiştir. Genel olarak baktığımızda gerek TL, gerekse YP mevduatlar özellikle kısa vâdeli olarak sektörde yer almaktadır.

2000 yılı başlarından itibaren enflasyonla mücadele politikalarında elde edilen nispi başarılar, faiz oranlarında hızlı düşüşe neden olmuş, tüketimdeki artış ve repo talebi nedeniyle TL mevduata olan talep azalmıştır. 2005’lerde yaşanan yerli paranın değerlendirilmesine bağlı olarak da bu yılda TL mevduatları yeniden artmıştır. Yabancı para mevduatının ise, TL’nin yabancı paralar karşısındaki değerinde görülen değişimlere bağlı olarak dalgalandığı görülmektedir. Buna neden olarak da uzun yıllar yüksek düzeyde kalan enflasyon nedeniyle TL’ye olan güvensizliklerin devam etmesi, TL faiz oranlarının 2000 yılından sonra hızlı düşmesi, döviz mevduatına yüksek faiz uygulamasının sürmesi, repo tercihindeki artışın TL mevduat hacmindeki büyümeyi sınırlandırması gibi nedenler gösterilebilir. (Altay,2001:29).

Son iki yıllık dönemde toplam mevduat, reel bazda önemli ölçüde artış göstermiş, bu artış büyük ölçüde YTL mevduattan kaynaklanmıştır. Artış hızı 2004 yılında yüzde 26,2, 2005’de yüzde 27,2 olarak gerçekleşmiştir. Kısa vâdeli mevduat faizlerinin DİBS (Devlet İç Borçlanma Senedi) getirilerinin üzerinde seyretmesi YTL mevduat artışının hızlanmasında etkili olmuş, mevduat lehine seyreden getiriler, 2005 yılında yurtiçi yerleşiklerin menkul kıymet portföylerinin gerilemesine neden olmuştur. YTL mevduatın yüksek getirisi, YTL’nin yabancı paralar karşısında değer kazanması toplam mevduat içinde yabancı para mevduatının payını azaltmaktadır. (TBB,2006:3).

Tasarruf mevduatı, toplam mevduat içindeki önemini korurken ekonomideki büyümeye bağlı olarak ticaret hacminin artması, kredi kartı uygulamasının yaygınlaşmasıyla ticari mevduat daha hızlı bir artış göstermektedir. Son 3 yılda ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı 4 puan civarında artmıştır. Vâdesiz mevduatın toplam mevduat içindeki payı yüzde 20 civarında seyretmeye devam etmektedir. Ülkemizde en çok tercih edilen tasarruf araçlarından biri olmasına rağmen, toplam mevduatın GSYİH’ya oranı AB ortalamasının oldukça gerisindedir. (TBB,2006:3).

2.3. Piyasa Yapısı

Sektörde ortaya çıkan yasal, kurumsal ve fonksiyonel gelişmeler, bankacılık sektörünün son yıllarda komplike bir görünüm kazanmasına sebep olmuştur. Kurum sayısındaki artış, finansal ürün ve hizmetlerde çeşitlenme, finansal işlem ve faaliyetlere ilişkin olarak getirilen yasal düzenlemeler, bankacılık sektöründe rekabetçi bir ortamın doğması için önemli etkenler olmuştur. (TBB,1993:8).

Türk bankacılık sektörü oligopolistik yapıya sahiptir. Sektörün piyasa yapısı, banka sayısının çok fakat bunlardan bir kaçının piyasayı etkileyebilecek büyüklükte olduğu, piyasaya giriş ve çıkışların büyük ölçüde kısıtlandığı ve fiyat dışı rekabetin var olduğu bir yapı göstermektedir. Sektörde çok sayıda banka olmasına rağmen,

bankaların sisteme giriş ve çıkışlarıyla ilgili pek çok kısıtlamalar bulunmaktadır ve bu kısıtlamaların önemli bir bölümü yasal nitelik taşımaktadır.

Bankaların kendi aralarında yatay rekabet eksikliği olmasına rağmen son yıllarda bankaların diğer mâli kurumlarla olan dikey rekabeti artmaktadır. Bu çerçevede ticaret bankalarıyla, kalkınma ve yatırım bankaları, özel finans kurumları ve aracı kurumlar gibi diğer mâli kurumların finansal piyasalardaki payı ve etkisi artmaya başlamıştır. Ancak, bankaların diğer mâli kurumlarla rekabeti, yani genel anlamda rekabet yeterli olmamakla birlikte, son yıllarda kısmen hızlanmıştır denilebilir.

Tablo 2.5: Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma (%)

	1990	1995	2000	2005
İlk Beş Banka T.Aktif	54	48	48	63
T.Mevduat	59	53	51	66
T. Krediler	57	50	42	56
İlk on Banka T. Aktif	75	71	69	85
T.Mevduat	85	73	72	89
T. Krediler	78	75	71	80

Kaynak:TBB, *Bankalarımız* 1997-2005.

İlk beş bankanın toplam aktifleri 1990 yılında yüzde 54 iken bu oranın 1995 ve 2000 yıllarında 6 puan düşerek yüzde 48'e gerilediğini, 2005 yılında ise 15 puanlık artışla yüzde 63'e ulaşarak genişlediğini görüyoruz. Aynı durum mevduatlar için de geçerlidir. 1990 yılına göre 1995 ve 2000 yıllarında azalma olan mevduata göre yoğunlaşmada 2005 yılında tekrar artış söz konusu olmuştur. İlk beş bankanın toplam kredilere göre yoğunlaşma oranlarında da mevcut eğilim söz konusudur. 1990-2000 döneminde toplam kredilere göre azalan beş banka yoğunlaşma oranı 2005'de tekrar artmıştır.

İlk on bankanın toplam aktifler içindeki payında 1990-2000 döneminde azalış görülmekte, 2005 yılında ise artış görülmektedir. İlk on bankanın toplam mevduat ve kredilerdeki payları da benzer bir seyir göstermektedir. 1990'dan 2000'e azalan

on banka yoğunlaşma oranları, 2005 yılında özellikle banka birleşme ve satın almalarının da etkisiyle yükselmiştir.

Endüstri iktisadında geleneksel yapı-davranış-performans (structure-conduct-performance:SCP) yaklaşımına göre piyasadaki yüksek yoğunlaşma oranları, o piyasadaki firmalar arasında işbirliğini arttırmakta ve bir piyasa gücüne neden olmaktadır. (Bain 1951). Bu açıdan bakıldığında Türk bankacılık sektöründe yoğunlaşma oranlarına göre eksik rekabetçi bir yapının varlığı belirginleşmektedir. Daha sonra etkin yapı hipotezinde (efficient structure) Demsetz (1973), yoğunlaşmanın, piyasadaki en etkin (düşük maliyetli) firmaların daha yüksek kârlar ve piyasa payları elde etmelerinden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Bu yaklaşıma göre piyasada etkin firmaların az olması, piyasa gününün varlığını işaret etmektedir. Türk bankacılık sektörü üzerine yapılmış etkinlik çalışmalarında Altunbaş ve Molyneux (1995), Ertuğrul ve Zaim (1996), Denizer (1997), Mercan ve Yolalan (2000) gibi araştırmacılar genel olarak sektörün oligopolistik bir yapı gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır.

2.4. Sermaye Yapısı

Türk bankacılığı kamu, özel ve yabancı sermaye sahipliğine bağlı kuruluşlardan meydana gelmektedir. Bu yapının içinde özel amaçlı kurulmuş mevduat kabul etmeyen yerli ve yabancı sermaye ile kurulmuş kalkınma ve yatırım bankaları da bulunmaktadır. Son yıllarda yapılan özelleştirmelerle kamu bankalarının sektör içindeki sayısı azalmıştır. Sektördeki özel sektör bankalarının ise bir çoğu, büyük holdinglere bağlı kuruluşlardır. Türkiye’de holding bankacılığının zararları, 2001 yılı krizinin ardından daha iyi anlaşılmış fakat henüz holding bankacılığının da önüne geçilememiştir.

Son dönemde ekonomide sağlanan iyileşme, AB ile üyelik müzakerelerinin başlamasının yarattığı olumlu beklayişlerin etkisi yabancı sermayenin Türk bankacılık sektörüne olan ilgisini artırmıştır. (Başak, 2006:1). Yabancı sermayenin Türk bankacılık sektörüne olan ilgisinin önümüzdeki dönemde de devam etmesi,

ölçek ekonomilerden yararlanmak ve etkinliklerini artırmak amacıyla küçük ve orta ölçekli bankalarımızın birleşme veya yabancılarla işbirliği yapmaya sıcak bakmaları beklenmektedir.

Ülkemizde son yıllarda gerçekleştirilen özelleştirmelere rağmen kamu bankalarının sektördeki ağırlıkları devam etmektedir. Kamu mevduat bankalarının bankacılık sektörü bilanço büyüklüğü içinde önemli bir paya sahip olmaları ve mevcut yapıları ile sektörde faaliyet göstermeleri, bankacılık sektöründe kaynak maliyetlerini ve rekabet şartlarını olumsuz etkilemektedir.

Tablo 2.6: Türk Bankacılık Sektöründe Banka Sayılarındaki Gelişmeler
(1990-2005)

	1990	1995	2000	2005
Banka Sayısı	66	68	79	47
Mevduat Bankaları	56	55	61	34
Kamu	8	5	4	3
Özel	25	32	28	17
Fon	-	-	11	1
Yabancı	23	18	18	13
Mevduat Kabul Etmeyen B.	10	13	18	13

Kaynak: TBB, *Bankalarımız*, 1997-2005.

1990 yılında 66 olan banka sayısı 2005'te 47'ye düşmüştür. Türk bankacılık sektöründe yıllar itibariyle gerek kamu, gerek özel gerekse yabancı bankaların sayılarında azalma olmuştur. Fon'a devredilen banka sayısı 2000 yılında 11'dir. Aynı şekilde mevduat ve mevduat kabul etmeyen banka sayılarında da dönem boyunca azalma söz konusudur.

2.5. Aktif Pasif Yapısı

Aktif pasif yönetimi, bankanın hem aktif kalemlerinin hem de pasif kalemlerinin, likitite, kârlılık ve güvenilirlik konuları göz önüne alınıp çift taraflı yönetilmesi tekniğidir. Banka yönetiminde getiriye maksimuma çıkarıp, riskleri minimuma indirmek gerçek bir aktif pasif yönetim tekniği uygulamaktan geçer. Bankanın birincil geliri çeşitli aktif kalemlerinde kazandığı faiz geliridir. Bu faiz gelirini menkul kıymet gelirleri ve bankacılık hizmetleri gelirleri tamamlar. Bankanın birincil mâli getirisi mevduatlara ve fonlara ödediği faiz giderleri oluşturur. Bankaların kazançları, aktifindeki varlıkların yarattığı faiz gelirleri ile pasifinde bulunan fonlara ödediği faiz gideri arasındaki marjdan oluşmaktadır. (TBB, 1993:9)

Sektörün aktif yapısı karşılanabilecek muhtemel riskler açısından önem arz etmektedir. Aktiflerinde yüksek menkul değer bulunduran bankaların faiz riskleri artarken, yüksek oranda kredi bulunduranların da kredi alanının güvenilirliğine bağlı olarak kredi riski ile karşı karşıya kalabilmeleri muhtemeldir. Bu nedenle bankaların plasman yapılarını doğabilecek risklere karşı şekillendirmeleri gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda Türk bankacılık sektörünün 1990-2005 dönemi aktif dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 2.7: Türk Bankacılığında Aktiflerin Dağılımı (%)

	1990	1995	2000	2002	2003	2005
Likit aktifler	22	26	21	16	15	16
Menkul değerler cüzdanı	10	11	12	40	43	36
Krediler	48	43	34	27	27	39
-TGA (brüt)	2	1	4	5	4	2
- Karşılıklar	1	1	2	3	3	2
Duran aktifler	7	7	13	9	8	5
Diğer aktifler	12	13	20	8	7	4
Toplam	100	100	100	100	100	100
TL aktifler	77	57	65	54	61	68
YP aktifler	23	43	35	46	39	32

Kaynak: TBB, *Bankalarımız 1997-2005*.

1990-2003 döneminde toplam aktiflerin dağılımında en önemli gelişme; tamamına yakını kamu kağıtlarından oluşan menkul değerler cüzdanının toplam aktifler içindeki payının yüzde 10'dan yüzde 43'e yükselmiş olmasıdır. Bu oran 2005 yılında özellikle Devlet İç Borçlanma Senetlerinin (DİBS) gerileyen reel faizine bağlı olarak azalmıştır.

1990 yılında toplam aktifler içindeki payı yüzde 22 olan likit aktifler, 2005'de yüzde 16'ya gerilemiştir. Kredilerin toplam aktifler içindeki payı ise 1990'da yüzde 48 düzeyinden, 2003'de yüzde 27'ye gerilemiştir, bu oran 2005'de yüzde 39'a yükselmiştir.

Bu gelişmelere bağlı olarak özellikle 2003'lere kadar Türk bankacılık sektörünün reel sektörü fonlama işlevi zayıflamış görünmektedir. Bununla birlikte bu durum, özellikle 1990'lardan sonra kamunun bütçe açıklarını iç borçla finanse etmesi nedeniyle bankaların, reel sektörü fonlamaktan çok devlet iç borçlarını finanse ettikleri anlamına gelmektedir. (Çolak ve Yiğidim, 2001:61).

Toplam pasiflerin dağılımında ise tablo 2.7'de de görüldüğü gibi, en büyük kalem olan mevduatın payı 1990 yılından 2002 yılına kadar artış göstermiş, 2003 yılında gerilemeye başlamıştır. 1990-2002 döneminde toplam mevduattaki artış özellikle yabancı para mevduattaki artıştan kaynaklanmıştır. Yabancı para mevduatının toplam pasifler içindeki payı 2002 yılına kadar düzenli bir artış göstermiş, 2002 yılı sonunda yüzde 39'a yükselmiştir.

Türk Lirasının (TL) bu dönemde değerlenmesine bağlı olarak yabancı para mevduatın toplam pasifler içindeki payı bir miktar gerileyerek, 2003'de TL mevduatın payı ile dengeye gelmiştir. 2000 yılına kadar gerileyen özkaynakların toplam pasifler içindeki oranı, krizden sonra uygulanan banka sermayelerinin güçlendirilmesi programının etkisiyle yükselerek, 2003'de yüzde 14 olmuştur. 2001 krizinde özkaynak yetersizliği, bazı bankaları zor durumda bırakmıştır. Avrupa Birliği bankacılık sektöründe de uygulanan Basel I kurallarına uyum çalışmalarıyla,

özkaynakların toplam aktiflerin yüzde 8'inden fazla olması gerektiği belirtilmiş, bu kuralı sağlayan bankaların krizde fazla sıkıntıya girmedikleri de görülmüştür.

Tablo 2.8: Türk Bankacılığında Pasiflerin Dağılımı (%)

	1990	1995	2000	2002	2003	2005
Mevduat	56	65	66	67	65	64
TL mevduat	41	29	35	28	33	40
YP mevduat	15	36	30	39	32	24
Mevduat dışı kaynaklar	19	14	19	15	12	17
Diğer pasifler	15	12	8	6	8	6
Özkaynaklar	10	9	7	12	14	14
Toplam	100	100	100	100	100	100
TL pasifler	74	52	54	50	57	64
YP pasifler	26	48	46	50	43	36

Kaynak: TBB, *Bankalarımız 1997-2005*.

Toplam aktiflerin banka gruplarına göre dağılımına bakıldığında, Türk bankacılık sektörünün mevduat bankaları ağırlıklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Aşağıda verilen tabloda Türk bankacılık sektörü aktiflerinin dağılımı verilmiştir.

Tablo 2.9: Aktiflerin Banka Gruplarına Göre Dağılımı (%)

	1990	1995	2000	2002	2003	2005
Tüm Bankalar	100	100	100	100	100	100
Mevduat Bankaları	91	93	96	96	96	97
Kamu Sermayeli Bankalar	45	38	34	32	34	31
Özel Ser. Bankalar	43	52	47	56	56	60
Fondaki Bankalar	-	-	8	4	3	0
Yabancı Sermayeli Bankalar	3	3	5	3	3	3
Mevduat Kabul Etmeyen B.	9	7	4	4	4	3

Kaynak: TBB, *Bankalarımız 1997-2005*.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi özellikle son yıllarda özelleştirme çalışmalarına bağlı olarak kamu bankalarının sayısı ve toplam aktifler içindeki payları azalmıştır. Buna rağmen kamu bankalarının toplam aktifler içindeki payları hala azımsanmayacak düzeydedir. Örneğin 2005 yılında sadece 3 kamu bankası olmakla birlikte toplam aktifler içindeki payları yüzde 31'dir. Özel sermayeli bankalar yaklaşık toplam aktiflerin yarısına sahipken, yabancı bankalar ve mevduat kabul etmeyen (kalkınma bankaları gibi) bankaların payları ise oldukça azdır.

2.6. Kredi Yapısı

Bankacılık sektörünün geleneksel işlevi, reel sektörün yatırımları için ihtiyaç duyduğu kredi imkanlarını mevduat toplayarak yaratmak ve bu kredileri reel sektörün kullanımına sunmaktır. Bu açıdan bakıldığında bir ekonomide bankacılık sektörünün reel sektöre kullandığı kredilerin artması demek, aslında o ekonomide yatırımların artması, buna bağlı olarak da istihdam ve üretimin de artması demektir. Türk bankacılık sektörünün kullandığı kredilerin toplam aktifleri içindeki payı aşağıda sunulan tablodan incelendiğinde, 1990-2000 döneminde belirgin bir azalma görülmekte, 2001 yılı krizinin ardından ise yavaş da olsa bir artış görülmektedir.

Tablo 2.10: Bankacılık Sektörü Kredileri Bilgileri (%)

	1990	1994	1995	2000	2005
Krediler (milyar \$)	26.5	20.3	28.8	41.6	48.3
Aktif Payı (%)	47.2	37.4	40.8	31.2	37.8
Takipteki kr./Top.Kr (%)	3.8	3.4	2.3	12.5	0.5
Takipteki alacak karş./Top. krd.(%)	1.8	1.6	0.8	4.7	1.3

Kaynak: TBB, *Bankalarımız 1997-2005*.

Bankacılık sektörü kredilere toplam aktiflerinden en büyük payı 1990 yılında vermiştir. 26,5 milyar dolar kredi verilen bu dönemde kredilerin aktif payı yüzde 47,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu yıldan sonra sürekli genişleyen kredi hacmi

1994 krizinde ilk darbesini almıştır. 1994 yılında birçok şirketin batması ile takipteki kredilerde de artış yaşanmıştır. 2000 yılında yaşanan ekonomik büyümeye rağmen kredi hacmindeki artışla birlikte takipteki krediler de artmıştır. 2005 yılında kredi kullandırmada gelişme yaşanmış, kullanılan kredilerin aktifler içindeki payı 2000'e göre artarken, takipteki krediler ve bu krediler için ayrılan paylar azalmıştır.

2002 yılından itibaren; büyümede kaydedilen gelişmelere, gerileyen enflasyon ve faizlere, IMF stand-by anlaşmaları ve AB müzakereleri ile desteklenen olumlu beklentilere bağlı olarak kredi hacminde hızlı bir büyüme kaydedilmiştir. 2002-2005 döneminde, bankacılık sektörü aktifleri içinde kredilerin payı da hızlı bir artış göstermiştir. Bu gelişmede bireysel krediler önemli rol oynamaktadır. Bankaların bireysel kredi portföyünün hızla büyümesinde, gerileyen nominal ve reel faizlerin kredi talebini teşvik etmesi de etkili olmuştur. Yine bu dönemde takipteki kredilerin toplam kredilere oranının gerilemesi, kredi hacminin sağlıklı bir şekilde genişlediğine işaret etmektedir. (TBB,2006:2).

Tablo 2.11: Kredilerin Banka Gruplarına Göre Dağılımı (%)

	1990	1995	2000	2005
Ticaret Bankaları	88	89	91	94
Kamu Sermayeli Ba.	45	39	27	21
Özel Sermayeli Ba.	40	48	54	68
Fondaki Bankalar	0	0	7	0
Yabancı Sermayeli Ba.	4	2	3	5
Mevduat Kabul Etmeyen Ba.	12	11	9	6

Kaynak: TBB (2005), Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı Analizi:s.12

Toplam kredilerin banka gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, yukarıda verilen tablo 2.11'de de görüldüğü gibi 1990-2005 döneminde ticaret bankaları ile mevduat kabul etmeyen bankaların görece paylarında önemli bir değişiklik olmamış, ticaret bankalarının payı yaklaşık olarak yüzde 90, mevduat kabul etmeyen bankaların payı

ise yüzde 10 düzeyinde seyretmiştir. Diğer yandan kamu sermayeli bankaların toplam kredilerdeki payı yüzde 45'ten yüzde 21'e gerilerken, özel sermayeli bankaların payı yüzde 40'tan yüzde 68'e yükselmiştir. Mevduat kabul etmeyen bankalarla da ise bu oran yıllar itibariyle azalış göstererek yüzde 6'ya gerilemiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak kamu bankalarının kredi kullandırmaları yavaş da olsa azalarak bu konuda özel sektör bankalarının ağırlığı artmıştır. Özellikle 2005 yılında özel sektör bankalarının bireysel, taşıt ve konut kredileri kullandırmalarındaki hızlı artışın da bu gelişmede önemli etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

2.7. Kârlılık Yapısı

Türk bankacılık sektörü ekonomik krizlerin yaşandığı yılların dışında yüksek özkaynak verimliliği ve kârlılık oranlarına sahiptir. Özkaynakların toplam aktiflere oranı 1990 ve 2000 yıllarında yüzde 10 ve yüzde 7 iken, aynı oran AB üyesi Almanya'da aynı yıllarda sırasıyla yüzde 3.1 ve yüzde 4, İtalya'da yüzde 4.1 ve yüzde 7, Hollanda'da yüzde 1.2 ve yüzde 4, İspanya'da yüzde 5.1 ve yüzde 9'dur. Kârlılık göstergeleri incelendiğinde ise net kârın toplam aktiflere oranı 1990 ve 2000 yıllarında Türk bankacılığında sırasıyla yüzde 2.3 ve yüzde -3 iken, bu oranlar aynı yıllarda Almanya'da yüzde 0.9 ve yüzde 1.3, İtalya'da yüzde 0.8 ve yüzde 1.1, Hollanda'da yüzde 0.8 ve yüzde 1.1, İspanya'da da yüzde 1.8 ve yüzde 2.3'dür. (Çelik, 2004: 97). Bu açıdan bakıldığında Türk bankacılık sektörü özkaynak verimliliği ve kârlılık oranları AB ortalamasının üstünde görünmektedir.

Tablo 2.12: Türk Bankacılığında Özkaynak Verimliliği ve Kârlılık (%)

	1990	1995	2000	2002	2003	2005
Özkaynaklar/T. aktifler	10	9	7	12	14	12.4
Özkaynaklar/Risk ağırlıklı varlıklar	-	-	-	24,2	30,4	21.6
Dönem net kârı/T. aktifler	2,3	2,6	-3,0	1,1	2,0	1.3
Dönem net kârı/T. özkaynaklar	29,2	41,7	-62,4	9,2	13,6	10.6

Kaynak: TBB, *Bankalarımız* 1997-2005.

Tablo 2.12 incelendiğinde 1990-1995 döneminde, dönem kârının toplam aktiflere ve toplam özkaynaklara oranı artmış fakat 2000 yılı kârlılık rakamlarına Kasım 2000

krizinin etkileri yansımış ve sektörde özkaynakların yüzde 60'ı düzeyinde bir dönem zararı oluşmuştur. 2002 yılından itibaren sektör yeniden kâr elde etmeye başlamış ve 2002 yılı sonunda sektörün aktif kârlılığı yüzde 1,1, özkaynak kârlılığı ise yüzde 9,2 oranında gerçekleşmiştir. 2003 yılında ise bu oranlar sırasıyla yüzde 2 ve yüzde 13,6'ya yükselmiştir. 2005 yılında ekonomik iyileşmeye rağmen tabloda yer alan tüm kalemlerde 2003 yılına göre gerileme yaşanmıştır.

Makroekonomik dalgalanmaların yoğun yaşandığı 1990-2000 döneminde bankaların faaliyet gösterdiği ortamın riskli olmasına bağlı olarak sorunlu krediler için ayrılan karşılıkların yetersizliği, kamu bankalarının görev zararları tanımı altında Hazîne'ye açılan kredilerin, faizleri tahsil edilmediği halde bilançoya gelir yazılmasına rağmen, banka sisteminin aktif ve özkaynak karlılığı çok düşük düzeylerde kalmıştır. (TBB, 2004: 25)

Bu bölüm için genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, bölümün girişinde de belirttiğimiz gibi Türk bankacılık sektörü az sayıda firma fakat çok sayıda şubenin bulunduğu, sermayesi kamu ve özel sektöre ait bankaların yüksek kârlarla çalıştığı, az sayıda bankanın piyasaya hakim olduğu, ölçek ve hacim olarak AB bankacılığından zayıf, özel bankalara holdinglerin sahip olduğu, özkaynaklarının güçsüz olduğu, belli bir dönem kredi yaratmaktan çok devlet iç borçlarını finanse eden bir yapı sergilemektedir.

III. BÖLÜM

3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TEMEL SORUNLARI

Bir ekonomide mâli sistem; mâli araçlar, araçlar ve mâli piyasalar bütündür. Mâli sistemin unsurlarından en önemlisi de bankacılık sektörüdür. Bankacılık sektörü, mâli yapısı içinde kurulu olduğu ödemeler sistemi aracılığı ile tasarrufların yatırıma çevrilmesinde kaynak aktarımına aracılık eden ve düzenleyen bir sektördür.

Türk bankacılık sektörünün 1980 sonrası uygulamaya konulan yenilik ve değişiklik politikaları sonrasında karşılaştığı temel sorunları; ekonomik istikrarsızlık, krizler, sermaye yetersizliği, denetim yetersizliği, yönetim hataları, mevduat güvencesi, iştiraklere kullandırılan krediler, kaynak ve işlem maliyetinin yüksekliği ve son olarak teknolojik gelişmelere dayanan sorunlar şeklinde sıralamak mümkündür.

3.1. EKONOMİK İSTİKRARSIZLIKTAN KAYNAKLANAN SORUNLAR

Makroekonomik istikrarsızlık, bankacılık sektörü sorunlarının en temel sebebidir. Faiz oranlarında değişimler, döviz kur'undaki oynamalar ve piyasaların durgunluğu, bankacılık sektörünü olumsuz yönde etkilediğinde, ödemeler sisteminin bozulması ve görevlerini yapamamasına sebep olacaktır. Keza arz ve talepteki ani değişimler, yüksek enflasyon ve temel istikrarsızlık, ekonomik istikrarsızlığın devamını getiren faktörlerdir.

Türk bankacılık sektörünün, başlangıcından günümüze, özellikle 1980 sonrası uygulamaya konulan reform paketi sonrasında karşılaştığı başlıca temel sorunlardan biri de yukarıda belirttiğimiz gibi ekonomik istikrarsızlıktır. Türk ekonomisinde yaşanan istikrarsızlığın sebepleri de genellikle siyasi istikrarsızlığa, yanlış politika uygulamalarına, yurtdışı olumsuz gelişmelere, yıllardır yaşanan yüksek enflasyon

sürecine ya da bütün bunların sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik krizlere bağlıdır. Bu başlık altında kısmen değinilmiş olsa da ekonomik krizlerden kaynaklanan sorunlar ayrı başlık halinde detaylı incelenmiştir.

Bankacılık sektörü dengesizliklerinin temel nedeni makroekonomik istikrarsızlıktır. Sektörde ortaya çıkan bir kriz; emisyonda artışa, kredi hacminin daralmasına, faizlerin yükselmesine, harcama ve talebin düşmesine, diğer sektörlerdeki üretim ve istihdamın azalmasına, tasarruf ve yatırımın azalmasına, kamu maliyesinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. (Karacan, 1996: 72).

Tasarruf sahiplerinin paralarını bankalarda değerlendirmek istememelerinin sonucu olarak nakit girişlerindeki azalma, bankaların kredi kullandırmalarında da bir azalmaya sebep olur ve bu durum diğer sektörleri, dolayısıyla ekonominin bütününe etkileyebilir. Bankalar arz ve talepteki ani değişimlere karşı duyarlıdırlar. Bankalara olan güvenin azalması nedeniyle mevduat çekişlerinin yaşanması da bankaları zor durumda bırakacaktır. Mevduat çekiş taleplerini karşılayabilecek kadar likit kalmak zorunda olan bankaların ellerinde atıl para bulunmamasına da dikkat etmeleri gerekmektedir. İyi bir nakit yönetim politikasıyla dengeyi sağlamak mümkünse de, kriz ortamlarında oldukça zordur. Beklenilenin üzerinde mevduat çekme istemi, zamanında bu isteklerin karşılanamaması, bankanın mâli durumu hakkında olumsuz kanı oluşturabileceği gibi yayılma etkisiyle, diğer bankaları da etkiler ve sistemik risk oluşur.

Faiz oranlarındaki hızlı bir artış kısa vadeli fonları uzun vadeli kredilere çevirmeye aracılık eden bankacılık sektörünü olumsuz etkiler. Uluslararası faiz hadlerindeki ve bunun sonucu olarak sermaye hareketlerindeki değişimler de banka krizlerine neden olabilmektedir. Faiz oranlarındaki değişim sonucu kârlılığın azalması, ülkeye duyulan güvenin kaybolması beklenmedik bir sermaye çıkışına sebep olur. Bu durum da ani mevduat çekilişleriyle bankaları zor durumda bırakabilmektedir.

Büyüme dönemlerinde banka kredileri artmakta, küçülme dönemlerinde ise tersi bir durum söz konusu olmaktadır. Ancak aradaki bu ilişkinin birebir olduğunu

söylemek mümkün olmamakla birlikte, özellikle kriz dönemlerinde kredilerin büyümedeki gerilemeye nazaran daha fazla azaldığı dikkat çekmiştir.

Büyümenin istikrarlı olmadığı ülkelerde firma kârlılıkları değişken olur, bu da geri ödeme güçlerini etkiler. Bankalar bu dönemde aşırı miktarda kredilendirme konusunda dikkatli olmalı ve mâli analizlerin iyi yapılmasına özen göstermelidirler. Çünkü firmalar birden fazla bankadan borçlanarak daha fazla kredi kullanmak isterler. Aldıkları kredileri etkin olarak kullanamazlarsa mâli krize girerler ve borçlarını vadesinde ödeyemezler. Alacağını zamanında tahsil edemeyen bankalar da sağladıkları kaynaklardan doğan taahhütlerini yerine getiremedikleri için ödeme güçlüğü çekerler. Bu durumdan kurtulmak amacıyla daha yüksek faizlerle mevduat toplamaya ve diğer şekillerde kaynak yaratmaya çalışırlar. (Uyar, 2003: 44,50,51).

Bankacılık krizleri sonucu sermaye yapıları değişir, ödünç verilebilir fonları durduran ve faiz oranlarını artıran zayıf bankalar ortaya çıkar. Banka kredilerinin maliyetinin yükselmesi ve kredilerin gittikçe daralması, küçük ve orta büyüklükteki firmaların alternatif finans kaynaklarına ulaşmasının güç olması reel ekonomiyi zayıflatabilecektir. (Altıntaş,2004:45). Görüldüğü gibi ekonomide yaşanan makroekonomik dengesizlikler, bankacılık sektörünü ve doğal olarak da yine geri dönüşüm etkisiyle reel sektörü olumsuz etkilemektedir. Türkiye ekonomisinde son 15 yılda yaşanan ekonomik krizler ve istikrarsız ortam, bankacılık sektörünün zaten var olan sorunlarını daha da arttırmıştır.

Ekonomik istikrarsızlık başlığı enflasyon ve istikrarsızlıktan ortaya çıkan riskler alt başlıkları halinde incelenmiştir. Özellikle uzun yıllardır Türkiye’de yaşanan enflasyon, aslında ekonomide belirsizliklerin ana kaynağını oluşturmuş, beraberinde de bir çok riski doğurmuştur.

3.1.1. Enflasyon

Latince şişkinlik ya da genişleme anlamına gelen “enflasyon”, fiyatlar genel düzeyinin hızlı bir şekilde yükselmesi anlamında kullanılmaktadır. Enflasyon bir

ekonomide var olan bir istikrarsızlığın sonucu olabileceği gibi kendisi de bir istikrarsızlıktır ve yeni istikrarsızlıklara neden olabilmektedir.

Ekonomik istikrarsızlığın en önemli göstergelerinden olan enflasyon, ülkemiz ekonomisinin en büyük problemi olmuş, sosyal, politik ve ekonomik ilişkileri önemli boyutlarda etkilemiştir. Türkiye ekonomisi 1970'lerin ikinci yarısından beri “yüksek oranlı kronik enflasyon” sorunu yaşamaktadır. Enflasyonun bazen büyümeyi olumlu etkilediği düşünülse bile, ekonomik dengeleri bozduğu, kaynak ve gelir dağılımını olumsuz yönde değiştirdiği, en önemlisi “belirsizlik” yarattığı açıktır. (Eken,1994:9).

Türk ekonomisinde belirsizlik yaratarak yatırımların olumsuz etkilenmesine sebep olan yüksek enflasyon ortamında bankaların işlemleri ve stratejileri normal ortama göre daha farklı olmaktadır. Bir yandan bankalar enflasyonun zararlı etkilerinden kaçınmaya çalışmakta, diğer yandan ise belirsizliklerin üstesinden gelebilmek için risk alma yöntemlerini yeniden gözden geçirmektedirler. Daha da önemlisi, “dışlama etkisi”ne neden olan kamu borçlanması artarak devam ettikçe, bankalar en basit yatırım aracı olarak kamu sektörüne yönelmektedirler. (Yıldırım 2003: 2). Çalışmamızın ikinci bölümünde de belirttiğimiz gibi bu onların en temel görevleri olan ve kaynakların etkin dağılımı için gereken fonlara aracılık etme işinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Yüksek oranlı enflasyon dönemlerinde bankaların nominal olarak artmış görünen kârları, reel olarak azalmakta ve bunun sonucunda özkaynakların reel büyüklüğü düşmektedir. (Yıldırım, 2003:2). Bu olumsuz makroekonomik koşullar, bankaların kaynak maliyetlerini ve diğer işletme giderlerini arttırmakta, bunun sonucunda artan kredi faizleri ise, özellikle piyasaya yönelik düşük riskli plasman olanaklarını daraltmaktadır. (DTM,Ocak 2004:2).

Yüksek enflasyon, faizlerin piyasa güçleri tarafından kontrol edilmesini zorlaştırmaktadır. Bankalar, tasarrufları çekebilmek için faizleri arttırmak zorunda kalırlar. Enflasyon muhasebesinin tam olarak uygulanamaması sonucunda da özkaynaklar erimekte, aktif kalitesi bozulmakta, reel net kâr marjları azalmakta, aktif-pasif yönetimi zorlaşmaktadır. (www.baskent.edu.tr/güray/finpaz).

Enflasyonist dönemlerde yüksek faizlerin kredi arz ve talebini daralttığı görülmektedir. Bu dönemlerde bankalar, kaynak maliyetinin yükselmesi sebebiyle kredi kullandırmak yerine, daha risksiz ve yüksek getirili olan menkul değerlere yönelirler. Enflasyon ve yüksek faizler kısa vadeli kaynakları cazip kılar. Bankalar da uzun vâdeli işlemler yerine daha kısa vâdeli işlem yapmayı tercih ederler. 1990 sonrası Türkiye’de repo hacminin yükselmesi buna örnek olarak gösterilebilir. (Uyar, 2003:47).

Piyasaların tansiyonunun biraz düşmesine rağmen, 2001 yılı başlarında faizlerin yüksek seviyelerde kalması düşüş gösteren enflasyon ve TL’nin değer kaybı ile uyumsuzluğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Görev zararlarını gecelik piyasalardan borçlanarak temin eden kamu bankaları ile gecelik piyasalardan borçlanan özel bankalarda kırılabilirlik artmıştır. 19 Şubat 2001 tarihinde yaşanan siyasi gerilimin piyasalara olduğu gibi yansımalarıyla, zaten kırılabilir olan finansal piyasada yeni bir çalkantı ve likidite krizi ortaya çıkmıştır. (TÜSİAD, 2002:31).

Yüksek enflasyon, tasarruf sahiplerinin reel kayıplara uğramasına, tasarrufların mâli sistemin, özellikle de bankaların dışına çıkarak verimsiz alanlara yönelmesine neden olmuştur. (TBB,1994: 8).

Mevduat bazlı fonları kredi olarak iç piyasaya sürmek, sermaye ve nakit akışı sağlamak bankacılık sektörünün birincil fonksiyonudur. Enflasyonun yaratmış olduğu belirsizlik, bu fonksiyonun yerine getirilmesinde engel yaratmaktadır. Ayrıca bu belirsizlik ve ekonomik değerlerdeki dalgalanmalar bankacılığın gelişmesine ve uluslararası bankacılık teknolojisinin ülkeye getirilmesine engel olmaktadır. (TBB, 1994:10-13).

Enflasyonun bir diğer etkisi, atıl tutulan TL fonların maliyetini artırmasıdır. Bu etki ile bankaların kısa dönemli beklenmedik fon giriş ve çıkışlarının olumsuz etkilerini gidermek amacıyla atıl rezervler bulundurma maliyetleri yükselmektedir. Enflasyon oranının yüksek olduğu ortamda bankaların TL fonları atıl bırakmamak ve yapabildiği ölçüde en uygun fiyattan satmak izleyeceği en akılcı yol olacaktır.

Bankaların günlük işlemleri sırasında karşılaştıkları büyük miktarda fon giriş ve çıkışlarının olumsuz etkisini gidermek amacıyla kullanılabilecek yedek fon bulunmayacak ve gereken fonlar piyasalardan sağlanmaya çalışılacaktır. Sektördeki tüm bankaların aynı şekilde davranması durumunda da, kısa vâdeli fon faiz oranlarındaki dalgalanmalar sıklaşarak ve piyasalar giderek daha istikrarsız duruma gelecektir. (Çilli, 1994: 8).

Enflasyonun sektörel büyümeye doğru negatif bir nedensellik ilişkisinin olduğu; tarım sanayi ve hizmet sektörlerinin enflasyondan negatif etkilendiği belirlenmiştir. (Terzi ve Oltulular, 2004:31-32).

Reel faizi, paranın zaman içindeki değerini göstermesi nedeniyle, sermaye piyasalarında sermayenin fiyatı olarak nitelendirebiliriz. Yüksek enflasyon reel faizlerin gözlenmesinde çok önemli bir güçtür. Gelecek dönemlerde enflasyon nedeniyle oluşacak oynamalar, nominal faizlerle reel faizlere paralel olmayan değişimler yaratacaktır. Bunun sonucunda bankalar uzun vâdeli kredi vermekten kaçınacak veya uzun vâdeli verilen kredi maliyetine, nominal faizlerde meydana gelecek oynamalar nedeniyle, ek maliyeti de koyacaktır.

Tasarruflar bankacılık sektörünün can damarı olduğu gibi fonlama yönü açısından da hayati önem taşımaktadır. Uzun vâdeli tasarruf, enflasyonun getireceği potansiyel zararlar nedeniyle, tasarrufçu için çekici bir alternatif olmaktan çıkmaktadır.

Enflasyonun en önemli etkisini ekonomideki belirsizlik diye tanımlarsak, bu durumun hem yurt dışından gelecek hem de yurt içindeki tasarruf aleyhine sebep olduğu aşikârdır. Bu durum ise sermaye eksikliğine neden olmaktadır. Enflasyonun ülkedeki tasarruf düzeyi üzerinde olumsuz etkisi, yatırım düzeyi ve büyümeyi olumsuz etkilemekte olup bankacılık sektörünü de zayıflatmaktadır. (Doğan ve Şarsel, TBB,1994:8-10).

Yüksek enflasyon, ülkedeki yapıyı, yatırım kabiliyetini ve verimliliği doğrudan olumsuz etkiler ve diğer ülkelerle olan ekonomik rekabet gücünü zayıflatır.

Ekonomik büyüme ve istihdam için gerekli olan yabancı yatırımlar ekonomideki riskler nedeniyle kaçır, kredi kuruluşları bu yüksek risk nedeniyle çok yüksek faizli borç verme durumuna girerler. İşgücü piyasasında, yatırımlardan vazgeçilmesi sonucu istihdamın durmasıyla emeğe verilen değer düşer, ekonomik belirsizlik ortamı nedeniyle istihdam edilmiş işgücünün verimli çalışmasına engel olur. (www.kobitek.com./makale). Tabii ki tasvir edilen koşullar, Türk bankacılığı için de geçerli olmaktadır.

Son yıllardaki tüketici fiyat endeksiyle ölçülen enflasyonun yüzde 7-8 civarlarında dalgalanışı, enflasyonun katılaşma gösterdiğini ifade eder. Katılaşmanın nedeni ne olursa olsun, kısa dönemde enflasyondaki katılığı aşmanın yolu, katılığın maliyetini ödemededen geçecektir. Maliyet, arzulanandan yüksek reel faizler ve belki de iç talep artışının daraltılması yoluyla ekonomik büyümeden fedakarlık olarak karşımıza çıkabilecektir. (Kumcu, 23.12.2005 Hürriyet). Enflasyondan kaynaklanan belirsizlik ortamı bankacılık sektöründe bir takım riskler oluşturur. Ekonomik istikrarsızlığın doğurduğu riskler temel olarak şu şekilde sıralanabilir.

3.1.2. Riskler

Ekonomik istikrarsızlığın bankacılık sektöründeki en önemli unsurlarından birisi de bankaların karşı karşıya oldukları risklerdir. Risk genellikle negatif veya istenmeyen bir durumu ifade eder. Bu riskler ekonomik koşullardan kaynaklanabildiği gibi, sektörün kendi içindeki yapısından da kaynaklanabilmektedir.

Risk, bankanın ve yatırımlarının zarara uğrama ihtimalini belirtir. Bankacılık sektörü risklerle iç içedir. Bankalar bir yandan likit kalmaya çalışırken, diğer yandan da kârlılığı garanti etmek ve zarar oluşmasını engelleyecek tedbirleri almalı ve politikalarını önceden belirlemelidir. Bankacılık sektörü riskleri bertaraf edici tedbir ve plan ortaya koyamadığı her durumda sıkıntılarla ve krizlerle karşı karşıya kalacaktır.

Risk kelimesini bankalar açısından ele aldığımızda, başarılı olmak yerine başarısız olmayı ifade eden kavramdır. (Karacan, 1996:19).

Risk bankanın şube veya departmanının, net nakit akımlarının standart sapması veya dalgalanma derecesi olarak tanımlanmaktadır. Banka kârlılığı, aracılık ve ödeme fonksiyonları sürecinde sunulan ürün ve hizmetlere, dolayısıyla bunlarla ilgili risklerin yönetimindeki başarıya bağlıdır. Bankacılıkta başarılı uygulama sonuçlarının görülebilir ve ölçülebilir olması gereklidir.

Riskleri; finansal riskler, operasyonel riskler, sistemik risk ve diğer riskler olarak tanımlamak mümkündür. (Uyar, 2003:18). Bu risk unsurları aşağıda kısaca özetlenmiştir.

3.1.2.1. Finansal Riskler

Finansal risklerden biri olan **bilanço riski**, aktif ve pasifin dengeli olmayışından doğan risklerdir. Bilanço riski, özellikle maliyetli pasiflerle getirili aktiflerin faiz oranlarında veya döviz kurlarında değişim ihtimali dikkate alınmadan, vade yapısının uyumuna aldırılmadan açık-kapalı pozisyonlarla işlem yapılmasından, yeterli sermaye olmadan riskli plasmanlar yapılması ve özkaynağa göre fazla borçlanılmış olmasından meydana gelir. Finansal risk çeşitlerini altı başlık halinde inceleyebiliriz. (Uyar, 2003:18-25).

Kârlılık riski, bankaların faaliyetlerini getirisi yüksek alanlara yönlendirebilme esnekliğine sahip olmaları ve değişen şartlara hızlı uyum sağlamaları gerekir. Yoksa kârlarında azalma riskiyle karşı karşıya kalabileceklerdir.

Sermaye yeterliliği riski, öz varlıkların riskli varlıklara oranı, borçların öz kaynaklara oranı, büyük kredilerin öz kaynaklara oranı, duran varlıkların öz kaynaklara oranı gibi oranlarla ölçülebilmektedir. Burada amaç; banka sermaye tabanının risk ağırlıklı aktifleri ne ölçüde karşıladığını ölçmektir.

Bankacılıkta risklerin en belirgin türü kredi riskidir. **Kredi riski**, Basel komitesince³, bir bankanın kredi müşterisinin, anlaşma koşullarına uygun olmayacak şekilde, yükümlülüklerini karşılayamama durumunu ifade eder. Kredi riskinin asgariye inmesi için portföy çeşitlemesi yapılmalı, ayrıca kredilerin sağlam teminatlar karşılığında kullandırılması gerekmektedir.

Piyasa riski ise, sabit getirili borçlanma araçlarında, kurlarda mal ve hisse fiyatlarında alınan pozisyonlarda yaşanan dalgalanmalardan kaynaklanır. Piyasa likitse ve uzun vâdeli beklentiler olumluysa faiz oranları düşebileceğinden, sabit fiyatlı borçlanma araçları tutan bankalar bu faiz düşüşlerinden alacaklı iseler kârlı, borçlu iseler zararlı çıkacaklardır.

Faiz riski, aktif ve pasiflerden herhangi birisinin vâdesinin diğerinden kısa veya uzun olması durumunda ortaya çıkmaktadır ki, buna likidite riski de denilir.

Faiz oranlarının değişmesi sonucunda, bir yatırımdan elde edilecek getirinin, yatırım döneminin başlangıcındaki getiriden farklı olması riskidir. Bankalar, faaliyetleri gereği özellikle taşıdıkları finansal kıymet pozisyonları itibariyle, sürekli faiz riskine açık olan kurumlardır. Faiz oranlarında meydana gelebilecek ani dalgalanmalar nedeniyle, bankaların nakit akımlarında, gelir ve giderlerinde değişikliklerin çıkması ihtimali söz konusudur.

Faiz oranları, döviz kurları ve hisse senedi piyasasındaki dalgalanmalara bağlı olarak, finansal kıymetin fiyatında meydana gelebilecek farklılık riskinin tespit edilmesi, genel faiz riski hesaplamasıdır. (Delikanlı, 1999:1/9, 4/9).

Kambiyo Riski de denilen **kur riski**, döviz kalemlerinin kur dalgalanmalarına karşı taşıdığı risktir. Bir bankanın yabancı para yükümlülükleri, yabancı para varlıklarından fazla ise açık pozisyonda, tam tersi bir durum ise kapalı pozisyondadır. Açık pozisyonda döviz kurundaki bir artış, kapalı pozisyonda ise bir azalış, bankanın zarar etmesine sebep olacaktır.

³ Basel komitesi ve uygulamaları hakkında çalışmamızın IV. Bölümünde detaylı bilgi sunulmuştur.

Bankalar, faiz riskinden korunmak amacıyla, aktifleri için daha kısa vâdelere yönelmektedirler. (Çilli, 1994, TBB-188: 9).

3.1.2.2. Operasyonel Riskler

Bankanın faaliyetleri devam ederken karşılaştığı risklerdir. Burada üst yönetimin stratejik bir hatası veya daha alt kademelerin yaptıkları uygulama hatalarından meydana gelebilir. (Uyar, 2003:26).

Dolandırıcılık, yetersiz iç denetim ve yetki karmaşası hatalarından ortaya çıkan gecikmelerin yol açacağı zararlar ile mevzuata bilerek veya bilmeyerek ters davranılmış olması da bu riskin içindedir. Bilgisayar sistemlerindeki hataları da bu gruba dahil edebiliriz.

3.1.2.3. Sistemik Risk

Kredi piyasalarında veya varlık piyasalarında finansal firmaların iflası tehlikesine götüren ve bunun yayılarak ödemeler mekanizmasını ve sistemin sermaye kapasitesini kesintiye uğratma tehlikesi yaratan miktarlarda ve fiyatlarda umulmadık değişimler yaratan finans piyasalarındaki bozulmaları ifade eder.

Sistemik risk, panik halindeki mevduat sahiplerinin çok sayıda bankaya hücum etmesi halinde ortaya çıkmaktadır. (Karacan, 1996:30) Bu durumda panikle başlayan mevduat çekilimleri, sistemik olarak diğer bankalara ve oradan da bütün ekonomiye yansımaktadır.

3.1.2.4. Diğer Riskler

Yasa ve düzenlemelerden, politika değişikliklerinden, siyasi istikrarsızlıktan kaynaklanan riskler olarak sıralamak mümkündür. Zaten ekonomik istikrarsızlık sebebi olarak da saydığımız bu etkenlerin ortaya çıkması, yukarıda saydığımız sorunları da beraberinde getirmektedir.

3.2. EKONOMİK KRİZLER

Ekonomide yaşanan krizler, tüm sektörler gibi bankacılık sektörünü de olumsuz etkilemektedir. Özellikle 1994 Nisan, 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri, Türk bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiş ve beraberinde sektörün görünmeyen bazı sorunlarını da ortaya çıkarmıştır. Yaşanan bu krizlerin bankacılık sektörüne etkilerini ve doğurduğu sorunları incelemeden önce bankacılık krizlerini aşağıdaki şekilde sınıflandırabiliriz.

3.2.1. Krizlerin Tanımı

Bankacılık açısından risk kavramı, bankanın yatırımlarının uğrama olasılığı olan zararlarını ifade eder. Banka iflasları ya da banka yetersizlikleri bankaların yükümlülüklerini yerine getirmekten alıkoyduğunda ya da kamu otoritesinin böyle bir durumun ortaya çıkmasını engellemek amacıyla müdahale etmek zorunda kalması sonucunda banka krizleri ortaya çıkmaktadır. Eğer Banka krizlerinin derinleşmesi engellenemez ise, kriz sistemi bütünüyle tehdit eden bir sistemik finansal krize dönüşecektir. Ödeme sistemlerinin çökmesi, kredi kullanıcı durumundaki reel kesimi de içine çekip büyük bir ekonomik çöküntüye dönüşebilir.

Kriz dönemlerinde, yükselen faiz oranları ile daha pahalı hale gelen krediler ya geri ödenmeme amacıyla alınmaya başlanır ya da kredi kullanıcıları iyi niyetli olmalarına rağmen ekonomik durgunluğun etkisiyle borçlarını ödeyemezler. Bu durumda kullandırılan krediler içinde tahsil edilemeyenlerin payını arttırır. Bu riski arttırmamak isteyen bankalar, kredi musluklarını kısarak korunmaya çalışırlar. Böylece makroekonomik dengeler bozulur. Alacakları kredi ile kendilerini kurtarabilecek durumda olan firmalar bu durumdan olumsuz etkilenir. Uluslararası firmaların dışarıdan kredi alabilme imkanı olmakla beraber, ülke riskinin yükselmesi nedeniyle pahalı kredi kullanırlar. Üretim kısılır yatırımlar durur, belirsizlik ve spekülasyon hareketler artar, ekonomik durgunluk başlar.

Paraya yönelişin arttığı bu ortamda devletin sağladığı güvencenin derecesi de önem taşır. Devlet bankadaki mevduata güvence sağlamamışsa, ortaya çıkacak panik bankacılık sisteminin çökmesine neden olur. (Toprak ve Demir 2003 .2).

Diğer bir unsur; ulusal paranın değer kaybının banka bilançolarında yarattığı hasardır. Varlık ve yükümlülükleri farklı para cinslerinden olan bankalarda pozisyon açıkları oluşur. Örneğin pasifinde yabancı para mevduat, aktifinde ulusal para kullandırımı olan bankalarda millî paranın değeri düştükçe varlıkların değeri aynı kalırken yükümlülüklerinde artış olur.

Dış borcu fazla olan ülkelerde devalüasyonlar, yeterli alt yapısı olmayan ülkelerde liberalizasyon, ekonomisi hammaddeye bağlı olan ülkelerde ürün fiyat hareketleri bankacılık krizlerinin tetikleyicisi olabilirler. Bankaların yeterli gözetim ve denetime tabi olmaması, kötü yönetim muhasebe sistemindeki kusurlar ve hükümet müdahaleleri gibi etkiler koşulları ağırlaştırır.

Gelişmekte olan ülkelerde en önemli sorunlardan bir de yüksek enflasyonun yarattığı olumsuz etkiler, halkın mevcut hükümetlerin başarısına olan güvensizliği, bu krizlerin etkilerini ağırlaştırır.

Bankacılık krizleri, genellikle bankaların yükümlülüklerini yerine getiremeyip ertelemeye zorlayan banka başarısızlıkları ve banka iflasları durumunda, mevduatların kendilerine ödenmeyeceği korkusu nedeniyle mudilerin bir yada daha fazla bankadan kaçışları, panikleri durumunda veya hükümetlerin bu durumu önlemek için kurtarma ve kamulaştırma operasyonlarıyla müdahale ettiği durumlarda veya geniş ölçüde dönmeyen kredilerin varlığı halinde ortaya çıkabilir. (Yay, 1998/47:19).

Bankacılık krizleri öncelikle mevduat sahiplerini, küçük hissedarları ve yerli yabancı alacaklıları, sonraki aşamalarda ise mâli sektördeki diğer kurumları ve reel sektörü etkileyecektir.

Bankaların birbirleriyle olan ilişkileri nedeniyle herhangi birinde ortaya çıkan problem, çok kısa sürede tüm sisteme dağılabilmekte ve kriz haline dönüşüp tüm sistemi etkileyebilmektedir. Banka krizlerinin ekonomiye etkileri, anında kredinin kısılması fiyatların yukarıya çekilmesi veya vadesinden önce mevcut kredilerin geriye çağırılması şeklinde görülebilmektedir. (Sivaslıgil,1999:34).

3.2.2. Krize Sebep Olan Nedenler

Bankalar parasal işlemlere aracılık eden ve borç ve yükümlülükler ihraç eden kuruluşlar olduğu için, çok likit yükümlülüklerle ve borçlara sahiptir. Ancak bankaların varlıkları yükümlülükleri kadar likit değildir. Dolayısıyla güven unsurunun çok önemli olduğu bankaların yapısı, varlık ve yükümlülükleri arasındaki bu dengesizlik nedeniyle istikrarsızlığa her zaman açıktır. Bankacılık sektörü yüksek riskle çalışan bir sektördür. Bankaların karşı karşıya olduğu çok çeşitli sınıflamalar olmakla birlikte genel olarak likidite riski, kredi riski, faiz oranı riski, operasyon ve teknoloji riski, yasal düzenleme riski ve ülke riskinden söz edilebilir. Bankaların tek tek karşılaştığı risklerin yanı sıra, sistemik risk söz konusudur.

Bankalar sistemik risk taşırlar Yani sistemde var olan ya da yeni baş gösteren bir bozukluk veya dengesizlik kritik bir düzeye ulaştığı zaman, bankacılık sektöründe sorun ortaya çıkar ve kontrol altına alınmadığı takdirde tüm ekonominin dengelerini tehdit eden bir krize dönüşür. Paraya hücum ödeme mekanizmalarını çökertir, ardı ardına banka ve sanayi şirketlerinin iflasına yol açar. (www.Radikal com.tr,1998).

Sistemik risk, kredi piyasalarında veya varlık piyasalarında finansal firmaların iflası tehlikesine yol açan ve bunun yayılarak ödemeler mekanizmasında ve finansal sistemin sermaye tahsis kapasitesini kesintiye uğratma tehlikesi yaratan miktarlarda ve fiyatlarda beklenmeyen değişimler yaratan finansal piyasalardaki bozulmaları ifade etmektedir. (Karacan,1996:30).

Sistemik risk birçok biçimde ortaya çıkabilir. Klasik örnek panik halindeki mevduat sahiplerinin çok sayıda bankaya hücum etmesi halinde ortaya çıkmaktadır. Mevduat hesapları sigortalanmamışsa (ya da sigorta sınırı düşükse) veya mevduat sahiplerinin

sigorta kurumuna olan güvenleri yetersiz ise veya bankalar varlıklarına karşılık kolaylıkla borçlanamazlarsa bir ya da birden fazla banka iflas etmişse mevduat sahipleri paralarını çekmek için ödeyebilirliği olan diğer bankalara yönelirler. Mevduat sahipleri kendi bankalarının ödeyebilirliğinden emin olsalar bile aynı korkuya kapılabilirler ve kendi bankalarının da paralarının ödemekte güçlük çekebileceklerini düşünürler. Çok sayıda mevduat sahibi eş-anlı olarak bankacılık sistemine olan güvenini yitirir ve mevduatlarını nakde çevirirlerse sistemin krizle karşılaşmasına neden olurlar. Bankalar ya varlıklarını büyük zararlar karşılığı nakde çevirerek ya da yüksek faizle borç bularak ödemeleri karşılamaya çalışırlar. Bu önlemler yetersiz kalır ve son kredi mercii işlevi de yeterince çalıştırılmazsa, bankalar mevduat sahiplerinin taleplerini yerine getiremezler ve çok sayıda banka kapılarını kapatmak durumunda kalabilir. Bankacılık sisteminden bu fon kaybı bankacılık sisteminin varlıklarının ve kredilerinin azalmasına ve reel ekonomi üzerinde daraltıcı etkiler ortaya çıkmasına neden olur.

Bankacılık sektöründe yaşanan krizleri çoğu zaman tek bir nedenle açıklamak mümkün değildir. Herhangi bir dış faktör olmasa da dengesiz makroekonomik politikalar önce sanayi, sonra bankacılık sektörünü krize sokar. Koşulları ağırlaştıran diğer faktörler, aşağı yukarı tüm krizlerde aynıdır. Bankaların yeterli denetlenememesi, yolsuzluklara ve kuraldışı uygulamalara göz yumulması, banka yöneticilerinin sorumsuzca davranmaları ve en önemlisi bankaların şeffaf olmamalarıdır. (Karacan, 1996:30).

Banka iflasları ya da banka yetersizlikleri, bankaları yükümlülüklerini yerine getirmekten alıkoyduğunda veya kamu otoritesinin böyle bir durumun ortaya çıkmasını engellemek amacıyla müdahale etmek zorunda kalması sonucunda banka krizleri ortaya çıkmaktadır. Eğer banka krizlerinin derinleşmesi engellenemez ise, kriz sistemi bütünüyle tehdit eden bir sistemik finansal krize dönüşecektir. Ödeme sistemlerinin çökmesi, kredi kullanıcısı durumundaki reel kesimi de içine çekip büyük bir ekonomik çöküntüye dönüşebilir. (Uyar ,2003:32).

Bankacılıkta krizle karşılaşan ülkelerin ortak özelliği, kriz öncesinde artan dış borçlarıdır. Yeniden borçlanamama ve borçların geri ödenmesinde ortaya çıkan sorunlar, yabancı yatırımcıların artan belirsizlik karşısında bölgeden veya ülkeden yatırımlarını çekmelerine sebep olur. Bu da sistemin çökmesini hızlandırır. Artan dış borçlar ve bankacılık sektörünün üstlendiği olağanüstü yükümlülüklerin hükümetin karşılayabileceği maksimum garanti sınırını aşması, yabancı kreditorlerin bankalara yönelmeleri ve varlıklarını geri çekmeleri ile sonuçlanır. (Coşkun, 2001:44).

Bankacılık krizleri yalnızca makroekonomik nedenlere bağlı olmayıp, kurumsal bozukluklar ya da yapısal eksiklikler gibi temellere de dayanabilmektedir.

3.2.3. 1994 Krizi ve 5 Nisan 1994 Kararları

1990 'lı yıllara gelindiğinde artan kamu harcamalarına bağlı olarak bütçe açıkları artmış, enflasyon yükselmiş ve yerli paradan yabancı paraya hızlı bir geçiş süreci yaşanmıştır. Bu olumsuz gelişmelere bir de Ağustos 1990'da başlayan I.Körfez krizi eklenince, Türkiye'de mâli sektör likidite krizine girmiştir. Bankalardan hem döviz hem de Türk Lirası mevduatları çekilmeye başlamış ve kısa süre içinde bankalardan 2.5 milyar dolar tutarında döviz ve 2.5 milyar dolarlık TL mevduatları çekilmiştir. Halkın döviz talebini karşılayabilmek için Merkez Bankası büyük miktarda döviz Türkiye'ye getirmek zorunda kalmıştır. Enflasyon 1990 ortasında %44'lere gerilemişken 1991 sonunda %60'lara yükselmiş olup, büyüme 1990'da %9'u geçmişken, 1991'de sıfıra inmiştir. (Uyar, 2003: 107).

1993 sonlarında mâli piyasalarda istikrarsızlık artmış ve döviz kurlarında aşırı dalgalanmalar görülmeye başlanmıştır. 27 Ocak 1994 tarihinde Merkez Bankası TL'yi dolar karşısında %13,6 oranında devalüe etmiştir. (Tokgöz, 1999:32).

Bütçe açıkları, ithalat artışı nedeniyle döviz çıktısının artması, ağır dış borç ödeme koşulları nedeniyle bozulan dış denge, hazinenin düşük faiz oranlarıyla borçlanma talebine piyasalardan yeterince cevap alamaması ve Merkez Bankası kaynaklarına yönelmesi nedeniyle uluslararası derecelendirme kuruluşlarının Türkiye'nin kredi

notunun indirileceğine dair açıklamaları TL'den kaçışı daha da hızlandırmıştır. Bu eğilimde kamu kağıtlarının faiz geliri ile repo kazançlarının vergilendirilmesinin de etkisi olmuştur.

1993 yılı sonunda, hükümetin faiz oranlarını aşağıya çekmek maksadıyla, kamu menkûl kıymet ihalelerini iptale yönelmesi ve hazinenin finansman ihtiyacı için Merkez Bankası kaynaklarına başvurmayı tercihi, kamu menkûl kıymetler talebinin düşmesine ve 1994 başında bu piyasanın fiilen ortadan kalkmasına neden olmuştur.

Bu durumda hazinenin finansman yönünden Merkez Bankası kısa vâdeli avansları dışında alternatifi kalmamıştır. Bu arada bir hata daha yapılmış, kamu menkûl kıymetlerinde elde edilecek gelirlere “stopaj-kesintisi” de getirilmiştir. Likidite fazlasının döviz piyasasına akması döviz kurlarında hızlı bir artışa yol açmıştır. (Karacan,1997:169).

Nisan 1994'de dolar'ın TL karşısındaki değeri yılbaşına göre %53 daha artmıştır. Bankalardaki döviz hesaplarının TL'ye çevrileceği söylentileri döviz hesabı olanların bankalara hücumunu körüklemiştir. Bu olaylar bankacılık sisteminin toplam varlıklarını ciddi bir boyutta azaltmış, aktif ve pasif değişikliklere uğramıştır.

Merkez Bankasının avans ve kredi işlemlerine uyguladığı faiz oranları, bankalararası para piyasasında faizleri yükseltmiştir.

Kamu iç borçlanma faiz oranları %200'ü aştığı halde döviz talebi önlenememiştir. Merkez Bankasının duruma zamanında ve gerekli ölçüde müdahale edecek kadar rezervi olmaması da krizin önüne geçilememesine neden teşkil etmiştir.

Kriz kısa sürede ekonomideki diğer sektörlerle yansımıştır. Devalüasyonla birlikte banka bilançolarında açık pozisyonlar oluşmuş, finans sektörünün açık pozisyonunu kapatabilmek amacıyla döviz talebi, döviz kurlarındaki artışı daha da hızlandırmıştır. Bu dönemde açık pozisyon oranı yüksek olan, borçlarının vâdesiyle

aktiflerinin vâdesini ayarlayamayan TYT Bank, MARMARA Bank ve İMPEXBANK iflas etmiştir. 5 Mayıs 1995'te mevduat sigortası % 100 e çıkarılarak paniğin yayılması ve krizin büyümesi önlenmiştir. (Uyar, 2003:110).

1994 krizi nedeniyle yapısı daha da hassaslaşan mâli sistemin güçlendirilmesi için piyasalara yönelik müdahale ve tedbirler artırılmış, likidite ve yasal yükümlülük oranları yükseltilmiştir. Ayrıca piyasaları vergilendirme politikaları kullanılarak enflasyon nedeniyle dövize olan spekülâtif talebi önlemek ve sermaye hareketleri üzerinde kontrol sağlamak amaçlanmıştır. Bu tutum Türk para ve sermaye piyasalarının uluslararası piyasaların gerisinde kalmasına sebep olmuştur. Bu kriz sadece finansal yapıdan kaynaklanmamış, krize öncülük eden gelişmelerde reel sektördeki aksaklıkların da önemli rolleri olmuştur. (Akdiş, 2000:114).

5 Nisan kararları, yükselen kamu açıklarına bağlı olarak artan iç faiz oranları sıcak para girişini hızlandırmış ve TL'nin reel olarak aşırı değer kazanmasına neden olmuştur. Bu gelişme işgücü maliyetindeki reel artışlar, doğrudan ve dolaylı ihracat teşviklerindeki azalma ile birleşerek Türk ekonomisinin hızla rekabet gücünü kaybetmesine yol açmıştır. Sonuçta yüksek kamu açıklarından kaynaklanan ekonominin iç dengesizlikleri dış dengede de hızla bir bozulmaya neden olmuş, ithalat hızla artmış ihracat yavaşlamış ve dış ticaret açığı önemli bir boyuta ulaşmıştır. Hızla bozulan iç ve dış dengeler 1994 yılı başında para, sermaye ve döviz piyasalarında ciddi bir krize yol açmıştır. (DPT 7. beş yıllık plan, 1998:5).

5 Nisan kararlarından (olağanüstü istikrar tedbirleri) maksat;

- Enflasyonu hızla düşürmek,
- Türk Lirasına hızla istikrar kazandırmak,
- İhracat artışını hızlandırmak,
- Ekonomik ve sosyal kalkınmaya sosyal dengeleri sağlayacak bir temele oturtmak,
- İstikrarı sürekli kılacak yapısal reformları yapmak-Ekonomide, istikrarı sağlamak,

-Kamu açıkları hızla aşağıya çekilerek, Kamunun ekonomideki rolünün yeniden tanımlanması, olarak sıralanmaktadır.

5 Nisan 1994 istikrar programı çerçevesinde bankacılık sektöründe olası bir toplu çöküşü önlemek amacıyla tasarruf mevduatına sağlanan devlet güvencesinin daha sonraki senelerde de devam etmesi ile bankalar tasarruf sahiplerinin denetiminden uzaklaşmış, fon kullanımında risk faktörü yeterince dikkate alınmamış, banka ve şube sayıları hızla artarak optimal ölçekten uzaklaşmış, özel kesimin fon kaynakları daralmış, faiz oranlarının artmasıyla özel yatırımlar bundan olumsuz etkilenmiş, bankalardan borçlanma olanağı bulan hükümetler savurganlıklarını ve kamu açıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. (Toprak ve Demir, 2003 :13-14).

3.2.4. Kasım 2000 Krizi

Gelişmekte olan ülkelerde son dönemlerdeki finansal krizler öncesinde göze çarpan önemli bir işaret, özel yabancı fon girişindeki hızlı artıştır. Bu artışın çoğunluğu da borçlanma şeklinde olmaktadır. Türkiye’ye 2000 yılındaki hızlı dış kaynak girişinin hemen hemen tamamı borçlanma şeklinde olmuştur. Yabancı para girişi, Türkiye’de olduğu gibi sterilize edilmemiş ise, parasal genişlemeye, talep artışına, enflasyonun düşmemesine, yerli paranın reel değer kazanmasına ve ithalat talebinde tırmanışa neden olmaktadır. Yabancı para girişinin yada dış borçlanmanın sürdürülmesi uygulanan kur veya serbestleşme programının devamlılığına bağlıdır. Bu konuda ortaya şüpheler çıktığında, artık kriz ortamına girilmiş demektir.

2000 yılı Ağustos-Eylül aylarına gelindiğinde Türkiye’nin durumu, “borçlanıyor, ithalat yapıyor, dış borç geri ödeme gücü giderek azalıyor” şeklinde yorumlanıyordu. (Uygur, 2001:17).

2000 yılı başlarında faiz oranlarının öngörülenden daha hızlı düşmesi, ileride uygulanacak programları aksatacak olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Faiz oranlarının hızlı düşmesi, tasarrufları azaltıcı, özellikle dış ticarete konu olan

malların (otomobil) tüketiminde hızlı artışların yaşanması ve yatırımları teşvik edecek makine ve teçhizat malları ithalatının artmasına neden olmuştur.

Bu iki hareket bir taraftan cari işlemler açığının fazla vermesine, diğer taraftan üretimin beklenenden daha fazla artmasına neden olmuştur.

TL'nin düşünülenden daha fazla değer kazanmasına bağlı olarak daha ucuz hale gelen ithalat ve güçleşen ihracat, dış ticaret açıklarının artmasına neden olmuştur. Bu durum yabancı portföy yatırımcılarını tedirgin etmiştir.

2000 yılı câri işlem açığı 3 milyar dolar civarında öngörülmüşken yıl sonu itibariyle 8-9 milyar dolar düzeyine gelmiştir (Parasız, 2001:462). 23 Kasım 1999 da 2000 yılı başından itibaren geçerli olacak bir “Stand-By” antlaşması imzalanmıştır. 9 Aralık 1999'da IMF'ye niyet mektubu yazarak, Merkez Bankası; enflasyonun düşürülmesi ve devamlılık arz eden büyümenin sağlanması yönünde 2000 yılı para ve kur politikasını açıklamıştır. IMF Stand-By'ı desteğindeki **yenı ekonomik programın temel amaçları şunlardı**. (Eğilmez,2003:73).

- Bütçe ve bütçe dışındaki kamu kesiminde mâli disiplinin sağlanması,
- Önceden belirlenmiş bir sürünen sabit kur uygulanmasıyla döviz kurlarının belirlenmesi,
- Yapısal reformların yapılması ve özelleştirmenin hızlandırılması.
- Vergi gelirleri artırılarak faiz dışı fazlanın yükseltilmesi ve Hazîne iç borçlanma yükünün ve dolayısıyla faizlerin düşürülmesi,.
- Vergi gelirlerinde sağlanacak artış ve dış borçlanmanın iç borçlanma yerine ikame edilmesi sonucunda yurtdışında döviz girişı karşılığında yaratılacak para sayesinde likidite sıkışmasının önlenmesidir.

2000 yılı Haziran ayı itibariyle bankacılık sektöründeki mevduat dağılımına bakıldığında, toplam TL mevduatın yüzde 61'inin kamu bankalarında, YP mevduatın yüzde 83'ünün ise özel bankalarda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.1: Mevduatın Dağılımı(%)

	TL Mevduat	Döviz Mevduat	Toplam
	%	%	Mevduat %
Kamu Bankaları	61	17	39
Özel Bankalar	39	83	61
Toplam	100	100	100

Kaynak: TCMB, Yıllık Rapor, 2003.

Bu dönemde kamu bankaları TL'ye, Özel Bankalar ise YP mevduata daha fazla faiz vermekteydi.

2000 yılı programının getirdiği olumlu etkiler sonucunda, 1999 da ortalama yüzde 106'ya ulaşmış olan hazîne iç borçlanma yıllık bileşik faiz oranı Ocak 2000 de yüzde 37'ye, Interbank piyasası gecelik faiz oran ortalaması ise Aralık-1999'da geldiği yüzde 66,6 dan yüzde 34,1 e düşmüştür. Bu olumlu gelişmeye rağmen DİBS faizlerinde yüzde 106'dan yüzde 36,4'lük bir ortalama gelinmesi enflasyonla mücadeleye engel teşkil etmiştir. Ertelenmiş tüketim istekleri devreye girmiştir. Bankaların düşük faizlerle önerdikleri bireysel kredilerin de katkısıyla, tasarruflar tüketime kaymaya başlamış, talepler canlı kaldığı için, enflasyondaki düşüş beklenen hızla olmamıştır. (Uyar, 2003:125).

2001 bütçesinin belirlenmesi ve özelleştirme gibi konularda istenilen adımların atılamaması ve gecikmesi, bankacılık sektörüne yönelik denetimler sonucunda banka operasyonlarının artması, medyada çıkan haberler piyasaları tedirgin etmiş ve Kasım ayının ortalarında gecelik faizler yükselmeye başlamış, bono ve repoda dalgalanmalar gözlenmiş, borsa düşmeye başlamıştır.

Bankacılık sektöründe ciddi bir likidite krizinin ortaya çıkması sonucunda Merkez Bankası likidite ihtiyacını karşılamak için gün içinde repo ihalesi açmış ve zor durumda olan bankaların repo ihalesinden yararlanarak açıklarını kapamasını sağlamıştır. Likidite sorunu Merkez Bankası'nın net iç varlıklar sınırı aşmasıyla ortadan kalkmıştır. Merkez Bankası sistemden döviz çıktığı halde piyasaya likidite

vererek IMF ile yaptığı anlaşmanın kriterlerinden biri olan 1,2 katrilyon liralık bu sınırı aşmıştır. Merkez Bankası ve Hazîne, düzenledikleri geri alım ihaleleri ile kağıt alıp satamayanlar için “karşı taraf” sağlamayı amaçlamıştır. Diğer taraftan piyasada oluşan likidite ihtiyacını azaltmak amacıyla daha önce 12 Ocak’tan itibaren düşeceği açıklanan disponibilibite yükümlülüklerine piyasayı daha fazla sıkıştırmaması için serbesti getirilmiştir.

Merkez Bankası kriz başından itibaren iki hafta içerisinde toplam 7.2 milyar dolar rezerv kaybetmiştir.

IMF ile yapılan görüşmeler sonucu IMF’nin Türkiye’ye krizi atlatması için ek rezerv imkanı (Supplemental Reserve Facility) sağlayacağı açıklanmıştır. IMF 10 milyar dolar, Dünya Bankası ve ABD ise köprü kredi olarak 3 milyar dolar kredi vermeyi kabul etmiştir. Hükümet ise yapısal reformların hızlandırılacağını, mâli bünyesinde sorun olan bankalara operasyon yapılacağını, Türk Telekom’un 4 ay içinde özelleştirileceğini, bütçe dışı fonların mart ayına kadar tasfiye edileceğini ve enerjiyi de kapsayan hızlı bir özelleştirme takvimi yapılacağını taahhüt etmiştir.

Kasım 2000’de bir likidite krizi yaşandığı konusunda fikir birliği vardır. Ancak bu durum, bazı kesimlerce dövize hücum krizi olarak nitelenmiştir. Bu dönemde bankaları döviz taleplerinin artmış olmasına rağmen gerçek kişilerde dövize yönelme görülmemiştir. IMF Birinci Başkan Yardımcısı Stanley Fisher, döviz kuru çıpası uygulamasının yarattığı cari açık büyümesinden kaynaklanan panik sonucu , bu olayın, dövize hücum krizi olduğunu vurgulamış, piyasalara ek likidite vermenin krizi çözmek yerine büyüteceğini ileri sürmüştür. Türkiye cephesinde ise farklı yaklaşımlar bulunmaktaydı. Kriz neticesinde; Türk bankacılık sisteminin fonladığı menkûl değer cüzdanı portföyü yaklaşık 1/3 oranında değer kaybetmiştir. Rakamsal ifade ile 33 milyar dolar’lık portföyün 11 milyar dolar tutarındaki bölümü zarara dönüşmüştür. Repo ile fonlanan menkûl değerlerin çok büyük risk oluşturduğunun acı bir tecrübeyle farkına varılmıştır. Bankacılık sistemi özkaynakları bu kriz neticesinde önemli ölçüde erozyona uğramıştır. (Uyar, 2003:135).

3.2.5. Şubat 2001 Krizi

Piyasalar henüz Kasım 2000 krizinin şokunu üstlerinden atamamışken, yani aradan 3 ay geçmeden yeni bir krizle karşı karşıya kalmıştır. 19 Şubat'ta Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın Milli Güvenlik Kurulundaki tartışmaları kasım krizi nedeniyle zaten hassas olan piyasaları alt üst etmiş ve döviz krizi başlamıştır.

Kasım krizinde TL pozisyonlarını muhafaza edenlerin de şubat'ta dövize hücumları sonucunda, döviz kur'u üzerindeki baskı artmış, Merkez Bankası krizi izleyen 2 gün boyunca döviz rezervlerini eritmek pahasına piyasaya müdahalede bulunmuş ve 22 Şubat tarihinde döviz kur'u çıpasının kaldırılarak, dalgalı kur'a geçildiğini ilan etmiştir.

16 Şubat'ta 27,943 milyon dolar olan döviz rezervleri , 19 Şubat'ı izleyen 3 gün içinde 22,581 milyon dolar'a inmiş dolayısıyla 5 milyon dolar üzerinde döviz rezervi kaybedilmiştir. Artan döviz talebi yüksek faizlerle durdurulmaya çalışılınca, bu kez, gecelik faiz %50'lerden % 6200'lere çıkmış, daha sonra hızla düşerek Şubat sonunda %103'lere inmiştir. 16 Şubat'ta 10.169 olan borsa endeksi, 19 Şubat'ta 8.683'e inmiştir. (Güloğlu, 2001:41).

Yabancı yatırımcılar piyasadan çıkarken bankalar da olası gelişmelere karşı kendilerini korumak için döviz alımına geçtiler. Böylece varolan Türk bankacılık sistemindeki likidite sorunu büyük bir krize dönüştü. Tarihin en büyük iç borç ödemesini yapmaya hazırlanan hazine, 20 Şubat günü yaptığı iç borç ihalesinde borçlanma vâdesini düşürmesine rağmen yeterli talebi alamadı. 20 Şubat 2001 valörlü 7 milyar dolar talep eden özel bankalar, yalnızca 1,2 milyar dolar satın alabilmiştir ve diğer döviz taleplerini iptal etmek durumunda kalmışlardı. Türk banka sisteminde likidite kalmadığından ödemeler sistemi kilitlenmiş ve Türk bankaları yurtdışına ödeme yapamadıklarından Türkiye'nin kredi notu düşürülmüş ve risk primi artmıştır. Kasım 2000 krizinde olduğu gibi Merkez Bankasının net iç varlıklar hedefinden vazgeçmemesi krizin büyümesine neden olmuştur.

Tablo 3.2:Türkiye’de Bankacılık Krizleri ve Sonuçları
(1980-2001)

Banka	Devletleştirme	Birleşme	İflas	Satış	Tedrici Tasfiye	TSMF’ye Devir
Anadolu Bankası		X				
Bağbank			X			
Bank Ekspres (1994)				X		
Bank Ekspres (1998)						X
Bank Kapital						X
Demirbank						X
Denizcilik Bankası		X				
Dışbank				X		
Egebank (1994)				X		
Egebank(1999)		X				
Emniyet Sandığı		X				
Esbank						X
Etibank						X
Eurocredit Bank				X		
Hisarbank		X				
İktisat Bankası						X
İmpexbank			X			
İnterbank						X
İstanbul Bankası		X				
İşçi Kredi Bankası			X			
Marmara Bank			X			
Odibank		X				
Sümerbank						X
Töbank	X					
Türkbank						X
TYT Bank			X			
Ulusal Bank *						X
Yaşarbank						X
Yurt Bank						X

Kaynak: Karacan (1996):260 ve Active dergisi 1999-Ocak 2000 sayısı:22

* Ulusal Bank 28.02.2001’de TMSF’ye devredilmiş, 20.05.2001 itibariyle de işlem yapma yetkisi kaldırılmış ve faaliyetine son verilmiştir.

Yabancı yatırımcılar piyasadan çıkarken bankalar da olası gelişmelere karşı kendilerini korumak için döviz alımına geçtiler. Böylece varolan Türk bankacılık sistemindeki likidite sorunu büyük bir krize dönüştü. Tarihin en büyük iç borç ödemesini yapmaya hazırlanan hazine, 20 Şubat günü yaptığı iç borç ihalesinde borçlanma vâdesini düşürmesine rağmen yeterli talebi alamadı. 20 Şubat 2001 valörlü 7 milyar dolar talep eden özel bankalar, yalnızca 1,2 milyar dolar satın alabilmiştir ve diğer döviz taleplerini iptal etmek durumunda kalmışlardı. Türk banka sisteminde likidite kalmadığından ödemeler sistemi kilitlenmiş ve Türk bankaları yurtdışına ödeme yapamadıklarından Türkiye'nin kredi notu düşürülmüş ve risk primi artmıştır. Kasım 2000 krizinde olduğu gibi Merkez Bankasının net iç varlıklar hedefinden vazgeçmemesi krizin büyümesine neden olmuştur. T.C. Merkez bankası piyasaya vereceği TL'nin kendisine döviz talebi olarak döneceğini bildiğinden piyasaya TL vermek yerine TL'yi dalgalanmaya bırakmayı tercih etmiştir. Doların fiyatı 685.000 TL'den 1.350.000 TL'ye fırlamıştır. Kurlardaki %70'lik ani yükseliş büyük belirsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Sistemde bir süre öngörü yapılamamış, bankalar alış ve satış kurları arasında büyük farklılıklara giderek bir süre zaman kazanma yoluna gitmişlerdir. (Parasız, 2001:461).

Kasım 2000 krizi sonrasında likidite ve faiz riski nedeniyle ciddi sorunlar içindeki bankacılık sektörü, Şubat 2001 krizi sonrasında birde kur riskinden kaynaklanan kayıplara maruz kalmıştır.

Kasım ve şubat krizleri sonrasında kamu bankalarında 5,2-11,3 milyar dolar, özel bankalarda 9,2-20,1 milyar dolar ve tasarruf mevduatı sigorta fonuna devredilen bankalarda 4,4-7,3 milyar dolar olmak üzere tüm bankacılık sektöründe toplam 18,8-38,7 milyar dolar sermaye kaybı gerçekleştiği tahmin edilmektedir. (Uyar, 2003:138).

Kur rejiminden vazgeçilmesi nedeniyle ortaya çıkan güven bunalımını ortadan kaldırmak, ekonomiyi yeniden yapılandırabilmek amacıyla altyapı oluşturmak için hükümet tarafından güçlü ekonomiye geçiş programı uygulamaya konulmuştur. Bu

programın ilk hedefi bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması olarak belirlenmiştir.

2001 yılı Türkiye ekonomisi ve bankacılık sistemi açısından zor bir yıl olmuş, bankacılık sistemi de önemli ölçüde küçülmüştür. Banka sayısı 79'dan 61'e gerilemiş çalışan sayısı %19 azalarak 137.495'e düşmüştür. Toplam aktifler TL bazında % 60 artarak 166,4 katrilyon TL'ye ulaşmış; dolar bazında ise %26 küçülerek 115 milyar dolara gerilemiştir. (Uyar, 2003:141).

Fona alınan bazı bankaların birleştirilmesi veya faaliyetlerine son verilmesi banka sayısının azalmasında önemli bir etken olmuştur.

Bankacılık sektörü, Kasım 2000 krizi sonrasında faiz riski, Şubat 2001 krizi sonrasında ise hem faiz riski hem de kur riski ile karşı karşıya kalmıştır. 9 Aralık 1999 kararlarının mimarları ve yürütücüleri olan Merkez Bankası Başkanı, Hazîne Müsteşarı, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı ve IMF temsilcisi görevlerinden istifa etmek zorunda kalırken, ekonomiden sorumlu yeni Devlet Bakanı "Türkiye'nin güçlü ekonomiye geçiş programı" adı altında yeni bir program uygulamaya koymuştur. (BDDK,2001:12).

3.2.6. Krizlerin Bankacılık Sektörüne ve Ekonomiye Maliyeti

Sistemdeki bankaların sermayelerinin tamamının veya büyük bir kısmının kaybedilmesi ya da, bankalara devlet yönetiminin el koyması, bankaların mevduatlarına yönelik aşırı çekilişler, bankaların birleşme veya kapanmaya zorlanması gibi ekonominin kısa süre içinde büyük ölçekli finansal sorunlarla karşılaşmasına neden olan durumlara daha önce de değindiğimiz gibi bankacılık krizleri denmektedir.

Bankacılık krizleri, finansal maliyetler ve üretim kayıplarına neden olurlar. Finansal maliyetler, yükümlülüklerini yerine getirmeyen bankalara yönelik likidite desteğini, kamu güvencesi içeren garantileri ve bankanın alacaklılarına sağlanan ekonomik

destekleri kapsarken, yatırıma dönüştürülebilir kaynakların yanlış kullanımına ve kur sisteminin çökmesine, vergi mükelleflerinden mevduat sahiplerine doğru kaynak transferine neden olurlar. Finansal maliyetler aynı zamanda hem bankalara yeniden sermaye desteği sağlanması, hem mevduat sahiplerine yapılan ödemeleri, hem de hükümetler tarafından açık veya gizli güvenceleri kapsamaktadır. Bankacılık krizleriyle bağlantılı olarak ekonomide ortaya çıkan refah kayıplarının ülkelerarası karşılaştırmasının yapılmasında GSYİH'deki kayıplar gösterge olarak kullanılmaktadır. Bu kayıpların hesaplanması zor olmakla birlikte, genellikle kriz olmadığında oluşabilecek muhtemel GSYİH ile oluşan GSYİH arasındaki fark bir ölçü olmaktadır. (Altıntaş, 2004:53). 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerden sonra Türkiye'de GSYİH'nın azalmasında tabidir ki bankacılık sektöründe yaşanan olumsuzlukların büyük payı vardır.

Bankacılıkta krizin önce münferit bankalar, daha sonra da bankacılık sektörü üzerine etkileri vardır. Kriz genişleyip yayıldığında doğal olarak ekonomideki diğer kesimleri de etkisi altına almaktadır. (Karacan,1996:55).

Bankalarda bulunan mevduatın sigortasının olmayışı ya da sigorta oranının düşük olması, mevduat sahiplerinin bankaların mevduat taleplerini karşılayamayacaklarını düşünmelerine ve panik halinde bankalara hücum etmelerine sebep olur. Bankalar da mevduat çekiliş taleplerini karşılayabilmek için bazı varlıklarını kısa süre içinde, gerçek değerlerinin çok altında satmak mecburiyetinde kalırlar. Banka paniklerinde tasarruf sahipleri mevduatlarını daha fazla güven duyduğu başka bir bankaya götürebileceği gibi menkûl kıymet alımı ya da nakit olarak elde tutma yoluna da gidebilir. Mevduatın banka değiştirmesi sadece mevduat kaçıışı yaşanan bankalarda likidite sorununa sebep olur. Bu durum mevduat sigorta düzeyine bağlıdır. Mevduat daha güvenli kabul edilen bankalara yönelir. Genelde küçük bankalardan büyük bankalara, özel bankalardan kamu bankalarına doğru mevduat kaymasıyla sonuçlanır. (Karacan, 1997:57-58).

Bankalara olan güvenin kaybolması, nakit çekilişlerinin artması bankalarda bulunan para miktarında azalmaya yol açar, harcamalar düşer. Nakde yönelme sadece ulusal

paraya doğru olmaz. Ulusal paraya olan güvenin kaybolması ve enflasyonist bir ortam, nakde yönelişi ulusal paraya değil de yabancı paralara doğru iter. Özellikle döviz açık pozisyonları yüksek olan bankalar, hazırlıksız yakalanmaları durumunda krizden oldukça olumsuz etkilenirler.

Kriz döneminde bankalar plasmanlarını sınırlarlar, kredi portföyünü küçültürler ve güvenli menkul kıymetlerin alımına yönelirler. Bütün bu gelişmeler sonucu çok sayıda banka kapanır veya iflas eder. Ayakta kalabilen bankalar ise olumsuz etkilere maruz kalırlar. Kredi portföyü kalitesinin bozulması yanında özellikle faiz oranlarının yükselmesi gelir-gider dengesini de önemli ölçüde bozar. (Uyar, 2003:63-64).

Şubat 2001 krizinden sonra, o ana kadar izlenen sıkı para politikasında önemli revizyona gidilmiş, hükümet dalgalı kur politikasına geçme kararı almak zorunda kalmıştır. Krizin etkileri uzun süre devam etmiş, özellikle binlerce banka çalışanı işsiz kalmış, çok sayıda iş yeri kapanmış, bazı bankalar tasarruf mevduatı sigorta fonuna devredilmiştir. (www.belgenet.com/eko/21subat01.htm).

Döviz krizi yaşayan ve dış ödeme zorluğu içindeki gelişmekte olan ülkeler, çoğunlukla IMF'nin desteğini almaya çalışmışlardır. Çünkü ihtiyaç duyulan döviz girişini sağlamak çok zor bir olaydır. Özetle Türkiye'nin kriz sonrasında IMF'siz bir politika uygulaması zor görülmüştür. Bu aşamada böyle bir uygulamanın reel ekonomiye maliyeti çok yüksek olduğu göz önüne alınca, politikalar üzerindeki IMF damgası da kaçınılmaz olmaktadır. Özellikle şubat krizi sonrasında, IMF desteği alınsa bile dış kaynak girişi sınırlı olduğundan, T.C. Merkez Bankası da döviz rezervlerinin erimesinden endişe etmiştir.

Bu durumda Türkiye'de 3 aşamada yeni bir istikrar programı uygulanmasına geçilmesi düşünülmüştür.

Birinci aşamada, krizin kaynağı olarak görülen finansal kesimde durum kontrol altına alınacak ve güven ortamı sağlanacaktır.

İkinci aşamada, dış ödemeler sorunu ve dış açığı gidermek, enflasyonu düşürmek ve istikrarı sağlamak için IMF ile yapılacak yeni bir stand by anlaşmasıyla, hedefler ve politikalar belirlenecektir.

Üçüncü aşamada ise, yapısal değişimi hedef alan uygulamalarla, büyüme hızı yükseltilecektir.

Bu üç aşamalı program uygulaması IMF'nin krizler sonrasında, Asya ülkelerine uygulattığı program benzeri olup, bizdeki krize özgü bir uygulama değildir. Dolayısıyla Türkiye'de uygulanacak programın tasarlanması itibarıyla, bir "ulusal program" olduğu söylenemez.

Bu nedenlerle, kamu açıkları bir ölçüde iç borçlanma yoluyla, bir ölçüde de parasallaşma ile kapatılırken, yine kamu açıkları ve özellikle dış açıklarda, çelişkili gibi görünse de, iç talebin ve ekonominin daralması ile kapatılacaktır. Bu durumda Türkiye ekonomisinde ekonomik riskler arttığı gibi politik riskler de artmaktadır. (Uygur,2001:38).

3.3. YETERSİZ SERMAYE YAPISI

Bankalara güven duyulması, risklere güvence oluşturmaları, anî olumsuz koşul ve belirsizliklerden doğacak sorunlar için banka sermayesi ve sermaye yeterliliği çok önemli bir husustur.

Bankalar güven kurumlarıdır ve müşterilerinin bankaları hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Bunun için de bankaların belirli aralıklarla derecelendirilmeye tabi tutulmaları ve sonuçların kamuoyuna açıklanarak şeffaflığın sağlanması gerekir. Özellikle sermaye yeterliliklerine ilişkin bilgiler, sıkça kamuoyu bilgisine sunulmalıdır.

Sermaye yeterliliği şartlarını düzenleyen yasal altyapının olmadığı ülkelerde, bankacılık yapmaya gücü olmayan kuruluşlar sisteme rahatça girebilmekte ve

sistemin tamamını tehlikeye atabilmektedirler. Bu durum hem sektörü zayıflatarak krize eğilimli bir hale getirmekte, hem de olası bir kriz durumunda likidite sıkışıklığının yayılmasına neden olmaktadır. (Erdoğan, 2002:17). Türk bankacılık sektöründe özellikle 2001 yılı Şubat ayında yaşanan krizin ardından bankaların sermayelerinin güçlü olması gerektiği bir kez daha anlaşılmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümünde verilen tablo 2.12’de görüldüğü gibi sektörün toplam özkaynaklarının toplam aktifler içindeki payı 1990’dan 2000’e kadar azalarak %10’dan %7’ye gerilemiş, ancak 2001 yılı krizinin ardından alınan kararların da etkisiyle bu oran 2001’den sonra yeniden %10’ları geçmiştir. Bu açıdan bakıldığında özellikle bankaların kriz dönemlerinde karşılaşılabilecekleri muhtemel para çekilmelerine karşı kendilerini koruyabilmeleri için, sermayeleri yada özkaynaklarının güçlü olması gerekmektedir.

Bu nedenle Basel Bankacılık Denetleme Komitesi mâli istikrarı sağlamak üzere bankacılık alanında etkin bir düzenleme yapılmasını gerekli kılarak, bir sermaye yeterliliği ölçütü belirlemiştir. SYR (Sermaye Yeterliliği Rasyosu) olarak tanımlanan ve minimum % 8 olarak belirlenen bu oran, bankaların sahip olması gereken en az sermaye miktarıdır. (Uyar, 2003:58-59). Son olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, bankaların sermayelerini güçlendirmeleri gerektiğini basın bildirileriyle sıkça dile getirmektedir.

3.4. YETERSİZ DENETLEME

Bankaların yeterince ve etkin bir biçimde denetlenememesi, onları risk içeren davranışlara iten sebeplerin başında gelir. Yasal boşlukları kullanarak mevduat toplamının yanı sıra kredi vermekte de riskli davranabilmektedirler.

Mâli sektör üzerinde yeterli denetimin olmaması, finansal riskleri değerlendirecek ve erken uyarıda bulunacak mekanizmaların eksikliği, finansal sistemin yeterince şeffaf olmaması, bankacıların kredi açmada ve kriz yönetiminde tecrübesiz olmaları finansal krize girişi ve krizin yayılmasını kolaylaştırır. Finansal risklere açık olan bankacılık işlemlerini ve riskleri değerlendirerek zamanında uyarı ve müdahale

edecek mekanizmaların eksikliği finansal krizin girişini kolaylaştırır. (Sivaslıgil, 1999:34).

Türk bankacılığında denetim eksikliğinin sektör üzerindeki olumsuz etkisi özellikle 2001 yılı krizi ardından hissedilmiştir. Banka denetimlerinin sıklığı ve raporların dikkate alınması, ileride ortaya çıkabilecek olası olumsuzlukların önceden belirlenerek gerekli önlemlerin alınmasında çok önemlidir. Uzun yıllar Türk bankacılık sektörü aktif bir denetim mekanizmasının olmayışının eksikliğini yaşamıştır. 2001 yılı krizi bu konunun öneminin anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Özellikle yüksek kamu bankası görev zararları ve 2001 krizi sonrası bazı banka yönetimlerini TMSF'ye geçmesi bu sektörde ciddi bir denetim eksikliği olduğunu göstermiştir. (Toprak ve Demir, 2003:11). Zaten 2001 yılından itibaren de Hazine kontrolünde olan banka denetimi ayrı ve özerk bir kurum olan BDDK'ya devredilmiştir.

3.5. YÖNETİM HATALARI

Bankalar varlıklarını devam ettirebilmek ve karlılıklarını sağlayabilmek için; hızlı ve doğru kararlar alabilen iyi ve tecrübeli yöneticiler tarafından yönetilmelidir. Mâli piyasaları iyi görebilen ve analiz eden, profesyonel yönetim bankanın geleceğidir.

Türkiye'de bankacılık aktif kıymetlerinin büyük bölümü devlet bankalarının elindedir. Çoğu kez kamu bankaları, ekonomideki bazı sektörleri kredileriyle finanse etmekte olduğu gibi burada kredinin geri dönüşümü ve müşteri ayırımına bakılmamaktadır. Bu tür bankalar kâr etmekten çok devletin zor durumdaki sanayi kollarını sübvans etmek durumunda kalırlar. Kamusal otorite sadece devlet bankalarına değil özel bankalara da müdahale edebilmektedir. İşte bu durumda da kamu otoritesinden kaynaklanan yönetim hataları devreye girmekte ve bankacılık sektöründe olumsuzluklar yaratabilmektedir. Türkiye'de 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerde yönetim hatalarına bağlı olarak bazı bankaların TMSF'ye devredildiği yada işlemlerine son verildiği görülmüştür. Kamu bankalarının ise hükümetlere bağlı olarak gerçekleşen uygulamalarında, görev

zararlarının arttığı görülmüştür. Yaşanan bu gelişmeler, bankaların profesyonelce yönetilmelerinin ne kadar önemli olduğunu göstermiştir.

3.6. MEVDUATA YÜKSEK GÜVENCELER VERİLMESİ

Devletin bankacılık kesimine müdahale araçlarından biri de mevduat sigortasıdır. Mevduat sigorta sisteminin bulunmaması sisteme karşı bir güvensizlik yaratabilir. Tam güvenin sağlanmış olması ise mevduat sahiplerini banka seçiminde, banka sahip ve yöneticilerinin davranışlarını izlemede özensiz hale getirir.

Kriz dönemlerinde birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de 1994 krizinin ardından mevduat sigortası sınırsız hale getirilmiştir. Mevduatlara tam güvence getirilmesi bankacılık ve tüm ekonomiye zarar vermiştir. Bu durum özellikle bankaların riskli alanlara yönelmesini teşvik etmiş ve piyasa disiplini bozmuştur. Bir süre sonra mevduatlara verilen yüksek faiz kredilere de yansımış ve reel sektörün fon maliyeti yükselmiştir. Ayrıca yüksek güvence, beraberinde ahlâki rizikoyu da arttırmıştır. (Boyacıoğlu, 2003:527). Bu nedenle sınırsız garanti ancak kriz dönemlerinde geçici süre ile uygulanmalı ve bu garantinin kaldırılmasında zamanlama iyi yapılarak başka krizlere neden olmasına izin verilmemelidir. (Karacan,1999:..82).

Bazen de bankalara hücumların engellenmesi için mevduat sigorta kapsamının artırıldığı görülebilmektedir. (Uyar,2003:61). Bu durumda banka yönetimine de bağlı olarak, rahat davranma ya da uygulamanın kötüye kullanılması problemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle 1994 krizi sonrasında bazı banka yönetimlerinde bu durum ortaya çıkmış ve daha sonra bu bankaların yönetimi TMSF'ye geçmiştir.

3.7. İŞTİRAKLERE KULLANDIRILAN KREDİLER

Bankalar iştirakleri olduğu firmalara kolaylıkla fon aktarmakta ve kredi kullandırmaktadırlar. Ancak bu firmaların mali sıkıntılara düşmeleri veya başarısız olmaları durumunda bankaları da sıkıntıya sokacakları gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Bu durumda bir bankanın iflası, sistemi de çıkmaza sokacağından, iştirakçilere kredi verilmesi konusunda sınırlamalar getirilmesi gerekir. (Uyar, 2003:62).

Türk özel sektör bankacılığında holding bankalarının fazlalığı özellikle kötü yönetimle birleşince, banka kaynaklarının etkin olmasa bile kendi kuruluşlarına kullandırılabilmesine olanak sağlamıştır. Özellikle 2001 yılı krizinin ardından işlemleri Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilen bankaların bazılarında söylediğimiz bu problem yaşanmıştır. Benzer bir problem, kamu bankalarının yine kamu kuruluşlarına verdikleri kredilerin geri dönmemesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bu bankaların görev zararları hızla artmıştır. Sonuç olarak iştiraklere kullanılacak krediler için de, diğer kuruluşlardan istenen şartların sağlanıp sağlanmadığı dikkate alınmalıdır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'de holding bankacılığı önemli bir sorun olarak görünmektedir.

3.8.KAYNAK VE İŞLEM MALİYETİNİN YÜKSEKLİĞİ

Bankacılık sektörünün en önemli fon kaynağı mevduatlardır. Uzun yıllardır mevduat faizlerinin enflasyon oranıyla paralellik göstermesi, mevduat maliyetlerini arttırmıştır. Sektörde karşılaşılan diğer sorunlar da, toplam disponibilibite ve mevduat munzam karşılığı ayırma zorunluluğu ve T.M.S.F. primlerinin yüksekliğidir. Ayrıca Banka Sigorta Muameleleri Vergisi , Kaynak Kullanım Destekleme Fonu Primleri, Vergi yükleri ve diğer giderler kaynak maliyetini yükselten öteki unsurlardır. İşletme maliyetleri de yüksek kaynak maliyetleri içerisinde yer almaktadır. (Yıldırım 2003: 8-9).

3.9. TEKNOLOJİK GELİŞMELER

Son yıllarda bankacılık sektöründe otomasyon alanında hızlı gelişmeler kaydedilmiştir. Özellikle bankalar, internet ve telefon bankacılığı ile müşterilerine 24 saat hizmet verebilme konusunda teknoloji yatırımlarını hızlandırmışlardır. İnternet Bankacılığı ile birlikte banka şubelerinin bilgisayar ağı ile donatılması ve

ATM sayısındaki hızlı artışlar, sektördeki maliyetlerin yükselmesine neden olmuştur. Özellikle 2000’ler sonrası ülkemiz bankacılığında teknoloji kullanımında artan bir yoğunluk yaşanmaktadır. Bankalar uzun süredir müşterilerin hizmetinde olan ATM, POS, telefon ve bilgisayar bankacılığı gibi klasik teknolojik ürünlerini yeni ürünlerle ve yeni hizmet anlayışları ile hızla zenginleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu doğrultuda, tüm bankaların vizyonunda elektronik bankacılık kavramı ilk sıralarda yer almaktadır. (Yıldırım, 2003:9). Teknoloji alanında yaşanan bu önemli gelişmelerde kamu bankaları özel sektör bankalarının gerisinde kalmışlardır. Yeni teknolojilerin takibi ve sektörde kullanımı yeni maliyetler getirse de, Türkiye’de özellikle özel sektör bankaları bu aşamada önemli gelişmeler kaydetmiştir. Tabi bu hizmetin güvenilir ve kesintisiz olarak sunulması da diğer bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

IV. BÖLÜM

4. BANKACILIK SEKTÖRÜ SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK DÜZENLEMELER

Son 20 yıl içinde görülen bankacılık ağırlıklı, mâli sektör krizleri mâli sektör düzenleme, denetim ve gözetim sistemlerinin yeniden gözden geçirilmesi veya yeni sistemler ve düzenleyici kurumların oluşmasına neden olmuştur.

Türk mâli sistemi içinde bankacılık sektörü çok büyük öneme haizdir. Bankacılık sektörünün sorunlara çözüm yaklaşımı; ülke ekonomisi açısından ciddi tehditlerin yanı sıra, fırsatlar imkanı da getirmektedir. Zira bankacılık sektörü, devlet sektörlerinin tamamını olduğu kadar, bireylere indirgenecek kadar tüm kesimlere hitap etmektedir.

2000’li yıllarda finans sektörü önemli bir değişim süreci yaşamıştır. Bu değişimi zorlayan etkenlerin başında ise, küreselleşme akımı ve teknolojik gelişmeler ön plandadır. Piyasaların liberizasyonu, küreselleşmeyi artırmakta ve dünya tek bir piyasa olgusuna doğru gitmektedir. Küreselleşme, finansal kurumlar için rekabeti arttırıp kâr marjlarını daraltınca, finansal kurumlar, yapılarını yeniden gözden geçirme zorunluluğu yaşamışlardır. (TBB, 2000:10).

Bankaların işlevlerini yerine getirirken ülkenin istikrarsız makroekonomik şartlarından, uluslararası olumsuz gelişmelerden ve yetersiz serbest piyasa koşullarından, olumsuz yönde etkilendikleri ve işlevlerini yerine getirmede sorunla karşılaştıkları sık yaşanan deneyimlerdir. Her türlü olumsuz şartta dahi, bankaların disiplin içinde işlevlerini yerine getirmesi, etkin denetim ve düzenlemelerin varlığı sayesinde mümkün olabilecektir. (Bakdur, Eylül 2003:.4).

Son 10 yıllık dönemde temel makro ekonomik göstergelerde esas olarak analiz yapıldığında, ekonomimizin performansının iyi olmadığı görülmüştür. Enflasyon

çok yüksek olup, büyüme istikrarsızdır. Kamu açıkları büyümüş, işsizlik çok artmıştır.

Ekonomik büyümenin finansmanı için gerekli mâli kaynaklar çoğaltılamamıştır. Büyüme yurt dışından bulunabilecek kaynağa bağlı kalmıştır. Kaynakların vadelerinin çok kısa olması ve reel faizlerinin çok yüksek olması gibi unsurlar, makro dengesizlikler yaratmıştır. Başlangıçta sınırlı ülkelerde yaşanan krizler, 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren birçok ülkelerde etkisini gösterip istikrarsızlığa neden olunca, gelişmiş ülkeler ve uluslararası kuruluşlar bir araya gelerek çözüm arayışına girmişlerdir.

Ulusal mâli sistemlerin güçlendirilmesi kapsamında, gelişmekte olan ülkelerin en önemli mâli kuruluşlarını oluşturan bankaların, yeniden yapılandırılması, ortak çözüm önerisi olmuştur. (Özince , Temmuz 2003:2).

Sağlıklı bir mâli sistemin unsurlarından birisi olan bankacılık, para ve sermaye piyasalarında istikrar ve güvenin sağlanmasında en önemli öğedir. Bir ülkede bankacılık sektörünün zayıflığı ulusal ve uluslararası planda mâli istikrarı tehdit edebilmektedir. Bu nedenle, özellikle mâli sistemin en önemli kurumları olan bankalar üzerinde etkin bir gözetimin sağlanması gereği, uluslararası çalışmaları ve bu alanda uluslararası kriterler geliştirilmesini teşvik etmektedir. Bu çerçevede, ülkemiz bankacılık sektörünün uluslararası standartlara uygunluğunun sağlanması amacıyla 18.06.1999 tarihinde 4389 sayılı Bankalar Kanunu kabul edilmiştir. Bu Kanunla, bankaların denetim ve gözetiminden sorumlu, uygulamayı denetlemek, sonuçlandırmak ve tasarrufların güvence altına alınmasını temin etmekle görevli, siyasi otoriteden bağımsız karar alma yetkisine ve idarî ve mâli özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliğine haiz, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kurulmuştur. Ayrıca bankacılık sektörümüzün bankacılığa ilişkin Avrupa Birliği direktiflerine bütünüyle uyumlu hale getirilmesi ve konsolide denetim ilkelerine ilişkin daha açık ve kapsamlı düzenlemeler yapılması gereğinden hareketle Bankacılık Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapan 4491 sayılı Kanun çıkartılmıştır. (BDDK,2001:6).

Bankacılık sektörünün sorunlarına kalıcı çözümler getirilmesi ve bankaların daha sağlıklı bir ortamda büyümelerinin sağlanması amacıyla 15 Mayıs 2001 tarihinde uygulamaya konulan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”yla; sürecin açık, nesnel kurallara ve bir takvime bağlanması, programdan yararlanacak tüm bankalara eşit ve âdil davranılması, sürecin her aşamasının kamuoyunun bilgisi dahilinde ve saydam bir şekilde yürütülmesi, banka ortaklarının sermaye artırımına yönlendirilmesi, ekonomik olarak anlamlı bulunan devir ve birleşmelerin teşvik edilmesi, hızlı müdahale ve sınırlı/kontrollü kaynak sağlanması suretiyle yeniden yapılandırma maliyetinin sınırlandırılması ve aktarılan kamu kaynağının güvence altına alınması suretiyle muhtemel ahlâki istismarların önüne geçilmesi esas alınmıştır. (BDDK, Haziran 2002:2).

2001 sonrası dönemde bankacılık sektörü, ekonomide kaydedilen iyileşmenin ve olumlu bekleyişlerin de etkisiyle krizin yaralarını sarmaya başlamıştır. (TBB, 2006:3).

2001 yılında yaşanan çok zor bir dönemin sonrasında Türkiye ekonomisi, 2002 yılında yeniden toparlanmaya başlamıştır. Mal ve hizmet piyasaları, para ve sermaye piyasalarında sağlanan görece istikrarla olumlu yönde etkilenmiş, enflasyon düşmüş, üretim artmıştır. Banka sektöründe kur riski azalmış, câri dengede iyileşme olmuş, portföye tercihli döviz talebi yavaşlamış ve döviz arz fazlası ortaya çıkmıştır. Türk Lirası cinsinden yatırım araçlarına talep artmış, yılın ilk yarısında faiz oranlarında 20 puana yakın düşüş olmuştur. Siyasi alanda yaşanan sorunlar ve gelen erken seçim kararı nedeniyle ekonomik program öngörüldüğü gibi uygulanamamış, yapısal tedbirler ertelenmiş, mâli disiplin yeterince sağlanamamıştır. Siyasi alanda yaşanan bu gelişmeler beklentileri ve ekonomik davranışları olumsuz yönde etkilemiştir. Kasım 2002’de yapılan seçimlerle bir partinin tek başına hükümeti kurabilmesi, beklentileri olumlu yönde etkilerken, Irak’taki gelişmeler ve ardından gelen sıcak savaş nedeniyle bu olumlu hava da kısa süreli olmuştur. Sıcak savaşın beklenenden daha kısa sürede bitmesiyle birlikte piyasalarda, Nisan 2003 tarihinden itibaren yeniden olumlu gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Mâli disiplini ve yapısal

değişimi öngören programın uygulanması yönündeki kararlılık da bu sürece pozitif bir katkı sağlamıştır. (Özince, TBB Mayıs 2003 :1-2).

Türk ekonomisi 2003 yılından itibaren iyileşen ekonomik göstergeleriyle yerli ve yabancı uzmanları şaşırtmıştır. Zira Kasım 2000 ve 2001 krizini yaşayan ve büyümesi %9,6 küçülme ile dibe vurmuş hasta bir ekonominin kendisini toparlayarak, 2001 itibariyle enflasyonun %68'lerden %10'ların altına ve faizlerin de %13'lere kadar düşürmeyi başarmış ve güven duyulan bir ekonomi haline gelmiştir. (Kır, 2005:1).

Türk bankacılık sektörü, 2004 yılı ilk yarısında genel olarak yurtiçi ekonomik ve siyasal ortamda sağlanan istikrar çerçevesinde büyümeye devam etmiştir. Bu dönemde diğer gelişmekte olan piyasalardan ayrı olarak, uluslararası piyasalardan Türkiye ekonomisinin performansına bağlı olarak, sermaye girişinin sürekliliği korunurken, yurtiçi talepteki artış bankacılık sektörünün aracılık fonksiyonunu geliştirmesine katkıda bulunmuştur. (BDDK, 2004:33).

Yukarıdaki bilgilerden sonra, bu bölümde bankacılık sektörünün sorunlarının çözümüne yönelik olarak özellikle uygulamaya konulan bankacılığın yeniden yapılandırılması süreci, bu süreçte aktif görev üstlenen BDDK ve TMSF, AB'ye uyumda uyulması gereken BASEL kuralları dikkate alınmış, mevzuat ve yasal düzenlemelere kısmen değinilerek bölümün kanun metinleri içinde boğulması önlenmiştir.

4.1. YENİDEN YAPILANDIRMA

Dünya ekonomisinde ve Türkiye'de yaşanan gelişmeler, ulusal ve uluslararası piyasalardaki istikrar ortamının ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermiştir. Güçlü bir mâli sistem, güçlü mâli kuruluşların varlığını gerektirmekte, bu güç artışı ise istikrarlı bir ekonomik ortamda gelişme göstermektedir.

Bu nedenle, bankaların mâli yapılarının iyileştirilmesi, yeniden yapılandırılması 2000’li yılların başlarında büyük önem arz etmektedir.

Türkiye’de ekonomik yeniden yapılandırmanın temel unsurlarından en mühimi bankacılık sisteminin güçlendirilmesi, mâli sistemin büyütülmesi ve derinliğinin artırılmasıdır.

Bankacılığın yeniden yapılandırılması açısından çok gerekli olan sağlıklı ekonomik ortamın yaratılması maksadıyla; istikrar içinde bir büyümenin gerçekleştirilmesi, enflasyonun düşürülmesi, piyasa ekonomisi koşullarının güçlendirilmesi, kamu açıklarının aşağıya çekilmesi gerekmektedir. (Özince, Temmuz 2002:3)

Kur rejiminin değişmesi nedeniyle ortaya çıkan istikrarsızlık ve güven bunalımını ortadan kaldırmak, ekonominin yeniden yapılandırılmasına altyapı oluşturmak maksadıyla “Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” konulmuştur.

Bu programın temel unsuru bankacılık sektörünün, yapısal sorunlarını kalıcı bir şekilde çözmek, sistemi sağlıklı ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturmak amacıyla, yeniden yapılandırma olarak belirlenmiştir.

Yeniden yapılandırma programı; kamu, özel ve fondaki bankaların, mâli ve operasyonel yapısının güçlendirilmesine dönük uygulamalar ile bankacılık sektöründe gözetim ve denetim etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemeleri ihtiva etmektedir. (BDDK, 2001:9-13).

Türkiye Şubat 2001’de Cumhuriyet tarihinde en derin ekonomik krizini yaşamıştır. Kriz sonrasında hem krizin yarattığı olumsuz etkenlerin giderilmesi hem de uluslar arası piyasalarda yaşanan gelişmelere uyumun sağlanması için tüm sektörlerde yeniden yapılanma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. (Erdönmez, 2003/47:52)

Bu belirsizlik ortamında, birçok firma faaliyet ve yatırımlarını ciddi şekilde azaltmış, çoğunluğu ödeme güçlüğüne düşmüştür. Söz konusu gelişmelere bağlı olarak, bankacılık sektörünün takipteki kredilerinin, toplam kredilerine oranı 2000 yılı sonu itibariyle %10,2 iken bu oran 2002 Mayıs sonu itibariyle % 16,8'e yükselmiştir. (Erdönmez, 2002/41:9).

Tablo 4.1: Türk Bankacılık Sektörü Kredi Büyüklüğü

Dönemler	Toplam Krediler (Milyar Dolar)	Takipteki Krediler (Milyar Dolar)	Takipteki Krediler/Toplam Krediler (Yüzde)
Aralık 1999	36	3,4	9,4
Aralık 2000	45	4,6	10,2
Aralık 2001	27	4,5	16,7
Mayıs 2002	28	4,7	16,8

Kaynak : TCMB ve Erdönmez, Bankacılar 2002/41:9'dan derlenmiştir.

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik alınan önlemler mâli, operasyonel ve yapısal olarak üç bölümde incelenebilir. Merkez Bankası'nın likidite desteği, yeni sermaye enjeksiyonu, faiz oranlarının düşürülmesi gibi önlemler içeren mâli önlemler, kredi zararlarının milli gelirin %02,5'inden daha az olduğu durumlarda başarılı sonuç verirken, zararın daha yüksek olduğu durumlarda, zorunlu aktiflerin yönetimi ve borçların yeniden yapılandırılması gibi yapısal önlemlere başvurulmaktadır. Yapısal önlemlerin şeffaflık, daha açık mâli piyasalar, daha etkin düzenlemeler ve bağımsız yargı süreci gibi tamamlayıcı adımlarla desteklenmesi gerekmektedir. (Bankacılar, 2001/36:39).

Mâli yapıları bozulmuş ve yükümlülüklerini karşılayamayacak durumda olan bankalarla ilgili olarak, düzenleyici ve denetleyici otoritenin inisiyatif alıp sorunlu bankalarla ilgili bir karar vermesi gerekir ki, bu da politik bir risk almaktır.

Bu bankalara likidite desteği sağlamak, düzenleyici ve denetleyici otorite arasında, karşılıklı bağımlılık ilişkisi doğurur. Bankaların likit kalmaları için daha fazla destek ve likidite sağlanması, bu bankaların kapatılması veya el konulmasını zorlaştırır.

Banka sahipleri hem sağladıkları sermaye desteği, hem de faiz yarışı ile topladıkları mevduatlar ile kumar oynamaya devam ederler. Zararları giderek yükselen bu bankalar, yükümlülüklerini yerine getirmeyen, ancak ilgili otoritenin desteği ile açık tutulan “Zombi Bankalar” haline gelirler. (Esen, 2005:6).

Sorunlu bankalar, bankacılık sektörünü sıkıntılara sokunca, Merkez Bankası tüm bankaların, rezerv karşılıklarının azaltılması, reeskont kredileri, açık piyasa işlemleri, repo ve ters repo aracılığıyla likidite desteği sağlar. (Esen, 2005:5-6).

Bankaların yeniden yapılandırılmasında, finansal, operasyonel ve yapısal araçların kullanılması öngörülmektedir. Finansal araçlar acil sorunlara hitap etmekte ve bankalara doğrudan mâli transferleri öngörmektedir.

Operasyonel araçlar, yönetim, banka etkinliği ve karlılığına odaklanmakta olup, yapısal araçlar ise sektörel düzeyde sorunların temel nedenlerini ele almaktadır. (Boyacıoğlu, 2003:530).

Tablo 4.2: Sistemik Banka Yeniden Yapılandırılmasında Kullanılan Yöntemler

Yöntemler	Örnekleri
Mâli	Merkez Bankası Likidite Desteği
Bankalara acil mâli desteğin sağlanması	Devlet garantileri Devlet desteği(tahvil,kredi,bağış vb) Özel Hisse senedi ve tahvil enjeksiyonu
Operasyonel	
Yönetim ve etkinliğin geliştirilmesi	Ek Sermaye Yeni yönetim Daha etkin personel kadrosu Güçlü Yabancı bankaların sisteme Girmesine izin verilmesi
Yapısal	Tasfiye
Rekabetin yeniden sağlanması	Birleşme/ayrılma ve küçülme Aktif yönetim; borç yeniden yapılandırılması Özelleştirme Kurumların yeniden yapılandırılması

Kaynak: Bankacılar, 2001/36:39

Yukarıdaki görüş ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, sorunlu ve mâli yapıları bozulmuş bankalar sektörüne, kamusal otorite 3 şekilde müdahale etmektedir.

Birincisi, bankaların kapatılarak tasfiye edilmesidir. Bu yöntem belirsizliği azaltmadığı gibi, krizi de derinleştirebilir. 1997’de Endonezya’da 16 bankanın kapatılması, diğer bankalara da güveni azalttığından, bankacılık sisteminden önemli miktarda mevduatın çekilmesine yol açmıştır. Kriz sırasında Kazakistan’da banka sayısı 204’ten 71’e, Gürcistan’da 226’dan 43’e düşmüştür. (Esen, 2005:6).

İkinci kamusal müdahale, sermaye desteği ile bankaların mâli yapılarının iyileştirilmesidir. Üçüncü müdahale aracı ise, bir varlık şirketi aracılığıyla banka varlıklarının iyileştirilmesidir. Bunlar dışında, banka birleşmelerinin teşviki, kamu mevduatlarının güçlü bankalardan, zayıf bankalara aktarılması da, sisteme uygulanan yöntemlerdir. “Bankacılık Yapılandırma Programlarının” son aşaması gözetim ve denetimin etkinliğini artırmak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturmak amaçlı kurumsal ve yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesidir. (Esen, 2005:6-7).

2001 yılında 23 katrilyon tutarında özel tertip tahvil verilmek suretiyle, bu bankaların görev zararı alacakları ve bu zararlara tahakkuk etmiş faiz tutarlarının tamamı tasfiye edilmiştir. (Boyacıoğlu, 2003:531).

BDDK’ya göre “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma” mâliyeti 47,2 milyar dolar’dır. (BDDK, 2003: 8).

“Yeniden Yapılandırma” sürecinde görev zararları da dahil olmak üzere kamu bankaları için 21,9 milyar dolar, TMSF’ye devredilen bankalar için 17,3 milyar dolar olmak üzere toplam 39,3 milyar dolar kamu mâliyesine yük getirmiştir. Buna karşılık TMSF gelirlerinde 5,2 milyar dolarlık sermaye desteği sağlanmıştır. (Aktaş ve diğerleri, 2005:300)

Görev zararlarının zamanında ödenmesi, ekonomik etkinliğe ters düşen müdahaleler, asli fonksiyonların dışında verilen görevler ve yönetimdeki zayıflıklar sonucunda, kamu bankalarının mâli bünyeleri önemli ölçüde bozulmuştur. Kamu bankalarının mâli bünyeleri 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan finansal krizlerin ardından daha da kötüleşmiştir. Nitekim, Mayıs 2001’de uygulamaya konulan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” öncesinde kamu bankalarının finansal yapısı ve piyasalar üzerindeki etkilerine ilişkin değerlendirmeler bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

Kamu bankalarının; donuk aktif niteliğinde olan görev zararlarının bilanço büyüklüğüne oranı 2000 yıl sonu itibariyle yüzde 50’ye ulaşmıştır. Bankacılık sektörünün toplam mevduatı içindeki payı yüzde 40 iken, krediler içindeki payı yüzde 25 seviyesinde kalmıştır. Ayrıca, kredilerin önemli bir bölümü şüpheli alacak haline dönüşürken, bu kredilere yeterli karşılık ayrılmamıştır Piyasalardan 8,5 katrilyon lirası özel bankalara ve müşterilere olmak üzere toplam 14,0 katrilyon lira gecelik borçlanmakta olması, piyasalarda faiz oranlarının yüksek seviyelerde seyretmesine yol açmıştır .Görev zararları nedeniyle önemli bir sermaye açığı ortaya çıkmıştır. (TBB, 2004:11).

Operasyonel açıdan rasyonel olmayan sayıda şube ve personel ile faaliyet göstermeleri önemli operasyonel zararlar yaratmıştır.

Sonuç olarak, kamu bankaları bankacılık işlevini yerine getiremez hale gelmiştir. Bu sorunların çözülmesi amacıyla, “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” çerçevesinde kamu bankalarının yeniden yapılandırılması çalışmaları başlatılmıştır.

Kasım ve şubat krizlerinin de etkisiyle mâli bünyeleri ve kârlılık performansları kötüleşen bankaları daha sağlıklı bir yapıya kavuşturabilmek amacıyla, 2001 yılının Mayıs ayında “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” uygulamaya konulmuştur. Programın temel unsurları:

- Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması,
- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen bankaların çözümlenmesi,
- Özel bankacılık sisteminin daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- Gözetim ve denetim çerçevesinin güçlendirilmesi ve sektörde etkinliğin artırılmasıdır.

4.1.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Hazine kamu bankalarının sermayelerini güçlendirmiş, görev zararı alacakları ve bunlara tahakkuk ettirilmiş faizleri özel tertip tahvil ihraç ederek ödemiştir.

Kamu bankalarının kısa vadeli yükümlülükleri tasfiye edilmiş, mevduat faizleri piyasa koşullarına uygun hale getirilmiş, vade ve likidite riskleri daha iyi yönetilebilir hale gelmiştir. Kamu bankalarının operasyonel yeniden yapılandırılması çerçevesinde, Emlâk Bankası Ziraat Bankası'na devredilmiş, faaliyetlerin etkinlik ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda yürütülmesi esas alınmış ve şube ve personel sayısı rasyonel seviyelere düşürülmüştür.

4.1.2. TMSF'ye Devredilen Bankaların Yeniden Yapılandırılması

1997 yılından bugüne kadar 20 banka TMSF'ye devredilmiştir. Uluslararası deneyimler ışığında “çok kısa bir süre” olarak nitelendirilebilecek bir zaman diliminde, bu bankalar yeniden yapılandırılarak birleştirme, satış veya doğrudan tasfiye gibi yöntemlerle tasfiye edilmiştir.

Sadece, geçiş bankası olarak kullanılmakta olan “Bayındırbank” ile satış sürecinde olan Pamukbank TMSF bünyesine alınmıştır. Son dönemde TMSF bünyesinde sadece Bayındırbank bulunmaktadır.

Devir tarihleri ile 2003 yılı Mart ayı arasındaki dönemde, takipteki alacaklardan ve geri ödeme planına bağlanan alacaklardan yapılan tahsilatlar, iştirak ve gayrimenkul satışlarından ve banka satışlarından elde edilen gelirlerin toplamı 1,7 milyar dolar

seviyesindedir (BDDK, 2003:16). Son dönemde ise bu rakam yaklaşık 7 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. (www.tmsf.org.tr).

TMSF, alacakların tahsili, kamu haklarının korunması ve sorumluların cezalandırılması için yoğun bir hukuk mücadelesi sürdürmektedir.

Bankalar Kanunu ile açılacak hukuk davaları için görevlendirilen 1 numaralı İstanbul Asliye Ticaret Mahkemesinin ağır bir iş yükü altında kalması ve bankacılık dışındaki davalara da bakmak durumunda bulunması yeterli sonuç elde edilmesini engelleyen önemli bir faktördür.

Bunlara ilaveten, davaların uzun sürmesi için davalıların başvurdukları yöntemler de hukuki süreçte önemli sıkıntılar ortaya çıkarmaktadır.

4.1.3. Özel Sermayeli Bankaların Yeniden Yapılandırılması

Özel sermayeli bankaların kendi kaynakları ile sermaye yapılarını güçlendirmeleri ve piyasa risklerini sınırlandırmalarına ağırlık verilmiştir. Bu çerçevede 2001-2002 yıllarında 3 katrilyon liralık (2,4 milyar dolar) sermaye artışı yapılmıştır.

Haziran 2001’de gerçekleştirilen iç borç takası ile özel sermayeli bankaların yabancı para açık pozisyonları önemli ölçüde kapanmış, değişken faizli, döviz endeksli ve döviz cinsinden iç borçlanmaya ağırlık verilmesiyle birlikte, kur riskinin yanı sıra bankaların faiz riski de düşmüştür.

“Özel Bankaların Sermayelerinin Güçlendirilmesi Programı” sonucunda sermaye yetersizliği tespit edilen bankalarla ilgili gerekli önlemler alınmış, özel bankaların bilançoları enflasyon muhasebesi de uygulanmak suretiyle daha şeffaf hale getirilmiş ve sermaye yapıları güçlendirilmiştir.

Sorunlu aktiflerin çözümünü hızlandırıcı mekanizmaların hayata geçirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda 2003 Mart sonu itibariyle, “İstanbul

Yaklaşımı” çerçevesinde 135 adet firmaya ait 3,8 milyar dolar tutarındaki borç yeniden yapılandırılmıştır.

4.1.4. Yeniden Yapılandırmaya İlişkin Sonuçlar

Kamu bankalarının finansal operasyonel yeniden yapılandırılmasının olumlu sonuçları kârlılık performansına yansımıştır. 2001 yılı Nisan ayı itibariyle 1.338 trilyon lira zarar beyan eden kamu bankaları, 2002 Aralık sonu itibariyle ise Ziraat Bankası’nın 953 trilyon, Halk Bankası’nın 814 trilyon lira kâr elde etmesiyle toplam 1.767 trilyon lira kâr etmiştir. (BDDK, Gelişme Raporu Nisan 2003:9-16).

Tablo 4.3: Bankacılık Sistemi Finansal Yeniden Yapılandırma Maliyeti
(Milyar USD)

Kamu Bankalarına Aktarılan Kaynaklar	21.9
Görev zararları için oluşan borç	19.2
Nakit sermaye desteği	2.5
Nakit dışı sermaye desteği	0,2
TMSF Bankaları için aktarılan kaynaklar	22.5
Kamu sektöründen aktarılan kaynaklar	17.3
TMSF gelirleriyle yapılan mevduat ve aktarılan kaynak	5.2
Özel Sektörden Aktarılan Kaynak	7.9
Özel sektör bankaları tarafından aktarılan kaynaklar	2.7
(TMSF’den aktarılan kaynaklar)	(5.2)
TOPLAM	47.2

Kaynak: BDDK; Aktaş ve diğerleri, 2005:304

GSYİH’nin %30’unu aşan bu mâliyetin yüksekliğini göstermek bakımından diğer ülkelerde banka yapılandırma mâliyetleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.4: Diğer Ülkelerle Karşılaştırmalı Banka Yapılandırmalarının Mâliyeti
(GSYİH'nın yüzdesi)

Endonezya	1997	52.3	ABD	1984-1991	2.1
Tayland	1997	34.8	Rusya		0
Şili	1981-83	33.5	İsveç	1991	0
Türkiye	2000	30.5	Bulgaristan	1994-1997	41.6
Kore	1997	23.1	Çek Cum	1991-1993	25.4
Ekvator	1998-2001	21.7	Polonya	1992-95	7.4
Meksika	1994-1995	19.3	Japonya	1992-98	8
Venezuela	1994-1995	12.4	İspanya	1977-85	16.8
Finlandiya	1991-1993	11.2	Norveç	1988-92	8
Malezya	1997	4			

Kaynak: IMF, 2003; Esen ,2005/1-1:13

Türkiye'deki bankacılık yapılandırma programı dünya ekonomisinde son dönemde gerçekleştirilen mâliyeti en yüksek programlardan birisi olmuştur. (Esen, 2005/1-1: 12).

4.2. BANKACILIK SEKTÖRÜNE YÖNELİK KURUMLAR

Çalışmamızın üçüncü bölümünde belirttiğimiz Türk bankacılık sektörünün sorunlarının azaltılması ya da çözümüne yönelik olarak faaliyet gösteren kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlar sektöre yönelik yasal düzenlemeler, denetimler ve uygulamalarla bahsi geçen sorunların ya hiç oluşmaması ya da ortaya çıkmadan önce öngörülebilmesi amacıyla sektörün işleyişine müdahalede bulunurlar. Aşağıda sektörde yer alan bu iki kurum incelenmiştir⁴.

⁴ Bu kurumlara ait bilgiler çoğunlukla internet sayfalarında yer alan bilgilerden elde edilmiştir.

4.2.1. Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu (BDDK)

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 3 üncü maddesinin (1) numaralı fıkrası uyarınca, söz konusu kanun ve ilgili diğer mevzuatın, anılan kanunda gösterilen yetkiler çerçevesinde, düzenlemeler de yapılmak suretiyle uygulanmasını sağlamak, uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmak, tasarrufların güvence altına alınmasını temin etmek ve kanunla verilen diğer görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak üzere 23 Haziran 1999 tarihinde, kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve mâli özerkliğe sahip olarak kurulmuş olup, 31.08.2000 tarihinde faaliyete geçmiş bulunmaktadır. (23.6.1999-23734 say.Res.Gaz.).

Kurum, tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamakla yükümlü ve yetkili kılınmıştır.

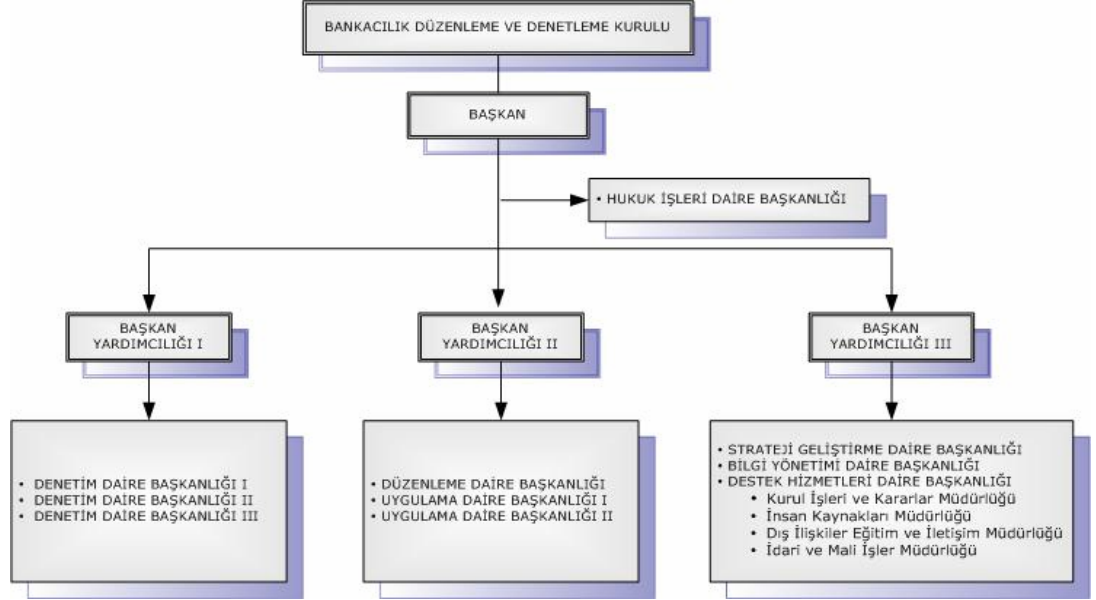
Finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usûl ve esasları düzenleyen yeni 5411 sayılı Bankacılık Kanununa⁵ istinaden çıkarılan, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Teşkilat Yönetmeliği⁶ hükümlerine göre, kurum; kanun ve ilgili mevzuatla öngörülen görevleri yerine getirmek üzere kurulan, idarî ve mâli özerkliğe sahip bir kamu tüzel kişisidir.

Kurum başkan ve üyelerden müteşekkil kurul ve başkana bağlı olarak faaliyetlerini yürüten başkanlıktan oluşur. Kurul başkanı kurumun da başkanıdır.

⁵ 5411 sayılı kanun 1.11.2005 ve 25983 sayılı Resmi Gazetenin mükerrer sayısında yayınlanarak, 1.11.2005'te yürürlüğe girmiştir.

⁶ BDDK Teşkilat Yönetmeliği 31.12.2005 gün 26040 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış ve 1.1.2006'da yürürlüğe konmuş olup Karar Sayısı 2005/9859'dur.

Şekil 4.1: BDDK Teşkilat Şeması

Kaynak: www.bddk.org.tr/turkce/kurumbilgileri/bddk/merkez_teskilat.htm

Kurumun merkezi Ankara'dadır. Kurum, kurulca uygun görülecek başkan yardımcısı ve/veya daire başkanının temsilciliğinde ve idaresinde İstanbul'da temsilcilik açabilir. Ayrıca kurumun düzenlemekle görevli olduğu alanın yoğun olduğu illerde sayısı ikiye geçmemek kaydıyla Bakanlar Kurulu Kararıyla temsilcilik açabilir.

Kurum kanunla ve ilgili diğer mevzuatla kendisine verilen düzenleme ve denetlemeyle ilgili görev ve yetkileri kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır. Kurumun kararları yerindelik denetimine tabi tutulamaz. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi kurumun kararlarını etkilemek amacıyla emir ve talimat veremez.

Kurum kanunda ve 5018 sayılı Kamu Mâli Yönetimi ve Kontrol Kanununda belirtilen usûl ve esaslar çerçevesinde mâli kaynaklarını görev ve yetkilerinin gerektirdiği ölçüde, kendi bütçesinde belirlenen usûl ve esaslar dahilinde serbestçe kullanır.

Kurum, kanun ve ilgili diğer mevzuatın verdiği yetkiler çerçevesinde:

Tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamak,

Bankalar ve finansal holding şirketleri ile diğer kanunlarda ve ilgili mevzuatta yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin; kuruluş ve faaliyetlerini, yönetim ve teşkilat yapısını, birleşme, bölünme, hisse değişimi ve tasfiyelerini düzenlemek, uygulamak, uygulanmasını sağlamak, uygulamayı izlemek ve denetlemek,

Bağımsız denetim, değerlendirme, derecelendirme ve destek hizmeti vermek üzere yetkilendirilecek kuruluşların, kurulca belirlenecek usûl ve esaslara uygun olarak faaliyetlerini yürütmelerini sağlamak,

Yurtiçi ve yurtdışı muadil kurumların katıldığı uluslararası mâli, iktisâdi ve meslekî teşekküllere üye olmak, görev alanına giren hususlarda yabancı ülkelerin yetkili mercileri ile mutabakat zaptı imzalamak,

Finansal hizmetler sektörünün geliştirilmesine yönelik stratejiler belirlemek,

Kanunun 99 uncu maddesi uyarınca oluşturulacak finansal sektör komisyonunun sekreteryâ hizmetlerini yürütmek,

Kanunun 100 üncü maddesi uyarınca oluşturulacak eşgüdüm komitesinin sekreteryâ hizmetlerini yürütmek,

Görevleri ile ilgili konularda bakanlıklar dahil ilgili resmi ve özel kuruluşlar ile kişilerden gizli dahi olsa her türlü bilgi ve belgeyi görevlendireceği personel vasıtasıyla veya yazışma yapmak suretiyle istemek ya da yerinde görmek,

Görev alanına giren konularda araştırma yapmak ve kamunun bilgi sahibi olmasını sağlamak amacıyla kurumca ya da kurum dışında yapılan araştırmalardan uygun görüleceklerin yayınına yönelik faaliyetlerde bulunmak,

Kanunla ve ilgili diğer mevzuatla verilen diğer görevleri yapmak,

ile görevli ve yetkilidir.

Kurum bu amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamakla yükümlü ve yetkili kılınmıştır. Kurum, kurul kararı ile Bankalar Kanununun uygulanmasına ilişkin yönetmelikler ve tebliğler çıkarmaya yetkilidir. Kurul ve kurum, yetkilerini düzenleyici işlemler tesis ederek ve özel nitelikli kararlar alarak kullanmaktadır. Düzenleyici işlem niteliğindeki yönetmelik ve tebliğler, Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe konulmaktadır.

2000 yılının son çeyreği ile 2001 yılı içinde BDDK olağan düzenleme, denetleme ve yetkilendirme ve izin faaliyetlerinin yanı sıra, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamına alınan bankaların yeniden yapılandırılarak çözüme kavuşturulması, özel bankacılık sistemini sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve bankacılık sektörüne yönelik gözetim ve denetim çerçevesinin güçlendirilmesi ve uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesi alanlarında çalışmalar yürütmüştür. (BDDK, Yıllık Rapor 2001:24).

4.2.1.1. BDDK’nın Temel Hedef ve Stratejileri

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun temel misyonu; bankaların ve özel finans kurumlarının piyasa disiplini içerisinde sağlıklı, etkin ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıda işleyişi için uygun ortamı yaratmak ve bu sayede ülkenin uzun vadeli ekonomik büyümesine ve istikrarına katkıda bulunmaktır.

BDDK üstlendiği söz konusu görevi yerine getirmek için gerekli düzenleyici ve denetleyici çerçeveyi yaratacak, uygulayacak ve geliştirecektir. Bu süreçte kurumun temel hedefleri;

Sektörün etkinliğini ve rekabet kabiliyetini artırmak kamu kesiminin kontrolündeki bankaların sektör üzerindeki bozucu etkilerinin ortadan kaldırılması, bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi, aracılık maliyetlerinin düşürülmesi, grup bankacılığı ve mâli olmayan faaliyetlerinin en aza indirilmesi,

Sektöre güveni kalıcı kılmak piyasa disiplini ve sistemde yer alanların “kendi sorumluluklarını almaları” ilkesi çerçevesinde, kamunun bilgilendirilmesine yönelik düzenlemelerin yapılması, yeterli anlaşılabilir ve doğru bilginin zamanında piyasaya ulaştırılması, muhasebe ve raporlama sisteminde uluslararası standartlara erişilmesi, taşınan riskler hakkındaki bilgilerin herkese açık ve ulaşılabilir olduğu şeffaf bir ortamın sağlanması,

Sektörün ekonomi üzerinde yaratabileceği zararları, asgariye indirmek bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek sistemin risk yaratmasına izin verilmemesi için erken uyarı ve erken müdahale sistemlerinin geliştirilmesi,

Sektörün dayanıklılığını geliştirmek sektörün risklere karşı direnç ve esnekliğinin artırılması, kurumsal yönetişimin iyileştirilmesine önem verilmesi, iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin geliştirilmesi, kredi riskinin yanında piyasa ve operasyonel risklerin sermaye yeterliliğinde dikkate alınması, kurumun risk odaklı ve konsolide bazda gözetim ve denetim yeteneğinin arttırılması ve son olarak,

Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, mevduat sigortası sisteminin piyasa disiplinini bozucu ve ahlâki istismarı artırıcı etkileri ile tasarruf sahiplerinin haklarının korunması ihtiyacı arasındaki dengenin kurulmasını sağlamaktır.

4.2.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)

Ülke ekonomisinde sürekli ve istikrarlı büyümenin sağlanması ve korunması açısından en önemli faktör olma özelliğini taşıyan tasarrufun arttırılması ve yatırıma dönüştürülmesinin ön şartlarından biri, güvenli bir bankacılık sistemidir.

Banka kaynakları içinde mevduatın ve toplam kaynaklar içinde de tasarruf mevduatının sahip olduğu ağırlık nedeniyle, tasarruf mevduatının bankacılık sistemi içerisinde kalması büyük önem taşımaktadır. Mevduatın sigortalanması, birikim sahiplerinin bankacılık sistemine güvenlerini sağlayarak ve arttırarak tasarrufların sistem dışında kalmasını ya da sistem dışına çıkmasını önlemek gibi bir işlevi yerine getirir. Tasarruflarının devlet güvencesi altında olması, birikim sahiplerinin fon arzını arttırmak yoluyla, makro ekonomik dengeler üzerinde de olumlu etki yaratacaktır. Ayrıca mevduat sigortası uygulaması, bankacılık sistemini, tasarruf sahiplerinin fonlarını herhangi bir bankadan toplu halde ve anî olarak çekmeleri durumunda ortaya çıkacak bunalımlardan korumak suretiyle, muhtemel sistemik krizlerin de önlenmesi amacına hizmet eder.

Bankalar üzerinde denetimin giderek artma eğilimi göstermesine karşın, sistem içinde bazı bankaların yükümlülüklerini karşılayamaz duruma düşmelerini tamamen engellemek mümkün olamamaktadır. Bu nedenle böyle bir riskin gerçekleşmesi halinde zararın karşılanmasını sağlayıcı bir düzenleme olarak “mevduat sigortası” uygulaması gündeme gelmiştir. Zira tasarruf mevduatı sahipleri çoğu kez, geniş ve finansal açıdan korunmasız bir grup olma özelliği sergilemektedir.

Mevduat sigortası uygulaması, günümüzde mevduatın korunması konusunda oluşturulan kurumların en gelişmişidir ve mevduatın riskinin belli oranda garanti edilmesinden doğan mâli külfetin, bankacılık sistemi tarafından karşılanması ilkesine dayanır.

Tasarruf mevduatının korunması ile ilgili olarak ülkemizdeki ilk yasal düzenleme 1933 tarih ve 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu’dur. Bu kanun’a göre

bankaların mevduat munzam karşılığı olarak Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası nezdinde bulundurdıkları mevduat, söz konusu bankalarda açılmış bulunan tasarruf mevduatı hesaplarının bir karşılığı olarak kabul edilmiş ve üçüncü kişiler tarafından haczedilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Daha sonra bu kanun’u değiştiren 1936 tarihli ve 2999 sayılı Bankalar Kanunu ile, tasarruf mevduatı sahiplerinin bankalarda bulundurdıkları mevduatın % 40’ına tekabül eden miktarı, bu mevduatı kabul etmiş olan bankanın aktifinde mevcut bütün kıymetler üzerinde imtiyazlı alacaklı kabul edilmiş ve iflas durumunda bu kısmın, tasfiyenin sonucu beklenmeksizin mevduat sahiplerine ödeneceği hükmü getirilmiştir. 1958 tarih ve 7129 sayılı Bankalar Kanunu ile bu oran % 50’ye çıkartılmıştır. 1960 yılında yürürlüğe giren 153 sayılı Kanun ile 7129 sayılı Bankalar Kanunu’nda önemli sayılabilecek bir değişiklik yapılmış ve Bankalarda tedrici tasfiye esası kabul edilerek “Bankalar Tasfiye Fonu” adı ile bir fon kurulmuştur.

Bu tarihten 1983 yılına kadar olan sürede gerek yasal düzenlemelerin aksayan yanları, gerekse sistemin ihtiyaçlarını karşılaması açısından yeni bir düzenlemenin yapılmasının gerekliliği giderek kendini hissettirmeye başlamış ve nihayet 22.07.1983 tarihinde yürürlüğe giren ve 7129 Sayılı Kanun’u yürürlükten kaldıran Bankalar Hakkında 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu” kurulmuştur.

1983 yılından itibaren tüzel kişiliği haiz olan Fon’un idare ve temsili önce TCMB, sonra BDDK tarafından yerine getirilmiştir. 12.12.2003 tarih ve 5020 sayılı Bankalar Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile fon’un karar organının “Fon Kurulu”olduğu ve fon’un genel yönetim ve temsili ile “Fon Kurulunca” alınan kararların yürütülmesinin “Fon Kurulu Başkanı’na” ait olduğu hükme bağlanmıştır. (TMSF Faaliyet Raporu, 2005:1).

TMSF; 19.10.2005 tarihinde kabul edilen ve 25983 sayılı Resmi Gazetenin mükerrer sayısında yayımlanarak 01.11.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu TMSF kapsamı içindedir.

TMSF, kanun ve ilgili diğ er mevzuat ile verilen görevleri yerine getirmek üzere kurulan kamu tüzel kişiliğine haiz, idarî ve m ali özerkliğe sahip bir kuruluştur.Fon, başkan ve üyelerden müteşekkil kurul ile başkana bağlı olarak faaliyetlerini yürüten başkanlık teşkilatından oluşur. Fon’un merkezi İstanbul’dadır. Fon görevli ve yetkili olduğu alanın yoğun olduğu illerde olmak ve sayısı     geçmemek kaydıyla Bakanlar Kurulu Kararıyla yurtiçi temsilcilik ve tahsilat birimleri açabilir. Ankara ve İzmir illerinde kurulmuş olan temsilcilikler bu kapsamda faaliyetlerine devam eder.

Fon görevini yaparken bağımsızdır. Fon’un kararları yerindelik denetimine tabi tutulamaz. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, kurulun kararlarını etkilemek amacıyla emir ve talimat veremez.

Fon 3346 sayılı Kamu  ktisadi Teşebbüsleri ile Fon’ların Türkiye Büyük Millet Meclisince Denetlenmesinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun , 2886 sayılı Devlet  hale Kanunu ile 4734 sayılı Kamu  hale Kanunu hükümlerine tabi değildir.

Fon’un malları “Devlet Malı” hükmündedir. Fon’un mal, hak ve alacakları haczedilemez ve rehin edilemez. TMSF Teşkilat Yönetmeliği madde 4’e göre;

4.2.2.1. Fon’un Görev ve Yetkileri

Fon, Kanun ve ilgili diğ er mevzuatın verdiği yetkiler çerçevesinde;

- a) Kurul kararlarının uygulanmasını sağlamak,
- b) Fon’un insan kaynakları politikalarını belirlemek,
- c) Yurtiçi ve yurtdişi muadil kurumların katıldığı uluslararası m ali, iktisadi ve mesleki teşekküllere  ye olmak, görev alanına giren hususlarda yabancı ülkelerin yetkili mercileri ile mutabakat zaptı imzalamak,
-  ) Kredi kuruluşları nezdindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarını sigorta etmek,

d) Sigortaya tabi olacak tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarının kapsamı ve tutarını, Merkez Bankası, BDDK ve Hazine Müsteşarlığının olumlu görüşünü almak suretiyle belirlemek, risk esaslı sigorta priminin tarifesini, tahsil zamanını, şeklini ve diğer hususları BDDK'nın görüşünü almak suretiyle belirlemek,

e) Faaliyet izni kaldırılan kredi kuruluşları nezdinde bulunan ve doğruluğu hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde kanıtlanan mevduat ve katılım fonunun sigorta kapsamındaki kısmını doğrudan veya ilan edeceği başka bir banka aracılığı yönetim ve denetiminin fona devrini müteakip, zararın mevcut ortakların sermayesinden indirilmesi kaydıyla, kısmen veya tamamen devir, satış veya birleştirilmesi işlemlerini gerçekleştirmek,

f) BDDK tarafından bankanın faaliyet izninin kaldırılmasını müteakip, bankanın yönetim ve denetimini devralarak iflas ve tasfiye işlemlerini gerçekleştirmek,

g) Kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerden, Kanunun 123 üncü maddesi kapsamında her türlü bilgi ve belgenin uygun süre ve ortamda, sürekli veya münferit olarak verilmesini, defter ve belgelerin ibrazını görevlendireceği personel vasıtasıyla veya yazışma yapmak suretiyle talep etmek,

h) Kurul kararıyla kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikler ve tebliğler çıkarmak,

ı) Kanunla ve ilgili mevzuatla verilen diğer görevleri yapmak, ile görevli ve yetkilidir. (25.03.2006 tarihli T.M.S.F. Yön)⁷.

Fonun kendisine verilen görevleri yerine getirmek amacıyla yürüttüğü faaliyetlerini 2 bölümde incelemek mümkündür.

4.2.2.2. Mevduat Sigortacılığı Faaliyetleri

Fon'un tasarruf sahiplerinin haklarını korumak amacıyla tasarruf mevduatını sigortalaması ile ilgili işlemleri içermektedir.

⁷ Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Teşkilat Yönetmeliği 25.03.2006 tarih ve 26119 sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Fon, mevduat sigortacılığı faaliyetleri kapsamında, bankalardan sigorta primi toplamak, sigorta kapsamındaki mevzuatı izlemek, bankacılık işleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılan banka mudilerinin sigorta kapsamındaki mevduatlarını ödemek ve Bankacılık Kanununun 130 uncu maddesinde belirtilen (para cezaları, hisse devir payları, sisteme giriş payları, zamanaşımı gelirleri vs.) toplamak işlemlerini yürütmektedir.

4.2.2.3. Çözümleme Faaliyetleri

Fon, kendisine devredilen veya yönetim ve denetimi kendisine intikal eden bankaların en uygun şekilde çözümlenmesi, alacakların en yüksek değerde ve en kısa sürede tahsil edilmesi, bankalardan devralınan veya alacaklar sebebiyle edinilen varlıkların en uygun şekilde elden çıkarılması ve taraf olduğu davaların sonuçlandırılmasına yönelik işlemleri yürütmektedir.

4.2.2.4. Stratejik Amaç ve Hedefleri

Bankacılık krizinin ardında bıraktığı kaos sonrasında, bu kaosun düzene çevrilmesi, sistemin ve kamuoyunun beklentilerine en hızlı şekilde cevap verilmesi, öte yandan kurumsal birikimimizi gözeterak çağdaş yönetim modellerini özümseyen modern bir yapı oluşturulması gerekmektedir.

Ayrıca, fon'un temsil ve idaresinin 26.12.2003 tarihinde BDDK'dan ayrılarak özerk bir yapıya kavuşması, yeni Bankacılık Kanunu ile yetki ve görev kapsamının genişletilmesi, batık bankaların çözümlenmesi işinin giderek azalması ve düzene sokulması nedenleriyle yeniden yapılanma, kurumsallaşma ve aslî görevi olan mevduat sigortacılığına yoğunlaşma gereği ortaya çıkmıştır.

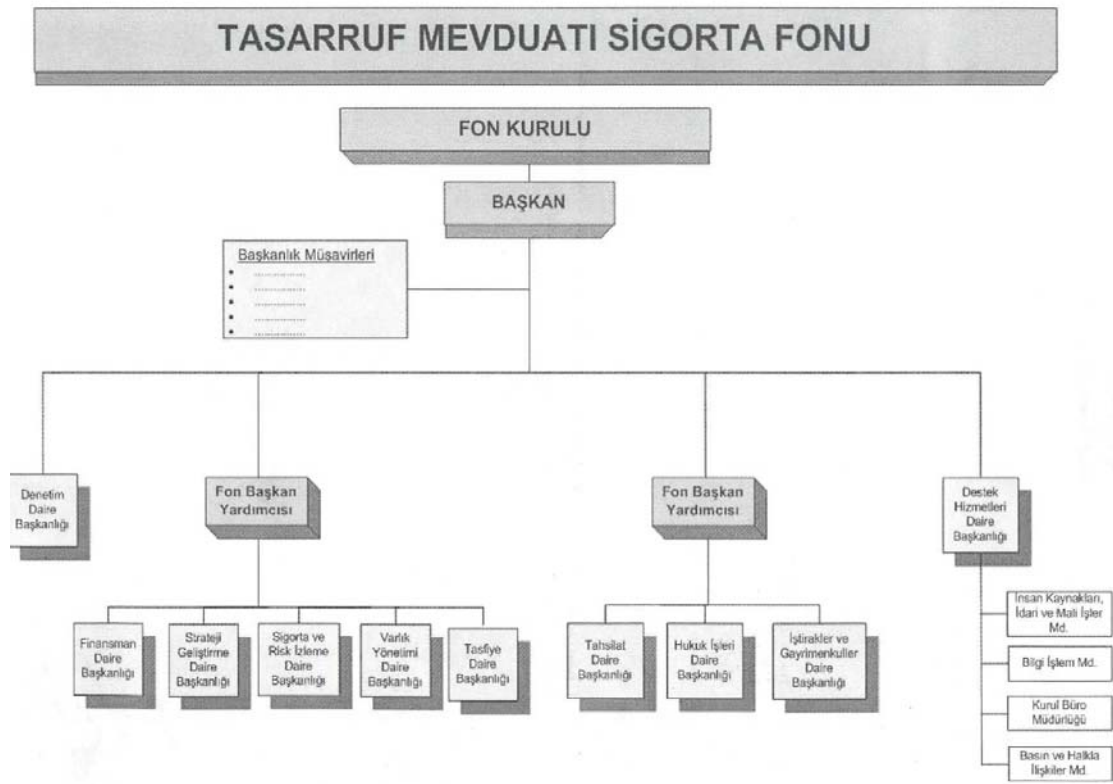
Bu gereksinimler kapsamında, fon 2005-2007 dönemine ait olmak üzere 3 yıl içerisinde gerçekleştirmeyi planladığı "Kurumsal Gelişim Programı" ile stratejik amaçlarını ve hedeflerini hızla hayata geçirmeyi düşünmektedir. Programın uygulamaya konulması için ise öncelikli olarak "Kurumsal Gelişim Planı" hazırlanmıştır. (TMSF Faaliyet Raporu, 2005: 8).

Kurumsal Gelişim Programı (KGP), makro çerçeve oluşturan, öngörülebilirliği artıran sistemin daha etkin işleyişine imkan verecek biçimde kurumsal ve yapısal

düzenlemeleri öne çıkaran ve temel amaç ve önceliklere daha fazla yoğunlaşan bir plan özelliği taşımaktadır. KGP'nin, yönetsel ve finansal kapasitenin verimliliğin artırılması konularında fon'a önemli katkılar sağlaması, plan-bütçe-performans bağlantısını güçlendirerek ve etkili bir izleme ve değerlendirme mekanizması ile desteklenerek, hesap verebilirliğe zemin oluşturması beklenmektedir.

TMSF Şeması

Şekil 4.2:

Kaynak: www.tmsf.org.tr

4.3. BASEL I

1970’li yılların başında Bretton Woods sisteminin çökmesiyle kur, faiz ve fiyatlarda yaşanan dalgalanmalardan korunmak amacıyla yeni finansal ürünler ortaya çıkmaya başlamıştır. Dünya ekonomisi, 1980’li yıllarda başlayan ve 1990’lı yıllarda hızlanan bir küreselleşme sürecine girmiştir. Bankalar, hem küresel ekonominin yeni düzenine uyum sağlamaya çalışan reel sektörün finansman taleplerini karşılayabilmek hem de şiddetlenen rekabet ortamında rakiplerine karşı üstünlük sağlayabilmek için finansal ürünlerde bir dizi yenilik gerçekleştirmiştir. Bu da ürün sayısının artmasına, çok daha karmaşık hale gelmesine ve rekabet baskısına yol açmıştır.

1990’lı yıllar ve sonrası iktisadi krizlerin yoğun yaşandığı bir dönem olmuştur. Japonya, Güney Kore, Endonezya, Rusya, Türkiye ve Arjantin’de makroekonomik krizler yaşanmış ve bu ülkeler özellikle finans sektörü derinden etkilenmiştir. Bu ülkelerdeki reel sektör firmalarının ödeme kabiliyetlerini kaybetmesi, bankaların alacaklarını tahsil etmede büyük sorunlarla karşılaşmaları gibi nedenler bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasını gerektirmiştir.

Finansal krizlerin sadece makroekonomik sebeplerden ortaya çıkmayacağı, mikro düzeyde bir bankanın “kötü” yönetiminin de büyük çaplı finansal krizleri tetikleyebileceği veya mevcut krizleri derinleştirebileceği hususu göz ardı edilmemelidir. Finansal sektörde ve tüm ekonomide istikrarın sürdürülebilir olması için, bankaların kendi risk algılamaları ve yönetme isteklerine ilave olarak, asgari düzeyde uymak zorunda oldukları ve risk yönetimini güçlendirecek nitelikteki ihtiyati düzenlemelerin getirilmesi uluslararası finans çevrelerinde ilke olarak benimsenmiştir. (BDDK-2005, 1-2).

BIS (Bank for International Settlements) ülkelerin merkez bankalarının bir araya gelerek oluşturdukları uluslararası bir kuruluştur. Bankaların dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere, 1974 yılında BIS bünyesinde “Basel Komitesi” oluşturulmuştur.

Basel Komitesine üye ülkeler; Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İspanya, İngiltere ve ABD'dir.

Basel komitesi tarafından 1988'de sermaye yeterliliğine ilişkin ilk uzlaşısı olan "Basel I Standartları" yayımlanmıştır. Basel I, bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerinde odaklanmış, bankaların uymaları gereken çalışma kriterleri belirlenmiş ve bankaların krizlere karşı dayanıklılığını artırmak üzere, banka sermayelerinin riskli aktiflere oranının yüzde 8'den az olamayacağını ifade eden sermaye yeterlilik rasyosu getirilmiştir.

1988 tarihli Basel I uzlaşısı, ilan edildiği tarihten itibaren hemen hemen tüm dünya ülkeleri ve tüm bankalar için genel bir sermaye standardı haline gelmiş, uygulamaya girmesiyle beraber dünya bankacılık sektöründe bazı sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Uygulanan sermaye standardının risk ölçümlerinde yetersiz kalması ve sadece kredi riskini esas alması, uygulanan risk ölçüm yönteminin tüm bankalar tarafından kolay uygulanabilir olması nedeniyle yeterince hassas bir risk ölçümü yapamaması, temel kredi riski kriteri olarak OECD üyeliğini esas alması ve sonuçta sektördeki rekabeti bozucu etkileri olması, sektördeki sorunlar arasında sayılabilir. (Teker ve diğ., 2005: 42).

Çalışma kabul görüp kullanımı yaygınlaştıktan sonra zaman içinde ortaya çıkan eksiklikleri gidermek ve yeni gelişmeleri de dikkate almak üzere yeni bir taslak hazırlamıştır. Söz konusu düzenleme ile bankaların faaliyetleri sonucu üstlendikleri risklerin daha gerçekçi bir şekilde yansıtılması ve bu risklerin gözetim ve denetim otoritelerince daha etkin izlenmesi amaçlanmıştır.

Basel I'de, bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan % 0, % 10, % 20, % 50 ve % 100 katsayılarıyla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır. Piyasa riski hesaplamasının eklenmesiyle Basel I'in gelişme süreci ivme kazanmıştır. Basit içerikli olması sebebiyle özellikle gelişmekte olan

lkelerce benimsenmesi kolaylaşmış, bu ülkelerin düzenlemelerinin modernleşmesine, finansal sektörlerinde rekabetin artmasına ve yüzde 8'in üzerinde asgari sermaye yeterliliğini zorunlu kılmaları nedeniyle finansal istikrarlarının güçlenmesine katkıda bulunmuştur.

Basel I, Banka sermayesinin toplam miktarı üzerine odaklanmış, bankaların iflas riskini ve mevduat sahipleri için oluşabilecek maliyeti en aza indirmeyi amaçlayan bir düzenlemedir. Bu düzenlemede uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar için uygun sermayenin belirlenmesine yönelik tek bir yöntem gösterilmiştir. (TBB-2002: 2)

Basel I Standardı, uluslararası bankaların sermaye yapılarının üstlendikleri riskleri ile karşılaştırıldığında yetersiz olmasından hareket edilerek gerçekleştirilmiş bir düzenlemedir ve bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi yoluyla uluslar arası finansal sistemin güven ve istikrarını artırmayı, bankalar arasında ülkelerin farklı düzenlemeleri nedeniyle ortaya çıkan rekabet eşitsizliklerini bertaraf etmeyi hedeflemektedir.

Basel I, yalnızca kredi riskine duyarlı bir Sermaye Yeterliliği Riski (SYR) tanımlamaktaydı. 1996 yılında yapılan değişiklik ile piyasa riskine de duyarlı hale getirildi. Bankalara kendi i modellerini kullanma seçeneği tanındı. Bankacılık sektörünün geçirmekte olduğu değişim sürecinde hem kredi hem de piyasa riskinin daha karmaşık bir hal almasının yanında, bankacılık defterindeki faiz oranı riski, operasyonel işletme risk ve likidite riski gibi varolan standardın kapsamında olmayan riskler önem kazanmıştır. Bu durum, varolan standarda göre hesaplanan sermaye oranının, her zaman bankanın mâli durumunun iyi bir göstergesi olmaması sonucunu doğurmuştur. (Değirmenci 2003:36)

Gelişmiş lkelerde 1 Ocak 1998 tarihinde uygulanmaya başlanan Basel I, Türk Bankacılık Sektörüne 4 yıl gecikmeyle, 1 Ocak 2002'de girmiştir. Bankaların risk kültürlerinin oluşturulması ve kurumca benimsenmesi, yöneticilerin ve banka sahiplerinin bakış açılarını yeni düzenlemelere uyumlu olarak geliştirmeleri,

teknolojik yatırımların tamamlanması ve personelin eğitilmesi öncelikli konular olmuştur. (www.makalem.com).

Zamanla mâli piyasaların gelişmesi ve işlemlerin karmaşıklaşması sonucu, Basel I Standartlarının yetersiz kaldığı görülmüş ve yeni standartlar için çalışma başlatılmıştır.

4.4. BASEL II

Basel komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen ve Basel I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksiklikleri dikkate alarak 1999 Haziran'ında Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'na (Basel II) ilişkin ilk istişâri metnini, ardından 2001 yılı başında ikinci istişâri metnini, Nisan 2003'te ise üçüncü istişâri metnini yayımlamıştır. Söz konusu istişâri metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilerek yenilenmiş ve Basel II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'te yayımlanmıştır. (BDDK 2005 :2).

Basel Komitesi temel konu olarak bankalarda risk yönetimine odaklanmakta, bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturmaya çalışmaktadır. Risk yönetimi kültürünün oluşmasıyla bankacılık sektörü çok daha verimli hale gelecek, piyasanın korunması yolunda daha doğru bir yapıya kavuşacak, niteliksel ya da sayısal herhangi bir sorun ortaya çıktığında, bu sorun risk yönetimi tarafından hızlı bir şekilde teşhis edilebilecektir. Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyen ve risk yönetimini ön plana çıkaran Basel II ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerine de yansıtacaktır. Kredinin subjektif yöntemlerle “iyi” veya “kötü” kredi olarak belirlenmesi sürecinden kredinin çeşitli unsurları ile “çok riskli” veya “az riskli” olduğunun sürecine girilecek ve fiyatlamanın buna göre yapılması kaçınılmaz olacaktır. Basel II ile birlikte diğer firmalar gibi bankalar da sermaye durumlarını gözden geçirmek zorundadırlar. Eğer bankalar, Basel II önerisinde açıklanan gelişmiş metodları risklerin ölçümünde kullanmıyorsa, bankaların sermaye ihtiyaçları katlanarak

artacaktır. Bunu da firmalara kullandırdıkları kredi maliyetlerine yansıtacaktırlar. (TBB, 2004:2).

Basel II uyarınca kredi riskleri için özsermaye hesaplamasında getirilen en önemli yenilik, risk ağırlıklarını içsel hesaplanan borçlu derecelendirmesine bağı olarak belirleyen IRB (içsel derecelendirmeye dayalı) yaklaşımıdır. Özünü işleyen bir derecelendirme sürecinin uygulanmasının oluşturduğu IRB yaklaşımı ile ilgili olarak uzlaş, sadece çok genel bir çerçeve sunmaktadır. (TBB Bankacılar Derg. 2003/46:69).

Basel II ile, risk odaklı sermaye yönetimi, risk odaklı kredi fiyatlamasını beraberinde getirecektir. Riskin ölçümü iki ana unsura dayanmaktadır. Kredi kullananın (firmanın) risk seviyesi ve kredi işleminin risk seviyesi.

Kredi kullananın riski, firmanın finansal verileri (bilanço, gelir tablosu vb.) ile niteliksel faktörlerinin (yönetici ve ortaklarının geçmişi, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, ithalat-ihracat, pazar payı vb.) değerlendirilmesi sonucu tespit edilen “firma derecelendirme notu” ile ifade edilmektedir. Kredi işleminin riski ise, işlemin türü, teminat, vade, para birikimi gibi unsurlar ile değerlendirilmektedir. Böylece kredi, “çok riskli” veya “az riskli” olarak belirlenmekte ve buna göre fiyatlama yapılmaktadır.

Basel II kriterlerinin uygulamaya başlaması ile, firmanın ve kullanılacak kredinin risk seviyesi, doğrudan doğruya kredi maliyetini etkileyecektir. Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe, banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Bu durumda firmalara kullanılacak kredilerin maliyetleri artacaktır.

Basel II Uzlaşısı’nın Ocak 2001’de açıklanan metninde sermaye hükümleri çerçevesinde temel iki hedef ve beklenti bulunmaktadır. Birincisi; düzenleyici ve ekonomik sermaye konusunda daha fazla mutabakata varmaktır. Burada ekonomik

sermaye ile kastedilen, risklerin neden olduğu ekonomik maliyeti karşılayan sermayedir. Düzenleyici sermaye ise Basel Uzlaşısı'nda tavsiye edilen sermayedir. İkinci hedef; gözden geçirilmiş standart yaklaşımı kullananlar açısından öngörülen ve yaklaşık aynı düzeyde tutulan sermaye donanımıdır.

Düzenleme, borçlu-kredi kalitesine verilen önemin artmasına paralel olarak zaman içinde kurallara uygun bir kredi kültürünün yerleşmesini desteklemektedir. Piyasa disiplini, şeffaflık ve rekabetin artarak daha etkin hale gelmesi beklenmektedir. Müşteri ilişkileri ile ürün fiyatlamasında köklü değişikliklerin olması muhtemeldir, ancak düzenleme uluslararası faaliyet gösteren bankalar ile bu kapsamda yer almayan bankalar üzerinde farklı etkiler yaratabileceği gibi, gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin bankaları üzerindeki etkileri de farklı olacaktır. (Özince, Mayıs 2005).

Sermaye hükümleri açısından Basel II uzlaşısı, iki iş alanının açık zaferi ile sonuçlanmıştır: şirket ödünçleri ve ipotekler. İlki için zaten gözden geçirilmiş standart yaklaşımda ve daha belirgin bir şekilde IRB yaklaşımında önemli boyutta sermaye kolaylığı (% 70'e kadar) sağlanmaktadır. Bunun kaynağını Basel I Uzlaşısı'ndaki çok yüksek, daimi yüzde 100'l k risk ağırlığında aramak lazımdır. Bunun aksine ipotek alanında sadece IRB yaklaşımını kullananlar önemli ölçüde bir sermaye kolaylığından (% 65'e kadar) faydalanabilmektedirler. Çünkü gözden geçirilmiş standart yaklaşımda risk ağırlığı Basel I'de olduğu gibi % 50'dir. (TBB,Bankacılar Derg. 2002/41:71-72).

Basel II hükümlerinin 2007 yılında tüm bankalar ve menkul kıymet şirketleri için uygulanması planlanmaktadır. Ülkemiz açısından ise sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir fırsat olarak görülmektedir.

Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması, bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkin bir biçimde yerine getirmesi, bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması, bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması, bankaların müşterileri konumundaki

şirketlerin kurumsal yönetişim yapılarında iyileşme Basel II ile beklenen başlıca faydalardır.

Basel II, teknik seviyesinin yüksek olması sebebiyle insan kaynağına ve bilgi işlem alt yapı unsurlarına önemli düzeyde yatırım yapılmasını da gerektirmektedir.

Türk bankacılık sektörü tam olarak Basel II'ye hazır olmamakla birlikte, Basel II'nin uygulanabilmesi yolunda önemli mesafe kaydedilmiş, mevcut eksikliklerin giderilmesi ve olası sorunların açılması yönünde çalışmalar başlamıştır. BDDK, Basel II'yi uyulması gerekli şekli bir düzenleme ve bir hesaplama aracı olarak değil, bankaların risklerini daha iyi yönetmelerini sağlamaya yönelik bir stratejinin temel yapıtaşı olarak görmekte ve bu konuda bankalar ve diğer ilgili taraflar ile yakın işbirliği içerisinde çalışmalarını devam ettirmektedir. (BDDK, 2005 :3-4).

Basel I ve Basel II Karşılaştırması

Tablo 4.5:

BASEL I	BASEL II
Sadece kredi ve piyasa risklerinin alınması	Kredi riskinin daha kapsamlı ele alınması yanında operasyonel riskin de dikkate alınması. SYR'nin riske daha duyarlı hale getirilmesi.
Kredi riskine ilişkin katsayıların belirlenmesinde OECD ve OECD üyesi olmayan ülke ayrımı.	Kredi riskinin ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği derecelerinin kullanılması
Tek bir risk ölçüm yönteminin kullanılması	Her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeniyle sağlanan esneklik yanında bankaların iç risk ölçüm yöntemlerinin kullanılmasının özendirilmesi.
Tüm finansal kuruluşlara aynı yaklaşım	Risk yönetiminin önemine yapılan vurgu ve banka yetkililerinin risk yönetiminden sorumlu kılınması
Sadece minimum SYR'ye yapılan vurgu	Üçlü yapı, SYR yanında, gözetim ve denetimin önemi ile piyasa disiplininin gerekliliğine yapılan vurgu ve ilgili düzenlemeler.

Kaynak: BIS (2001)

SONUÇ

Türk bankacılık sektörünün modern anlamda gelişimi kamu liderliğinde Cumhuriyet sonrası, özel sektör liderliğinde de 1940'lar sonrası dönemde gerçekleşmiştir. Osmanlı Devletinin özellikle son dönemlerinde kurulmaya başlayan bankaların bir çoğu yabancı sermayeli olduğu gibi, kurulan yerli sermayeli bankaların hizmet süreleri de fazla uzun olmamıştır. O yıllardan günümüze yerli sermaye bankası olarak Ziraat Bankası süregelmiştir.

Cumhuriyetin kurulmasının ardından Birinci İzmir İktisat Kongresi'nde de belirlenen hedefler doğrultusunda hızla kamu bankaları açılmaya başlamıştır. Sektörün en büyük eksiği olan ve 1930'a kadar Merkez Bankası görevini yürüten Osmanlı Bankası yerine 1931 yılında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası faaliyetine başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın gerilimiyle bankacılık bir süre duraklama dönemi yaşamıştır.

Savaşın sona ermesinin ardından Türkiye'de hızla özel sermayeli bankalar açılmaya başlamıştır. Günümüzün önemli bankalarından Akbank, Yapı ve Kredi ve İş Bankası gibi kuruluşlar bu dönemde faaliyete başlamışlardır.

Türkiye ekonomisinin her alanda dışa açılma sürecinin başladığı 1980'li yılların başından itibaren Türk bankacılığı önemli değişimler göstermiştir. Bu döneme kadar devlet kontrolünde olan faizler döviz kurları serbest bırakılmış, bankacılıkta rekabet ve etkinliğin artması amaçlanmıştır. Bu gelişmelerden sektör olumlu etkilenmiş ve piyasada faaliyet gösteren yerli ve yabancı firma sayısında hızlı artışlar gözlenmiştir. Türk bankacılık sektörü geleneksel olarak az sayıda firma fakat bu firmalara bağlı çok sayıda şubenin faaliyet gösterdiği bir yapı sergilemektedir. Bu yapı uzun yıllardır devam etmektedir. Sektörde az sayıda firma piyasa hakimiyetini elinde tutmaktadır. Bu bankaların da bir kısmı holdinglere bağlıdır. Özellikle son yıllarda özelleştirme faaliyetlerinin de etkisiyle her ne kadar kamu banka sayısı azalmış da olsa, bu bankaların sektördeki egemenlikleri halen devam etmektedir. Sektörün aktif kârlılığı AB ortalamasının üzerinde olmakla birlikte, öz kaynakları oldukça zayıf

görülmektedir. Bankaların öz kaynak yetersizlikleri 2001 krizinde önemli sorunlarla karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur.

Türk bankacılığının karşılaştığı sorunların temelinde Türkiye ekonomisinde görülen istikrarsızlık yatmaktadır. Uzun yıllardır yaşanan yüksek enflasyon, beraberinde belirsizlik ortamını getirmiş ve ileriye dönük yatırımların önünü tıkamıştır. Bankacılık sektörü asıl işlevi olan reel sektöre kredi yaratmak yerine, yüksek reel faiz getirisinden yararlanmak için devlet iç borçlarını finanse eder duruma gelmiş ve bu durum uzun süre devam etmiştir.

Türk bankacılığının sorunları bununla sınırlı kalmamıştır. Sektörün kendi dinamiklerinden kaynaklanan sorunlar da bulunmaktadır. Özellikle bankalar sermaye artırımına gitmedikleri için sık sık öz kaynak yetersizliği ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum, kriz dönemlerinde hazırlıksız yakalanan bankaların zor duruma hatta işlemlerinin son bulmasına neden olmuştur. Enflasyon, yasal düzenlemeler ve vergi oranları sektörde işlem ve kaynak maliyetlerinin yüksek olmasına neden olmuştur. Ayrıca holding bankalarının kendi iştiraklerine kriterleri karşılamamasına rağmen kötü niyetle kaynak aktarmaları ve bu kredilerin geri dönmemesi, kötü yönetimden kaynaklanan sorunlar doğurmuştur. Bankacılık sektörünün yaşadığı sorunlar ekonomiye de yansımış ve çözümü Türkiye ekonomisine çok pahalıya mal olmuştur.

Bankacılık sektörünün sorunlarının giderek artması üzerine yeni düzenlemeler ve uygulamalar yürürlüğe koyulmuştur. Özellikle 2001 krizinin ardından uygulamaya konulan yeniden yapılandırma programı, yaşanan tüm bu sorunları ortadan kaldırmayı yada en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Bu programın uygulama ve denetiminin kontrolü de Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna bırakılmıştır. Ayrıca Avrupa Birliğiyle ilişkilerde yaşanan gelişmelere bağlı olarak sektörün AB bankacılık normlarına uyumu için Basel kriterlerine uyum süreci başlatılmıştır.

Sonuç olarak Türk bankacılığı görünen yapısıyla bir takım sıkıntıları barındırsa da, ekonomik krizin etkilerinden arınmış, uygulamaların olumlu etkileri olmuş görünmektedir. Türk bankacılığı hizmet ve ürün çeşidini sürekli arttıran, teknolojik yeniliklere hızlı uyum gösteren bir sektördür. Sektörün sorunlarının çözümünde alınacak kararlar çok önemli olmaktadır. Bu amaçla hazırlanan yeni Bankalar Kanunu henüz kanunlaşmamıştır. Bu nedenle sektöre ilişkin özellikle AB'ye uyum açısından yeni karar ve yasal uygulamaların, sektörde rekabet ve etkinliği arttıracak şekilde geciktirilmeden kanunlaştırılması gerekmektedir. Düzenleyici kurumların düzenleme ve denetimleriyle sektörün bazı sorunları daha ortaya çıkmadan aşılabilecektir. Ayrıca Basel kriterlerine uyumun da gerçekleştirilmiş olması durumunda öz kaynak yetersizliği sorunu ortadan kalkmış olduğu gibi, bankalar riskten de korunabileceklerdir. Son dönemde yaşanan ekonomik istikrar ve düşen enflasyon ile sektörün istikrarsızlık ve enflasyondan kaynaklanan problemleri de azalmıştır. Enflasyon ve reel faizlerdeki düşüş, sektörü yeni müşteri arayışlarına sürüklemiştir.

KAYNAKLAR

KİTAP;

- AKDİŞ, M. (2000), *Global Finans Sistemi, Finansal Krizler ve Türkiye*, İstanbul,
- AKGÜÇ, Ö. (1989), *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*, Gerçek Yayınları, İstanbul.
- ARTUN, T. (1980), *Türkiye’de Bankacılık*, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- BAKDUR, A. (2003), Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneri, Yayın No: DPT 2678, s. 11-12
- ÇİLLİ, H. (1994), *Enflasyon, Bankalar ve Risk*, TBB Yayın No:188, Ankara.
- ÇOLAK, Ö. ve YİĞİDİM, A. (2001), *Türk Bankacılık Sektöründe Kriz*, Nobel Yayınları, Ankara.
- DİE, (2004), *1923-2004 Türkiye İstatistik Yıllığı*, Ankara.
- EĞİLMEZ, M. (2003), *Kasım 2000 Krizi Üzerine*, Ankara.
- ERTUĞRUL, A. ve ZAIM, O. (1996), *Türk Bankacılığında Etkinlik Tarihi Gelişim:Kantitatif Analiz*, Bilkanat Yayınları, s.22
- EKEN, M.H. (1994), *Enflasyonun Bankalar Üzerine Etkilerinin Risk ve Karlılık Açısından Değerlendirilmesi*, TBB, Ankara.
- ERDOĞAN, N. (2002), *Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler*, Yaklaşım Yayınları, Ankara.
- GÜLALP, H. (1983), *Geliştirme Stratejileri ve Geliştirme İdeolojileri*, Yurt Yayınları, Ankara.
- KARACAN, A.İ. (1996), *Bankacılık ve Kriz*, Tütünbank Finans Dünyası Yayınları, Ankara.
- KARACAN, A.İ. (1997), *Bankacılık ve Kriz*, Creative Yayınları, İstanbul,.
- KARACAN, A.İ. (1999), *Yükselen Ekonomilerde Bankacılık Krizleri ve Kökenleri ve Politika Seçenekleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul.
- KAZGAN, H. (1994), *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türk Bankacılık Tarihi*, TBB Yayınları, Ankara.
- KOCABAŞOĞLU, U. (2001), *Türkiye İş Bankası Tarihi*, Acar Matbaası, İstanbul.
- KUYUCAK, H.A. (1948), *Para ve Banka, Bankacılık*, İstanbul.

- ÖKÇÜN, G. (1971), *1920-1930 Arasında Kurulan Türk A.Ş.' lerinde Yabancı Sermaye*, Ankara.
- PARASIZ, İ. (1994), *Para, Banka ve Finansal Piyasalar Teori ve Politika*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
-
- PARASIZ, İ. (2001), *Enflasyon-Kriz-Ayarlamalar*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- TOKGÖZ, E. (1999), *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi 1914-1999*, Ankara.
- TBB, (1993), *Ticari Bankalarda Aktif ve Pasif Yönetimi*, Koray Tulgar, s. 9.
- TBB, (1993), *Avrupa Topluluğu ve Türk Bankacılık Sistemi: Karşılaştırmalı Analitik Bir Değerlendirme*, Ankara, s. 8.
- TBB, (1994), *Enflasyonun Bankacılık Üzerine Etkileri*, Yayın No:186, Ankara, s. 8-10-13.
- UYAR, S. (2003), *Bankacılık Krizleri*, Ziraat Matbaacılık A.Ş., Ankara.
- YAZGAN, T. (1969), *Türkiye'de Bankacılığın Gelişimi*, Baylan Basım, Ankara.
- YÜZGÜN, A. (1982), *Cumhuriyet Dönemi Bankacılık Sistemi*, Der Yayınları, İstanbul.
- ZARAKOĞLU, A. (1970), *Para ve Banka*, Ankara.
- ZARAKOĞLU, A. (1979), *Para, Kredi ve Bankalar*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara.

MAKALE VE DERGİ;

- AKTAŞ, R.ve diğerleri (2005), "2001 Krizi Sonrasında Makroekonomik Gelişmeler Işığında Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Bir Değerlendirme", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Aralık 2005, s. 300.
- AL, H. (1999), *Türkiye'de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi*, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Ekim-Kasım sayısı, s. 1.
- ALTINTAŞ, H. (2004), "Bankacılık Krizleri, Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri", *Erciyes Üniv. İ.İ.B.F. Dergisi*, sayı 22, s. 45.
- ALTUNBAŞ, Y. ve P. MOLYNEUX (1994) "The Concentration-Performance Relationship in European Banking", *Institute of European Finance, University College of North Wales Research Papers in Banking and Finance*, No: RP94/12, Bangor, Gwynedd, UK.

- BAİN,J.S. (1951), “Relation of Profit Rate to Industry Concentration: American Manufacturing, 1936-1940”,*Quarterly Journal of Economics*,65 :293-365.
- BAŞAK, R. (2006), “Bankacılık Sektöründe Yaşananlar ve Yabancı Sermayenin Artan İlgisi”, (www.haber1.com/makale.asp?id=949- 05.04.2006)
- BDDK, (2001), Yıllık Rapor, s. 12
- BDDK, (2002), Banka Sermayelerinin Güçlendirilmesi Programı-Gelişme Raporu, s. 2
- BDDK, (2003), Gelişme Raporu, s.8-9-16
- BDDK, (2004), Türk Bankacılık Sektörü Raporu, İzmir İktisat Kongresi, İzmir.
- BDDK, (2005), Arge Çalışma Raporları, Mayıs 2005,s.1-2
- BDDK, (2005), 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, s. 3-4
- BDDK, (2005), Yıllık Rapor, Ankara.
- BOYACIOĞLU, M.A. (2003),”Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler ve İyileştirici Öneriler” *Selçuk Üni.Sosyal Bil. Enst. Dergisi*, sayı 2, s. 530-531
- COŞKUN, M., N. (2001), “Gelişmekte Olan Ekonomilerde Bankacılık Krizleri”, *G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, cilt 2, s.39-50.
- DEĞİRMENCİ, N. (2003), Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları, TCMB Bankacılık ve Finans Kuruluşları Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, s. 36.
- DELİKANLI, İ.U. (1999), “Döviz Kuru Riski ve Sermeye Yeterliliği”, *Active Dergisi*, Nisan-Mayıs 1999, s.1-4.
- DEMSETZ, H. (1973), “Industry Structure, Market Rivalry and Public Policy”-*Journal of Law and Economics*, 16(1): 1-9.
- DENİZER, C. (1997), “The Effects of Financial Liberalization and New Bank Entry On Market Structure and Competition in Turkey”, Washington D.C. World Bank Policy Research Working Paper, No:WPS 1839
- DOĞAN, S. ve ŞARSEL, Y. (1994), “Enflasyonun Bankacılık Sektörü Üzerine Etkisi ve Türk Bankacılığına Bir Bakış”, TBB Yayın No: 189, Ankara, s.8-9-10
- DPT, (1998), Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.5

- DTM, (2004), Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler, s. 12
- ERÇEL, G. (1999), Türk Bankacılık Sistemi-Konuşmalar, TCMB, Ankara, s. 72
- ERDÖNMEZ, P.A. (2003), “Türkiye’de 2001 Yılındaki Mali Kriz Sonrasında Kurumsal Sektörde Yeniden Yapılanma”, Bankacılar Dergisi, sayı 47, s.52
- ERTUĞRUL, A. (1994), İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, s. 105
- ESEN, O. (2005), “Bankacılık Krizleri Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü”, *Siyasa*, yıl 1, sayı 1, 1.bahar 2005, s.5-6
- GÜLOĞLU, B. (2001), “İstikrar Programından İstikrarsızlığa”, Nazilli İ.İ.B.F. Öğretim Gör. s.41
- GÜNAL, M. (2001), “Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği”, s.11-20.
- KIR, Ş.Y. (2005), “AB Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Geleceği”, *Atılım Üniversitesi Sos.Bil. Enst. Dergisi*, s. 1
- KİBRİTÇİOĞLU, A. (2001), “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001”, *Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı*, s. 3-4
- KÖNE, A.Ç. (2003), “Para Sermayenin Yeniden Yapılandırılması: Türk Özel Bankacılık Sektörü Örneği”, *Doğuş Üniv. Dergisi*, 4(2), s.238-244
- MERCAN, M. ve YOLALAN, R. (2000), “Türk Bankacılık Sisteminde Ölçek ve Maliyet Yapıları ile Finansal Performans İlişkisi”, *İMKB Dergisi*, 4(15), s.1-26
- ÖKÇÜN, G. (1968), Türkiye İktisat Kongresi, 1923 İzmir Haberler-Belgeler-Yorumlar, Ankara, s. 355
- ÖZİNCE, E. (2002-2003), TBB 46. Olağan Genel Kurulu Açılış Konuşma. s. 1-3
- ÖZİNCE, E. (2005), “Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri.
- SİLİER, O. (1975), “1920’lerde Türkiye’de Milli Bankacılığın Genel Görünümü”, Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Hacettepe Ün.Yay., Ankara, s. 526
- SİVASLIGİL, H. (1999), “Finansal Kriz ve 1994 Krizinin Türkiye’de Finans Sektörü Üzerindeki Etkileri”, Marmara Ün.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 34
- TBB, (1996), Bankalarımız 1995, s. 534-535

- TBB, (1998), Bankalarımız 1997, Ankara.
- TBB, (2001, Bankalarımız 2000, Ankara.
- TBB, (2000), 2000’li Yıllarda Türk Bankacılık Sektörü, Yayın No:211, s. 10
- TBB, (2001), Bankacılar Dergisi, Sayı 36, s. 39
- TBB, (2002), Bankacılar Dergisi, Sayı 41, s.6-7-9-71-72
- TBB, (2002), Özet Sunum Basel Komite Yeni Sermaye Düzenlemesi, Ekim 2002.
- TBB, (2003), Bankacılar Dergisi, Sayı 46, s. 69
- TBB, (2004), Bankacılar Dergisi, Sayı 49, s. 90
- TBB, (2004), Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri, s. 2
- TBB, (2006), Bankalarımız 2005, Ankara.
- TBB, (2006), Ekonomi Çalışma Grubu – Bankacılık Alt Çalışma Grubu Değerlendirmesi, 02.02.2006, s. 2-3
- TCMB, (2003), Bülten No:13-14-15, Ankara.
- TCMB, (2003), Yıllık Rapor, Ankara.
- TEKER, S; K.E. BOLGÜN ve M. B. AKÇAY (2005), “Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması”, *Elektronik Sosyal Bil. Dergisi*, (www.e.sosder.com), cilt.3,sayı 12, s.42-54.
- TERZİ, H.ve OLTULULAR, S. (2004), Bankacılar Dergisi, Sayı 50, s. 31
- TMSF, (2005), Faaliyet Raporu, s. 1-8
- TOPRAK, M. ve DEMİR, O. (2003), “Türk Bankacılık Sektörü, Sorunlar, Krizler ve Arayışlar, C.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, cilt 2, sayı 2, s. 2-13
- TÜRK Bankacılığında İstikrar, (1977), Maliye Bak. Tetkik Kurulu Yayını, No: 173
- TÜSİAD, (2002), Enflasyon ve Büyüme Dinamikleri, Ankara, s. 31
- UYGUR, E. (2001), “Krizden Krize Türkiye”, ([www.econturk.org/ Türkiye ekonomisi/ krizdenkrize.pdf](http://www.econturk.org/Turkiye_ekonomisi/krizdenkrize.pdf)-03.02.2006)
- VERGİ KONSEYİ Alt Çalışma Grubu, Para ve Sermaye Piyasalarının Vergilendirilmesi, İstanbul, Ekim 2004, s. 19

YILDIRIM, O. “Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler”, (www.econturk.org /Turkiyeekonomisi /oguzbanka.doc-02.03.2006)

GAZETE;

Hürriyet, (23 Aralık 2005), Enflasyon Sorunu Üzerine Gözlemler, Ercan Kumcu

ELEKTRONİK KAYNAKLAR;

<http://72.14.203.104/search?q=cache:pxpOhl39pw0j:www.baskent.edu.tr/~gurayk/fin> (05.03.2006)

http://www.alomaliye.com/tolga_oktay_bankacilik.htm (02.04.2006)

<http://ekutup.dpt.gov.tr/banka/ganula/denetim1.html> (10.03.2006)

www.baskent.edu.tr/gurayk/fin.paz (05.03.2006)

www.makalem.com/muratbesinci.htm (07.02.2006)

www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=161220 (08.04.2006)

www.belgenet.com/eko/21subat01.htm (02.04.2006)

KURUMLAR;

www.tbb.org.tr

www.tmsf.org.tr

www.bddk.org.tr

KANUN VE YÖNETMELİKLER;

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu (1.11.2005, 25983 Sayılı (Mükerrer) Resmi Gazete

B.D.D.K. Teşkilat Yönetmeliği (31.12.2005) 26040 Sayılı Resmi Gazete, 2005/9859 Karar Sayısı

T.M.S.F. Fon Teşkilat Yönetmeliği(25.03.2006) 26119 Sayılı Resmi Gazete

ÖZGEÇMİŞ

1975 Ankara doğumlu olup, 1988 yılında Ankara Tevfik Fikret İlkokulundan, 1993 bahar döneminde Ankara Yükseliş Kolejinden, 1998 yılında ise Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F İşletme (Lisans) bölümünden mezun olmuştur.

1998 yılında Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon, öğretmenlik eğitimini tamamlamıştır.

Çalışma hayatına Türkiye İş Bankasında başlamış ve 2000 yılında Bankacılık Eğitimi ve Kurslarını almış olup, halen aynı bankanın mensubudur.

İngilizce öğrenimi gören Neslin EROĞLU halen Niğde Üniversitesi İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans yapmaktadır.